

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

**KÜRESELLEŞME VE ULUS-DEVLET İLİŞKİSİ: YERELLEŞME VE
BÖLGESELLEŞME ÜZERİNE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Süleyman ALAĞAŞ

Niğde
Mart, 2018

T.C.
NIĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

**KÜRESELLEŞME VE ULUS-DEVLET İLİŞKİSİ: YERELLEŞME VE
BÖLGESELLEŞME ÜZERİNE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Süleyman ALAĞAŞ

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Yavuz YILDIRIM
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ezgi SEÇKİNER BİNGÖL
Üye : Doç. Dr. Leyla KAHRAMAN

Niğde
Mart, 2018

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Küreselleşme ve Ulus-Devlet İlişkisi: Yerelleşme ve Bölgeselleşme Üzerine Etkileri**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 24/01/2018 (Tarih)

Süleyman ALAĞAŞ

ONAY SAYFASI

Dr. Öğr. Üy. Yavuz YILDIRIM danışmanlığında Süleyman ALAĞAŞ tarafından hazırlanan "KÜRESELLEŞME VE ULUS-DEVLET İLİŞKİSİ: YERELLEŞME VE BÖLGESELLEŞME ÜZERİNE ETKİLERİ" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarih: 23/03/2018

JÜRİ :

Danışman : Dr. Öğr. Üy. Yavuz YILDIRIM

Üye : Dr. Öğr. Üy. Ezgi SEÇKİNER BİNGÖL

Üye : Doç. Dr. Leyla KAHRAMAN

Yavuz Yıldırım
Ezgi Seçkiner Bingöl
Leyla Kahraman

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun ..... Tarih ve ..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Yrd. Doç. Dr. Hünkar GÜLER
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Çalışmada ulus-devletin yapısal özellikleri ve temel unsurlarının neler olduğu, küreselleşme süreciyle birlikte hızlanan kültürel, ekonomik ve siyasi unsurların ulus-devlet için ne anlam ifade ettiği belirtilmeye çalışılmaktadır. Küreselleşme süreci ile birlikte tüm dünyada çok boyutlu gelişmelerin yaşandığına tanık olunmaktadır. Bu süreçte bölgeselleşme ve yerelleşme kavramlarının dinamik bir etkileşim sergiledikleri ve gittikçe önem kazandıkları görülmüş ve bu nedenle konu üzerinde çalışılmaya ve düşünülmeğe değer bulunulmuştur.

Bu çalışmanın konusunun belirlenmesini, oluşturulmasını, tamamlanmasını sağlayan başta sayın tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Yavuz YILDIRIM'a; çalışmam boyunca benden yardımlarını esirgemeyen arkadaşım Kemal DEMİR'e, İbrahim AKGÜN'e, Hülya YALÇIN'a, Ayşe Simla KÜÇÜK ve hayatım boyunca maddi ve manevi hiçbir desteğini esirgemeyen çok kıymetli aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Süleyman ALAĞAŞ

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KÜRESELLEŞME VE ULUS-DEVLET İLİŞKİSİ: YERELLEŞME VE
BÖLGESELLEŞME ÜZERİNE ETKİLERİ**

ALAĞAŞ, Süleyman

Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Yavuz YILDIRIM

Nisan, 2018, 120 sayfa

Ulus, ortak bir kültürden, soydan ve tarihten almış olduğu pek çok nitel ve nicel değerlerin devlet bünyesinde bir araya gelmesi ile oluşur. Ulus-devlet de meşruiyetini bir ulusun belirli bir coğrafi alandaki hakimiyetinden alan yapıya denir. Bu çalışmada; ulus ve ulus-devletin yapısal özellikleri ya da temel unsurlarının neler olduğu, tarihi, kültürel, ekonomik ve siyasi boyutlarının nasıl geliştiği, küreselleşme süreci ile birlikte hızlanan kültürel, ekonomik ve siyasi unsurların ulus-devletin yapısında ne gibi aşınmalar izah edilmiştir.

Küreselleşme, 20. Yüzyılın son çeyreğine damga vurmuş önemli bir kavram olmuştur. Küreselleşme olgusu ile birlikte hızlanan kültürel, ekonomik ve siyasi unsurların, ulus-devletin yapısal ve işlevsel fonksiyonlarının sorgulanmasına nasıl zemin hazırladığı üzerinde de durulmuştur. Merkezi yönetime dayalı ulus-devletlerin, merkeziyetçiliğini sorgulayan küreselleşme sürecindeki değişimin, kamu yönetimi alanının önemli tartışma konularından birini oluşturduğu söylenebilir. Küreselleşme sürecindeki bu değişim, kamu hizmeti sunumunu ve kamu hizmeti anlayışını da etkilemiştir. Çalışmada bu kapsamda; küreselleşme kavramı ve ilgili temel kavramlar izah edilmiştir. Bu çalışmada aynı zamanda siyasal, ekonomik ve idari olarak karşımıza çıkan bu etkilerin, yerelleşme ve bölgeselleşme üzerindeki etkilerine de değinilmektedir. Küreselleşmenin ortaya çıkarmış olduğu bu etkilerin, federal, üniter ve bölgeselleşmiş devletlerde, yerel yönetimlere etkisi; Almanya, Amerika, Fransa, İngiltere, İspanya ve İtalya gibi ülkeler üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır

Anahtar Kelimeler: Ulus, Ulus-Devlet, Ulus Kuramları, Küreselleşme, Küreselleşmenin Sonuçları, Bölgeselleşme, Yerelleşme, Yerel Yönetimler.

ABSTRACT
MASTER THESIS

**GLOBALIZATION AND NATIONAL STATE RELATIONSHIP: THE
EFFECTS ON LOCALIZATION AND REGIONALIZATION**

ALAĞAŞ, Süleyman

Public Administration Department

Thesis Advisor: Asst. Assoc. Dr. Yavuz YILDIRIM

April, 2018, 120 pages.

The nation is formed by the gathering of many qualitative and quantitative values that the state has taken from a common culture, society and history. The nation-state is also called the "structure" in which the legitimacy of a nation comes from its dominance in a certain geographical area. The historical, cultural, economic and political dimensions of the development of national and nation-state structural characteristics or basic elements, and the erosion of cultural, economic and political elements accelerating with the globalization process are explained in the nation-state structure.

Globalization has become an important concept imprinted on the last quarter of the 20th century. It is also emphasized on how the cultural, economic and political elements accelerating with the phenomenon of globalization pave the way for the questioning of the structural and functional functions of the nation-state. It can be said that the change in the globalization process that question centralism of centralized governance-based nation-states constitutes one of the important debates in the field of public administration. This change in the globalization process has also affected public service delivery and public service. In this context; the basic concepts about globalization has been explained in this study. The effects of these political, economic and administrative antagonisms on the localization and regionalization are also mentioned in the study. These effects, of which globalization has emerged, have influenced local governments in federal, unitary and regionalized states. In this study these effects are explained through the following countries; Germany, America, France, England, Spain and Italy.

Keywords: Nation, Nation-State, Nation Theories, Globalization, Results of Globalization, Regionalization, Localization, Local Governments.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUS KAVRAMI VE KÜRESELLEŞME İLİŞKİSİ

1.1. ULUS KAVRAMI VE ULUS-DEVLETLERİN TEMEL ÖZELLİKLERİ	6
1.1.1. Farklı Boyutlarıyla Ulus Tanımları.....	6
1.1.2. Ulus-Devletlerin Temel Özellikleri	12
1.2. ULUS-DEVLET KURAMLARI	19
1.2.1. Ulus-Kurma (Nation-Building) Yaklaşımı	20
1.2.2. Sınıf Temelli Kuramlar	21
1.2.2.1. Hobsbawm ve Geleneğin İcat Edilmesi.....	22
1.2.2.2. Anderson ve Hayal Edilmiş Cemaatler.....	23
1.3. KÜRESELLEŞME SÜRECİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	25
1.3.1. Çok Uluslu Şirketler	26
1.3.2. Uluslararası Kuruluşlar	27
1.3.3. Küresel Sivil Toplum Örgütleri	28

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME

2.1. KÜRESELLEŞME KAVRAMI	30
2.1.1. Küreselleşmeye İlişkin Yaklaşımlar	31
2.2. KÜRESELLEŞMENİN TEMEL BOYUTLARI.....	36

2.2.1. Ekonomik Boyut	36
2.2.2. Kültürel Boyut	39
2.2.3. Teknolojik Boyut	41
2.2.4. Tarihsel Boyut.....	43
2.2.5. Siyasi Boyut.....	43
2.2.6. Sosyal Boyut	45
2.3. KÜRESELLEŞMENİN SONUÇLARI	46
2.3.1. Endüstri Toplumundan Bilgi Toplumuna Geçiş.....	47
2.3.2. Yeni Ekonomik Modele Geçiş.....	48
2.3.3. Karşılıklı Bağımlılık	50
2.3.4. Ulus Ötesileşme	52
2.3.5. Ülkeler Arası Ekonomik Farklılıklarda Değişim.....	53
2.4. KÜRESELLEŞME KARŞITI EYLEMLER	54
2.4.1. J-18 Eylemleri	55
2.4.2. Seattle Eylemleri.....	55
2.4.3. Cenova Eylemleri	56
2.5. ULUS DEVLET VE KÜRESELLEŞME İLİŞKİSİNDEKİ EĞİLİMLER	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BÖLGESELLEŞME VE YERELLEŞME

3.1. BÖLGESELLEŞME VE YERELLEŞME/ SUBSİDİARİTE İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR.....	61
3.1.1. Yerelleşme ve Subsidiarite İlkesi	62
3.1.2. Bölgeselleşme	64
3.2. YERELLEŞME TÜRLERİ VE KÜRESELLEŞME YERELLEŞME İLİŞKİSİ .	66
3.2.1. Yerelleşme Türleri	66
3.2.1.1. Siyasi Yerelleşme	66

3.2.1.2. Mali Yerelleşme.....	67
3.2.1.3. İdari Yerelleşme.....	67
3.2.2. Küreselleşme- Yerelleşme İkilemi.....	69
3.3. BÖLGESELLEŞME NEDENLERİ.....	71
3.3.1. Ekonomik Nedenler	71
3.3.2. Siyasal Nedenler	72
3.3.3. Kültürel ve Dilsel Nedenler	73
3.4. BÖLGE MODELLERİ	74
3.4.1. Plan Bölgeleri ve Ekonomik Bölgeselleşme.....	74
3.4.2. İdari Bölge	75
3.4.3. Siyasal Bölge	76
3.4.4. Kültürel Bölge.....	77
3.5. BÖLGESEL DEVLETİN TEMEL İLKELERİ.....	77
3.5.1. Siyasal Özerklik ve Statüsel İktidar.....	78
3.5.2. Siyasal Yerinden Yönetim.....	79
3.6. BÖLGESELLEŞMEYİ KOLAYLAŞTIRAN UNSURLAR	80
3.6.1. Sosyo- Kültürel ve Tarihsel Yakınlık	80
3.6.2. Ekonomik Gelişmişlik Düzeyi Farklarının Az Olması.....	80
3.6.3. Coğrafi Yakınlık-Ulaşım Maliyetleri.....	81
3.7. BÖLGESELLEŞME VE DEVLET SİSTEMLERİ.....	81
3.7.1. Federal Devlet.....	82
3.7.1.1 Almanya’da Yerel Yönetim ve Özerklik.....	83
3.7.1.2. Amerika’da Birleşik Devletleri Yerel Yönetim ve Özerklik	84
3.7.2. Üniter Devlet.....	85
3.7.2.1. Fransa’da Yerel Yönetim ve Özerklik	86
3.7.2.2. İngiltere’de Yerel Yönetim ve Özerklik.....	86

3.7.3. Bölgeselleşmiş Devletler	88
3.7.3.1. İspanya’da Yerel Yönetim ve Özerklik	89
3.7.3.2. İtalya’da Yerel Yönetim ve Özerklik	90
3.8. KÜRESELLEŞMENİN YEREL YÖNETİMLERE ETKİSİ	90
3.8.1. Yerel Yönetimlerin Yapılanmasındaki Değişim.....	92
3.8.2. Yerel Yönetimlerde Sivil Toplum Etkisinin Artması	92
3.8.3. Yerel Yönetim Reformunda Küresel Arayışlar	93
SONUÇ.....	96
KAYNAKÇA.....	107
ÖZGEÇMİŞ.....	120

KISALTMALAR LİSTESİ

age	: Adı Geçen Eser
İİBF	: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
s	: Sayfa
ss	: Sayfalar
vb	: Ve Benzeri
vd	: Ve Devamı

GİRİŞ

Bu tez, küreselleşme ve ulus-devlet ilişkisini yerelleşme ve bölgeselleşme bağlamında incelemektedir. Yöntemsel olarak, ikincil kaynak ve teorik analizlere dayalı betimsel bir çalışma olarak planlanmıştır. Betimsel yöntem, bir davranışın sınıflanması, tanımlanması ve farklı davranışlara yönelik ilişkilerine odaklanır. Çalışma ayrıca niteliksel içeriktedir. Nitel araştırmada insanların davranışlarının sebepleri, toplumsal yargılar ve davranışların nasıl oluştuğu, insanların çevrelerinden nasıl etkilendiği, kültürlerin nasıl geliştiği ve sosyal gruplar arasındaki farkların nasıl oluştuğu gibi konulara değinilmektedir. Dolayısıyla sayısal veriler ya da uygulamalı yöntemlerden farklı olarak bu çalışmada kavramların genel analizi, tarihsel değişimi ve bunun çeşitli sonuçlarına odaklanılacaktır.

Bu çerçevede tezin amacı, küreselleşme olgusunun egemen bir güç olarak ulus-devlet üzerinde oluşturduğu etkileri bölgeselleşme ve yerelleşme unsurları üzerinden incelemektir. Bu kavramlar, merkezi gücün çeşitli nedenlerle yetki paylaşımı ve devri yapmasına neden olmakta, bu sürecin içerisinde karar alma mekanizmalarında asıl güç ekonomik eksenli ilerleyen küresel güçlere doğru yönelmektedir. Çalışmada küreselleşmenin etkileri çok boyutlu olsa da kamu yönetimi düzeninde yarattığı etkilere odaklanmak istenmiştir. 20. Yüzyılın son çeyreğine damga vurmuş bir kavram olarak sıkça atıf yapılan küreselleşme süreci ile birlikte merkezi yönetime dayalı ulus-devletlerin yaşadığı değişim ve dönüşümün özellikle bölgesel ve yerel düzeydeki etkilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Küreselleşme sürecini hızlandıran birtakım etkenler bulunmaktadır. Uluslararası örgütler, en önemli etkenlerin başında gelir. Uluslararası örgütler, ulus-devletin karar verme yetkisini sınırlandırmakta, ulus-devleti güçsüz hale getirmekte ve ekonominin yapısını köklü bir şekilde değiştirmektedir. Küreselleşme, ulus-devletin egemenlik ve milli kimlik gibi temel unsurlarında değişikliğe sebebiyet vermektedir. Siyasal, ekonomik, kültürel ve idari biçimlerde karşımıza çıkan bu etkilerin yerelleşme ve bölgeselleşme üzerine etkilerini incelemek ve küreselleşme döneminde yerel ve bölgesel birimlerin yeniden düzenlenen ilişkisinin neden ve sonuçlarını ortaya koymak tezin amacını oluşturmaktadır.

Çalışmanın temel varsayımı, küreselleşmenin ulus-devletin merkezi gücünü zayıflattığı yönündedir. Buna bağlı olarak küreselleşmeden beklenen demokratiklik unsuru, halkın seçtiği yöneticilerin değil piyasanın karar verici özelliği arttığı için, azalmaktadır. Bölgeselleşme ve yerelleşme, en belirgin olarak katılımcı demokrasiyi güçlendireceği umuduyla desteklense de pratik olarak karşımıza çıkan durum bu demokrasi seviyesinin gelişmediği ve ekonomik eşitsizliklerin devam ettiği yönündedir. Dolayısıyla çalışmada küreselleşmenin ulus-devlet mekanizmasının karar verici niteliğini bölgeselleşme ve yerelleşme unsurlarında görülebileceği gibi zayıflattığı öne sürülmektedir.

Ayrıca bu çalışmada, kimi düşünürler tarafından tarihsel kökleri 18.Yüzyıla kadar götürülen küreselleşme olgusunun, özellikle 1970 yılından sonraki süreci üzerine odaklanılmış ve bu sürecin ulus-devlet üzerine ne gibi yansımaları olduğu incelenmiştir. Küreselleşme, ekonomik, siyasal, kültürel ve teknolojik gibi alanlarda sıkça kullanılan ve atıf yapılan bir kavramdır. Bu alanlarda sıkça kullanılması ve atıf yapılması, kavramın farklı şekillerde yorumlanmasını ve tanımlanmasını beraberinde getirmektedir. Küreselleşme sürecini eleştirenler olduğu gibi olumlu yaklaşan görüşler de vardır. Küreselleşmeyi savunanlar, bu durumun ülkeler arası gelişmişlik farkını azaltarak ekonomik büyüme ve refahı artıracakı belirtirken eleştirenler ise, bu kavramı yenedünya düzeninin ortaya çıkarmış olduğu yeni bir sömürgecilik anlayışı olarak görmektedir.

Tarihsel bir süreç olarak karşımıza çıkan küreselleşme olgusu, kapitalist politikaların dünya genelinde yayılması sürecini ifade etmektedir. Son yıllarda dünya çapında meydana gelen teknolojik gelişmelerle birlikte bu kavram hızla yayılmış ve çok sık kullanılmaya başlanmıştır. Bu süreç dünyadaki bütün ekonomileri liberalleştirerek tek pazar haline gelmesine ve bütünleşmesine yol açmıştır. Dünya genelinde ortaya çıkan bu gelişmelerle birlikte bir ülkenin ekonomik refah seviyesini yükseltebilmesi o ülkenin ortaya koyabileceği rekabet gücüne bağlı olmuştur. Teknolojinin yaratmış olduğu imkanlar rekabeti, rekabet ise beraberinde yüksek sermaye birikimini, yüksek sermaye birikimi ise çok uluslu şirketlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ortaya çıkan bu durum ise uluslararası ticaretin önündeki engelleri kaldırmış ve ulusal pazarların yerini yeni küresel pazarlar almıştır. Bir başka deyişle ulusal sermayenin yerini uluslararası sermaye almıştır.

Çalışmada temel alınan kavramları tanımak gerekirse öncelikle ulus kavramı, ortak bir kültürden, tarihten ve soydan almış olduğu çeşitli nicel ve nitel değerlerin birleşmesiyle meydana gelmektedir. Ulus-devlet ise toprak, hukuk ve egemenlik unsurlarına sahip olan, meşruiyetini ülke sınırları içerisindeki karar alma ve uygulama gücünden alan yapıya denir. Ulus-devlet, hukukun kendisine tanımış olduğu sınırlar çerçevesinde hareket etmekte ve hukukun düzenleyicisi olarak varlığını sürdürmektedir. Ulus-devlet, milli egemenlik ilkesinin uygulayıcısı ve toplumsal düzenin sağlayıcısı olarak da görülür. 1980'li yıllarda küreselleşme ile birlikte meydana gelen hızlı değişim ve dönüşümlerin, devletin yapısal ve işlevsel fonksiyonlarında kaymalar meydana getirdiği söylenebilir.

Küreselleşme, iletişim, ulaşım, teknolojik, kültürel, ekonomik, sosyal ve siyasi şartların dünya genelinde çok hızlı değişmesi olarak tanımlanmaktadır. Dinamik, kompleks ve çok boyutlu bir süreç olan küreselleşme ile birlikte ulus-devletin yapısal özellikleri ve temel unsurları bu doğrultuda yeniden yapılanmıştır. Ulus-devletin meşru araçlarında, küreselleşme süreci ile birlikte aşınmalar meydana geldiği ifade edilebilir.

Devam eden süreçte, küreselleşmenin gelişim süreci irdelenmiş ve kültürel, siyasi, sosyal, hukuk ve ekonomik vb. birçok alanda gerçekleştirdiği etkilere değinilmektedir. Son dönemlerin en çok tartışılan kavramı olan küreselleşme olgusunun genel geçer kesin bir tanımının olmadığı söylenebilir. Küreselleşmenin meydana getirmiş olduğu hızlı değişim sonucunda yaratmış olduğu etkileşimin, ülkeler arasında gerçekleşen farklılıklarda büyük bir rol oynadığı ifade edilmektedir.

Küreselleşme sürecini hızlandıran birtakım etkenler bulunmaktadır. Uluslararası örgütler, en önemli etkenlerin başında gelir. Uluslararası örgütler, ulus-devletlerin çeşitli konularda işbirliği yaptığı, ortaklaşa kararlar aldığı yapılardır. Bu kararlar kimi zaman devletlerin tekil karar verme yetkisini sınırlandırmakta ve özellikle ekonomik ilişkilerde işbirliği adına köklü değişiklikler getirmektedir. Küreselleşme, ulus-devletin egemenlik ve milli kimlik gibi temel unsurlarında değişikliğe sebebiyet vermektedir.

Çok boyutlu bir süreç olan küreselleşmenin ülkeler arası kültürel etkileşimi artırdığı ve homojen bir kültür oluşturduğu belirtilmiştir. Küreselleşme süreci,

ekonomik işbirliği ve uluslararası ticaretin artması hedefleriyle ilerlemiştir. Böylece sermayenin uluslararası bir boyut kazandığı, mesafelerin artık bir anlam ifade etmediği bir durum ortaya çıkmıştır. Bu yeni durum çeşitli avantajları ve dezavantajları beraberinde getirir. Küreselleşmenin iş gücü piyasalarını ve uluslararası rekabeti etkilediği vurgulanmaktadır. Küreselleşme ile birlikte bilimden sanata, ekonomiden siyasete dünyayı etkileyen ve yönlendiren yeni oluşumlar belirlenmektedir. Aşağıda ilgili bölümlerde küreselleşmenin oluşumuna ve sonuçlarına ilişkin yaklaşımlara yer verilerek bu yaklaşımlara yönelik düşünce ve değerlendirmeler açıklanmaya çalışılmıştır.

Küreselleşme sürecinin meydana getirmiş olduğu hızlı değişim, bilgi toplumuna geçiş, iletişim ve ulaşım alanındaki sıçrama, ulus-devletleri merkezîyetçi yapıdan uzaklaştırarak bölgeselleşme ve yerelleşmeye doğru götürmektedir. Karar alma konusunda daha hızlı ve yerel konulardaki önemin artmasıyla birlikte bu yeni kavramlar güçlenmektedir. Bu süreçte yerel yönetimlerin önemini artıran unsurlardan biri de hızlı nüfus artışı ile birlikte ortaya çıkan sorunlara çözüm getirme konusunda merkezin etkin olmayışıdır.

Bu çerçevede kamu yönetimi anlayışı yeniden şekillenmektedir. Küreselleşmenin; üniter, federal ve bölgeselleşmiş devletler karşısında yerel yönetimleri güçlendirme anlayışını başlattığı söylenebilir. Bölgeselleşmenin üniter, federal ve bölgeselleşmiş devlet modellerindeki yerel yönetimler üzerinde farklı etkileri olduğu ifade edilmektedir. Küreselleşme ile birlikte bölgeselleşme, yerel yönetimler, özerklik ve yönetimde etkinlik sağlama konuları, önem kazanmaya başlamıştır. Bölgeselleşme ve yerelleşmeye ilişkin göstergeler, Avrupa Konseyi'ndeki düzenlemelerde de yer almaktadır. Çünkü AB'nin mücadele ettiği problemlerin başında bölgesel dengesizlikler gelmektedir. Bölge yönetimleri ile yerel yönetimler, yerel nitelikteki politikaları yerine getirme konusunda önemli işlevleri olan birimlerdir.

Çalışmanın kuramsal çerçevesini meydana getiren ilk üç bölüm, yazılı kaynak taraması yöntemi ile oluşturulmuştur. Bu kapsamda tez, üç bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde ulus kavramının farklı boyutları ele alınmaya çalışılmış ve sosyolojik, tarihsel, hukuki, siyasal boyutlarıyla ulus kavramı ele alınmıştır. Ayrıca ulus-devlet, ulusçuluk, ulusal kimlik, dil birliği, soy birliği, kültür-tarih birliği, ülkesel

bütünlük, siyasal bütünlük, idari bütünlük, ulusal egemenlik gibi konulara yer verilmiştir. Ayrıca ulus kuramları başlığı altında ekonomik temelli ve sınıf temelli ulus kuramları açıklanmıştır. Birinci bölümün sonunda ise çok uluslu şirketler, uluslararası kuruluşlar ve küresel sivil toplum örgütleri konuları izah edilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde küreselleşmenin ne olduğu üzerinden yola çıkılarak, küreselleşmenin tarihsel sürecine değinilmiştir. Küreselleşmenin hayatımızda nasıl etkiler bıraktığının anlaşılması açısından küreselleşmenin ekonomik, kültürel, boyut, tarihsel, siyasi ve sosyal boyutları ele alınmıştır. Teknolojik gelişmelerle hız kazanan küreselleşmenin, toplum ve birey üzerinde ne gibi etkiler yarattığı ve yarattığı bu etkilerin ortaya çıkarmış olduğu sonuçlar da açıklanmaktadır. Küreselleşmenin ekonomik, siyasi ve kültürel alanda nasıl etkiler yarattığı; küreselleşmeye zorlayan nedenler, küreselleşmeye ilişkin yaklaşımlar da ele alınmaktadır. İkinci bölümün sonlarında ise dünyada küreselleşmeye karşı ortaya çıkmış olan oluşumlar hakkında bilgi verilmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise kamu yönetimi anlayışı olarak bölgeselleşme ve yerelleşme dinamiklerine ilişkin teorik temeller ele alınmıştır. Bölgeselleşme, kültürel ve dilsel azınlıkları korumak olarak açıklanmaktadır. Yerelleşme ise, merkezi yönetime ait olan birtakım yetki ve sorumlulukların yerel yönetimlere devredilmesi olarak açıklanmaktadır. Her iki oluşumun nihai amacı demokrasiyi daha iyi gerçekleştirmek ve yerel özgürlükleri korumaktır. Daha sonra ise ulus-devletleri bölgeselleşme sürecine iten ekonomik, siyasal, kültürel ve dilsel nedenler açıklanmıştır. Genel olarak bu bölümde bölgeselleşme, yerelleşme, bölgeselleşme nedenleri, bölge modelleri, idari bölge, siyasal bölge, kültürel bölge, siyasal yerinden yönetim, federal devlet, üniter devlet, bölgeselleşmiş devletler konularına açıklık getirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUS KAVRAMI VE KÜRESELLEŞME İLİŞKİSİ

Bu bölümde, tarihsel ve sosyolojik boyutlarıyla çok kapsamlı analizlere konu olan ulus olgusuyla ilgili genel başlıklar, tanımlar ve tartışmalara yer verilecektir. Daha sonra ulus-devletin temel özellikleri özetlenerek konunun genel dinamikleri ele alınacaktır.

1.1. ULUS KAVRAMI VE ULUS-DEVLETLERİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

1.1.1. Farklı Boyutlarıyla Ulus Tanımları

Ulus olma iddiası tartışmalı ve son derece önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulus kavramı, 1789 Fransız Devrimi'nin devamında güçlenen ve modern siyasetin temelini oluşturan bir kavramdır. Aşağıda yeniden değinileceği gibi, farklı tür kavramlaştırmalarla yeniden ele alınan bu olgunun kökleri, kurucu bir düşünceye dayanmaktadır. Orta Çağ boyunca farklı etnik kültürleri ve halkları bir arada tutan, sınırları belli olmayan, gücünü ilahi kudretle birleştiren imparatorlukların ve monarşilerin karşısında ulus, yeni bir devlet oluşturma fikrini pekiştirmiştir. Kavram, önceki dönemlere göre daha seküler, hukuki ve coğrafi sınırları belirgin, “biz” tanımının daha net olduğu bir durumu işaret eder (Giddens, 2008; Anderson, 2007). Ulus-devlet yapılanması içinde meydana gelen ulusal bütünlüğün, ulusal dayanışma ideolojisi ile sıkı bir ilişki içerisinde olduğu belirtilmektedir (Ağaoğulları, 2010: 78). Ancak herhangi bir kavime ve soya bağlı olmadığı için dar bir zümre olarak görülmemektedir. Belirli bir toprak parçasında tarihsel süreçte devam eden benzerliğin öne çıkarılmasıyla ulus kavramı netleşmeye başlamıştır. Kültürel değerlerin ve konuşulan dilin ortak olduğu ulus kavramı, aynı manevi değerlerle yoğrulmuş insanlar tarafından oluşan zümrenin özelliğini taşımaktadır. Ortak bir tarihi geçmiş, din, dil, etnik köken ve aile değerlerinin bir meşru güç olan devlet otoritesinde birleşmesi ile ulus oluşmaktadır (Ersal, 2012: 263-264). Ulus kavramı, bir topluluğa ait ve ona özgü tüm değer yargıları ve nitelikleri anlatmaktadır.

Ulus, bir tek etnik gruptan oluşabileceği gibi birkaç etnik grubun bir araya gelmesiyle de oluşabilir. Ulus, her şeyden önce siyasal bir birlikteliği gerektirmekte,

benzerlik ve ilgi bulunan özelliklerin kategorize edilmiş hali olmamaktadır. Kapitalizmin yükselişi ve Orta Çağdaki feodal yapılanmanın tasfiyesi, toplulukların ulus ya da uluslar biçiminde birleşebilme süreci olarak ifade edilmektedir. Uluslar bir topluluk ya da insan birlikteliğinden meydana gelmektedir (Gültiken, 2006: 159). Ulus, tarihsel bir kategori, toplumsal, siyasal ve kültürel bir örgütlenme biçimi olarak tanımlanabilir. Ortak bir tarihten almış olduğu birtakım nitel ve nicel değerleri devlet otoritesinde birleşmesiyle ulus oluşmaktadır.

Sosyolojik olarak ulus, merkezi bir iktidar, bu merkezi iktidara bağlı halk ve ortak değerlerin oluşturduğu birlikteliktir denilebilir. Burada toplumun ortak değerleri etrafında bir araya gelerek bir yapı kurmasına odaklanılır. Oluşan ortak kültür, eğitim ve ekonomik anlamda temellenmektedir. Toplumsal politikalar, ekonomik dönüşümler, eğitim ile ekonominin birbirini desteklemesiyle ortaya çıkmaktadır. Sosyolojik olarak ulus, kültürün bir merkezi iktidar tarafından desteklenmesi olarak belirtilebilir (Giddens, 2008: 78). Merkezi iktidar toplumun refah düzeyini artırmak için ve birtakım ortak değerleri yaratmak adına kültürü eğitim yoluyla destekleyerek toplumun sürekliliğini sağlamaktadır.

Sosyolojik yaklaşımda ulus, sınırları belirlenmiş coğrafi alan içerisinde, kültür, siyasal ve ekonomik sistemlerin bir araya gelmesi olarak ifade edilebilir. Birliktelik süreciyle ortaya, merkezi siyasal iktidar tarafından desteklenmiş, standartlaştırılmış, “aşağı kültürler” ve “yüksek kültürler” ortaya çıkabilir. “Yüksek kültür” ile “aşağı kültürde” anlatılmak istenen; ayrıcalıklı sınıf (siyasal iktidar mensupları) ve halk (işçiler) ayrımı olarak izah edilmektedir (Erözden, 2008: 8). Kültürel değerler üzerinden şekillenen ulus, eğitim, merkezi politikalar ve ekonomik dönüşümlerin bir araya gelmesi ile ortaya çıkmaktadır. Merkezi iktidar tarafından desteklenmiş bu politikalar, toplumda birtakım ayrıcalıklı sınıfların ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir.

Tarihsel olarak ulus, sosyolojik olarak ulusunu içerebildiği gibi kendi içerisinde birtakım ayrımlara da gidebilir. Sosyolojik anlamda ulus ve gelişim teorileri ayrımıyla, tarihsel anlamda ulus yaklaşımı arasında bağ kurmaktadır. Gelişim teorisi ile sosyolojik temelli ulus yaklaşımının farkı, gelişim teorisinin devlet içerisinde yer alan aygıtların dönüşümünü ve sosyolojik yaklaşımın ise toplum tabakaları arasındaki dönüşümleri temel alması olarak ifade edilebilir. Ulus, hem düşünsel hem de

toplumsal pratikler anlamında tanımlana gelmiş olmasına rağmen, henüz net bir tanıma erişemediği söylenilebilir. Ulusu, tam olarak algılamak için tarihsel yaklaşımından faydalanmak gerekebilir (Çetinkaya, 2003: 93). Her ulus-devletin kendine özgü tarihsel gelişim çizgisine sahip olduğu söylenebilir. Ülkenin toplumsal ve siyasi yapılanması bu tarihsel gelişim çizgisi içinde farklılık göstermektedir.

Hukuki ulus yaklaşımı teorisine göre birlikte yaşamı çevreleyen yasalar, bunların yapılış süreci ve yasaların kurduğu çerçeve önem kazanır. Ulusun kuracağı devlet bu yasalar üzerine şekillenir. Daha sonra denileceği gibi, devletin dört ana unsurdan meydana geldiği ifade edilmektedir. Devletin somut/maddi unsurları, üzerinde yaşanan toprak parçası (ülke), halk (nüfus), devletin fiili ve hukuki varlığını sağlayan iktidar (egemenlik) ve kişilik unsurları olarak sayılabilir. Devletin insan unsurunun tarihi gelişim sürecini incelemeyen iktidar, ülke, nüfus ve kişilik unsurlarını değerlendirdiğimizde devlet, tarih dışı bırakılmış sayılmaktadır. Devletin insan unsurunun bir ulusu oluşturabilmesi için ortak dil, din, ırk, ülke, kültür, tarih, amaç ve ekonomik yaşam gibi birlikteliklere sahip olması gerektirmektedir (Erözden, 2008: 37). Bütün ulus-devletler milli kimlik oluşturma sürecini yaşamaktadır. Ulus-devlet olmanın gereği olarak merkezi bir siyasi yapı ve ortak değerlerin tesis edilmesi gerekmektedir.

Yasadan kaynaklanan meşru gücüyle donatılmış devlet, ülke içerisinde hukuk düzeninin düzenleyicisi olarak görülmektedir. Normatif hukuk kuralları koyan merkezi iktidarın dayanağı olarak devlet, ülke ve ulus olarak bütünleştirici iki kavrama dayanmaktadır. Ulus, kural koyucunun meşruluk kaynağı olarak görülmekte ve oluşturulan hukuk düzeninin temel kaynağı olan anayasanın da toplumu oluşturan ulusun sözleşmesi olduğu ifade edilmektedir (Dağbaşı, 2006: 20).

Siyasal teori yaklaşımına göre ulus, hem siyasal bir birey, hem de bireyler tarafından oluşturulan siyasal bir grup olarak ifade edilmektedir. Ulus, siyasal tartışmaların, uzlaşmazlıkların çeşitli kurumlarla birlikte çözülmesi ve cevaplanması olarak ortaya çıkar. Karar alma mekanizmaları, bu tartışmaların çözüldüğü ve birlikteliğin sağlandığı unsurlardır. Ulus, sınırları çizilmiş bir toprak parçası üzerinde bulunan, yabancı devlet ve iç devlet aygıtları tarafından izlenen ve denetlenen, merkezi yönetime bağlı bir topluluk olarak tanımlanabilir. Tanımda net bir şekilde ifade edilen devletin, ulus-devlet modeli olduğu söylenebilir. Kuvvetler ayrılığı olarak

ifade edilen yasama, yürütme ve yargı erki fonksiyonlarının ulusal bir hükümette merkezileştiği ve toplumu oluşturan bireylerin eşitliğine dayalı merkezi siyasi iktidar sürecine katılma imkânı tanındığı siyasi bir sistem olarak tanımlanabilir (Leca, 1998: 14). Ulusal hükümetler bu tarz politikalara siyasi hak ve ödev olan seçme hakkına işlerlik kazandırarak siyasi sürece katılımı sağlamaktadır. Bu bağlamda, toplumu oluşturan bireylerin kendisini ulusal yapının bir parçası olarak görmeye başlayacağı söylenebilir.

Bu farklı unsurların birleşimiyle birlikte ulus, bir devlet yapılanmasına dönüşmektedir. Devlet kavramı, bir siyasi örgütlenme modeli olup sosyal yapıyla sıkı bir ilişki içinde olan bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Devlet ile toplum birbirinden ayrı düşünülmemekte ve bu iki kavram bir bütünü ifade etmektedir. Devlet kavramını tam olarak anlayabilmek için toplum yapısı unsurunun yanında bir de ülke ve egemenlik unsurlarını da iyi analiz etmek gerekmektedir. Devlet, bu farklı unsurların bir aradlığında toplumun durumunu ifade eder. Bu durum bir sabitlik göstergesidir. Antik Yunan'dan bu yana toplumun nasıl bir durum içinde bir arada yaşayacağı ve nasıl kurumsallaşacağı tartışması devam etmektedir. Platon'un ünlü eseri Devlet, böyle bir sorgulama içinde yazılmıştır. Keza Machiavelli'den Hobbes'a siyasi düşünceler tarihinde yüzyıllar süren tartışmalar, devletin hangi kavram ekseninde kurulacağı ve yönetileceği düşünülmüştür. Modern dönemdeki tartışmalar özellikle Hegel'in ve onu farklı şekillerde yorumlayan düşünürlerin, örneğin Marx'ın eleştirileriyle devam etmiştir. Dolayısıyla günümüzdeki ulus-devlet düşüncesi çeşitli siyasi teorilerin değişimi ve dönüşümü ile şekillenmiştir.

Ulusçuluk, ulus-devlet yapılanmasının belirleyici etmenlerinden biri olma özelliğini taşımaktadır. Türkçe'de ulusçuluk/ulusalcılık ile milliyetçilik arasında bir fark olsa da literatürde nationalism kavramı esastır. Ulus daha seküler; millet ise daha dini bir terimdir. Dolayısıyla ulus kavramı daha pratik siyasi mücadele ve süreçlere dairken milliyetçilik daha ahlaki, etnik ve kültürel göndermeler içerdiği söylenebilir.

Ulusçuluk akımı, ulus-devlet şeklinde oluşmuş siyasi yapıların meşruiyetinin kaynağını belirleyen önemli faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulusçuluk, bir ideoloji, bir siyasi program, bir davranış şekli ve bir bakış açısı olarak da ifade edilebilir. Ulusçuluk, ulusal kültüre sahip olmayı ve halk egemenliğini savunmaktadır. Toplumun tamamını kapsayan baskıcı bir yapı oluşturabilir.

Ulusçuluğun bu baskıcı yönü, ulusun tamamını kuşatan birtakım ortak sembollerin oluşumunu zorunlu hale getirebilir. Ulusalcılık, devlet kurmanın bir tarzı ile ilgili bir teoridir; devleti teşkil etmeye yarayan siyasal bir doktrindir ve devlet yüceltilirken birey vatandaş ona göre ikincil kalmaktadır (Durgun, 2000: 119). Diğer bir deyişle kolektif ulus kimliğinin oluşumu sürecinde, bireylerin durumlarında birtakım kaymalar meydana gelmektedir. Ulusçuluğun birleştirici ve zorlayıcı rolü sayesinde, toplum içerisinde yer alan farklı gruplar bir çatı altında toplanmaktadır. Ulusçuluk, kültürel birim ile politik birimin iç içe geçmiş etkileşiminden, toplumsal kontrol mekanizması ve politik resmîyet ortaya çıkmaktadır (Aksoy ve Arslantaş, 2010: 33).

Ulusçuluk/Milliyetçilik kavramı, endüstriyel toplum geleneğinin ve modernizmin bir ürünü olarak analiz edilmektedir (Calhoun, 2009; Roger, 2008; Özkırmı, 2016). Fransız Devrimi'nin kardeşlik söylemlerinin devamında 18. Yüzyıldan itibaren özellikle Alman düşünür Herder'in çalışmalarıyla popüler olan kavram, ulus-devletleri kuran temel fikir haline gelmiştir. Herder Tanrının yarattığı doğal bir kategori olarak her milletin birer kutsallık ifadesi olduğunu öne sürer ve kutsal olan şeylerin yok edilmemesi, yaşatılması gerektiğini belirtir. Herder bu süreçte gündelik yaşamdaki ritüeller, gelenekler, pratiklerin ve insanların yaşamı anlamlandırdıkları hikayelerin, halk inançların ve mitlerin önemini vurgular (Gökalp, 2007: 282). Böylece geçmişten getirilen değerlerin korunması düşüncesi, sadece dini değil seküler bir muhafazakarlık düşüncesini geliştirmiştir. Etnik ve kültürel benzerlik ve birlikteliğin ekonomik bir görünüme dönüşmesi, devletlerin kendi sermayelerini, kaynaklarını koruması ve kullanması ve buna bağlı olarak yeni bir iş bölümünün oluşmasıyla maddi zenginlikle kültürel birikim arasında bağlar kurulmuştur. Modern çağda devletler, meşruiyet zeminlerini çoğunlukla milliyetçi söylemlere dayandırdıkları için milliyetçilik güçlü görülmektedir. Kavram, kurucu bir içerik kazanmıştır. Endüstrileşmenin getirmiş olduğu kültürel türdeşlik sonuçlarına uyulmasının da bir norm haline geldiği belirtilmektedir (Özkırmı, 2016: 162). Modern çağdaki devletlerde milliyetçilik duygusunun çok geliştiği ve güçlü bir yönünün olduğu, ancak geleneksel toplumlarda ise bu duygunun zayıf olduğu vurgulanmaktadır.

Halk egemenliği ve ulusal egemenlik kavramları ekseninde bir arada yaşayan insanların kendini yönetme isteği, 1789 Fransız Devrimi'yle bir ilerleme ve yenilik

düşüncesi olarak tüm dünyaya hızlıca yayılmıştır (Ağaoğulları, 2010). Ancak devrim sürecinde yeni bir ulus yaratmak düşüncesi, dışarıya karşı kimi öfke ve tedbirlerin oluşmasını da getirmiştir. Fransız Devrimi'nin yabancı vatandaşlara karşı uyguladığı sert tedbirler, bütün olağanüstü hal mevzuatlarında olduğu gibi geçici bir nitelik taşımaktadır. Fransız Devrimi'nin uygulamış olduğu bu sert tedbirlerin arkasındaki mantık, farklı uluslara mensup olanlar arasında hem hukuki hem de ahlaki bir sınır yaratmaktır. Fransız Devrimi aynı zamanda, ulus-devletler arasındaki farklılıkları, ahlaki ve hukuki sınırları belirginleştirmektedir. Devrim böylelikle hem modern ulusçuluğu hem de modern ulus-devleti yaratmıştır (Brubaker, 2009: 72).

Breuilly'e göre liberalizm, modern çağın en önemli siyasi düşüncesi olarak görülmektedir. Breuilly aynı zamanda liberalizmin, kamu yararı düşüncesi ya da kolektif çıkarlarla uyuşmakta sürekli zorluk çektiğini belirtmektedir. Toplum yapılarında eşitsizliğin olduğu durumlarda soyut bir özellik taşıyan liberalizmin toplumdaki bütün grupları kucaklayamayacağı açık olarak görülmektedir. Eşitsizliğin olduğu durumlarda toplumdaki dışlanan gruplar, kültürel ve etnik kimliklerini siyasi politikaya çeviren milliyetçilik akımına kapılabilirler. Modern çağdaki toplumlarda, farklı gruplara seslenebilecek söylemler geliştirmenin zorunlu hale geldiği söylenebilir. Milliyetçiliğin bunu en iyi yapan ideoloji olduğu görülmektedir. Milliyetçilik, mantıksal olarak birbiri ile çelişen iki millet anlayışını, kültürel topluluk ve vatandaşlar topluluğunu uygulamada bir araya getirmeye çalışmaktadır. Milliyetçiliğin değişken ve kapsayıcılığı ile seçkinlerin kurtarıcısı olduğu belirtilmektedir (Özkırmı, 2016: 133). Milliyetçilik ideolojisini anlamak için onun dayandığı siyasi, kültürel ve toplumsal koşulları da incelemek gerekebilir. Milliyetçilik ideolojisi bu nedenle bir ulus tanımına ihtiyaç duymaktadır.

Ulus-devletlerin oluşumunda, özellikle üç hususun belirleyici olduğu söylenebilir. Üç önemli noktadan birincisi yukarıda değinildiği gibi, ulus anlayışı; ikincisi cumhuriyet kavramı ve üçüncüsünün ise modernleşme fikri olduğu söylenebilir (Parlak, 2010: 147). Önemli olan, bütün ulus-devlet oluşumlarının siyasi bir fikri kaçınılmaz bir şekilde kendi içinde barındırması olduğu ifade edilmektedir.

Cumhuriyet, özgürce düşünebilen, düşündüğünü özgürce ifade edebilen, özgürce araştırabilen, bağımsız yargının olduğu, anlama ve bilme çabasından vazgeçmeyen vatandaşlarla bir anlam kazanabilir (Pettit, 1998). Ulus-devletler,

yurttaşlarına doğuştan getirdikleri hakları yasal bir çerçeve içinde güvence altına alır. Yurttaşlık, devlete ve diğer yurttaşlara karşı hak ve sorumlulukları içerir (Marshall ve Bottomore, 2006). Cumhuriyet, insanların kendilerini geliştirip kalıplarının üzerine çıkabilmeyi, bakış açılarını yükseltebilmeyi ve iyi yurttaş olmalarını amaçlamaktadır. Yurttaşlık, karşı iktidar oluşturmaya izin verdiği gibi karar, değerlendirme ve danışma iradelerine de katılım göstermeyi gerektirmektedir. Karşı iktidar, icra mekanizması, danışma, karar ve değerlendirme gibi mekanizmalar insanların azınlık statüsünden çıkmasının temel koşulları olarak sayılabilir. Cumhuriyet yurttaşlığa dayanmaktadır (Parlak, 2010: 150). Yurttaşlığa dayanan Cumhuriyette önemli olan nokta; düzenli aralıklarla yapılan seçimler ve muhalefetin iktidar olma şansının olması gösterilebilir. Cumhuriyet, modern anlamda demokrasinin en gelişmiş şekli olarak da ifade edilebilir.

Kıta Avrupası özelinde Fransa'dakine göre Almanya'daki ulusçuluğun gelişiminin çok daha dolambaçlı ve uzun bir yol izlediği belirtilmektedir. Almanya'da 1871'e kadar ulusal vatandaşlık ve ulus-devlet yapılanması için siyasi bir çerçevenin bulunmadığı ifade edilmektedir. Ulusçu, devletçi, eşitlikçi ve demokratik yönlerin Fransa'da birbiriyle yakından bağlantılı bir şekilde ortaya çıkmış olmasına rağmen Almanya'da bunların birbirinden bağımsız bir biçimde gelişme gösterdiği söylenebilir (Brubaker, 2009: 75). Fransa yurttaşlığı ve milliyetçiliği bu açıdan daha siyasi pratiklere ve zorlamalara dayanırken, Alman milliyetçiliği ise daha kültürel, ahlaki ve soyut değerlere yaslanmaktadır. Bu iki gelenek, daha sonra kurulan ulus-devletlerin farklı işleyişlerinde kendini göstermiştir.

1.1.2. Ulus-Devletlerin Temel Özellikleri

Ulus-Devlet Kavramı, sosyolojik ve tarihsel temelleri olan ulusal birlik düşüncesinin hukuki yansımasıdır. Devlet olgusu, jeo-politik ve siyasi bir varlık; ulus ise, sosyolojik, etnik ve kültürel bir varlık olarak tanımlanmaktadır. Ulus-devlet, iki ayrı yapı olan ulus ve devleti sınırları belirlenmiş coğrafi alan içerisinde bütünleştirmektedir. Her ulus-devletin kendine özgü yapısı bulunmaktadır. Bu ayırt edici özellikler öze dair bir farklılıktan ziyade uygulamadaki farklılıkları gösterir (Brubaker, 2009: 51).

Monarşilerin çözümlenmesi ulusal birlik ekseninde siyasal kararların birlikte alınması düşüncesiyle birlikte, devlet bir ailenin ya da grubun malı olmaktan çıkıp herkesin olmuştur. Bu yüzden ulus-devletlerin oluşumunda toplumun farklı kesimlerinin mücadelesi belirleyici olmuştur (Ağaoğulları, 2010; Schulze, 2005). Diğer bir deyişle farklı etnik ve sınıfsal tartışmalar içerisinde kimin sözünün baskın çıkacağı, ulus-devletin nasıl işleyeceği ve ilerleyeceğini belirler. Ulus-devlet yapılanması, ilk ortaya çıktığında ilerici karakteri barındırıyor olmasına rağmen sonradan yapılan karşı devrim aşamasıyla birlikte tahakküm altına alınmaktadır (Kızıllı, 2007: 52).

Ulus-devletin iki yönü olarak olgusal ve kurgusal boyutları belirtilmektedir. Kurgusal boyut, ideal bir ulus-devletin nasıl olması gerektiğini açıklamaktadır. Olgusal boyut ise, pratikte ne olduğunu, toplumların farklı mekânlarda ve farklı zamanlarda bir ulus-devletin nasıl hayata geçtiğini açıklamaktadır. Kurgusal boyut ideal olandan yola çıktığı için ulus-devlet yapısından bahsetmek ve ulus-devleti tanımlamak oldukça kolay görünmektedir. Kurgusal boyutun hayata geçirilmesi sırasında birtakım farklılıklar meydana gelmiş olabilir. Kurgusal boyuttan hareket ederek ulus-devletin temel yapısını “ülkesel birlik”, “idari birlik”, ve “siyasi birlik”, temel unsurlarını ise “ulusal kimlik” ve “milli egemenlik” olarak belirleyebiliriz. Ulusu oluşturan bireylerin siyasal bütünlük oluşturabilmesi için yurttaşlık sıfatıyla siyasal sisteme dâhil edilmesi gerekmektedir. Bireylerin siyasal sisteme katılması ve bir bütünü oluşturmasına siyasal bütünlük denilmektedir. Ulusun üzerinde yaşamış olduğu toprak parçasında bir bütünü oluşturmasına ülkesel bütünlük denilmektedir. “Ulusal egemenlik” ilkesi, ulus-devlet olgusundaki devlet yapısının ulus kavramıyla örtüşmesi zorunluluğundan meydana gelmektedir (Şen, 2004: 54). Ulus-devletin temel unsurlarında, örgütlü bir siyasal yapılanmaya ulus-devlet olma özelliğini kazandıran temel öğeler kastedilmektedir.

Modern ulus-devletlerin hepsinde vatandaşlığın içe dönük kapsayıcı bir niteliğe sahip olduğu belirtilmektedir. Ulus-devlet sınırları içerisinde sürekli ikamet eden modern vatandaş topluluğu, yalnızca başka ülkelerden olan yabancı kimseleri dışarıda bırakmaktadır. Vatandaşlığın bununla beraber yalnızca sürekli ikametden doğmadığı gibi uzun ya da kısa süreli ülkeden ayrılmalarla da düşmeyen ve kalıcı bir statüyü ifade ettiği belirtilmektedir. Modern ulus-devlet bu bakımdan, basit bir ülkesel

örgütlenme modelinden ibaret olmamakta, bir vatandaş birliği ve üyelik düzenini göstermektedir (Brubaker, 2009: 43). Ulusal sınırlar içerisinde toplumsal bütünlüğe ait olmayan veya toplumsal bütünlüğe uymayan unsurlar var ise o unsurların, baskın toplumsal bütünlüğe ait kimliği benimsemeleri istenmektedir.

Ulus-devlet, geleneksel aidiyetlerin zamanla yok olmasıyla ortaya çıkan bütünleşme sürecinde ulusal kimliğin cevap olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Ulus-devlet yapılanmasındaki toplumsal ve siyasi örgütlenmelerin merkezine ulus kavramı yerleştirilmektedir. Ulus kavramının yerleştirilmesi, bireylerin ortak bir kimlik altında birleşmesini ve oluşan bu kimlikle ulusa bağlanmasını gerekli kılmaktadır. Ulus-devlet yapılanmasında ulusal kimlik ne kadar iyi sağlanırsa uluslaşma süreci de o kadar iyi olmakta ve toplumsal-siyasal mekanizma kusursuz bir şekilde sağlanabilmektedir. Ulusal kimliğin sağlanabilmesi adına milli marşlar, bayramlar, semboller, destanlar ve kahramanlar, ulus-devlette bir milli bayrak kabul edilmektedir (Şahin, 2007: 143). Milli kimlik, bir ulusu diğer uluslardan ayıran temel unsur olarak gösterilebilir. Dil, milli kimliğin oluşumu sürecinde en belirgin unsuru oluşturmaktadır.

Ulusal kimlik oluşturmada ortak tarihsel ve kültürel değerler, dil birliği, törenler, simgeler ve şahsiyetleri eğitim ve kültür politikaları çerçevesinde devamlı olarak kullanılmaktadır. Tarih birliği, ulusal olarak nitelendirilmekte ve toplumda ulus bilinci yaratılmaktadır. Tarihsel birikim, tarihsel süreçte siyasi proje şeklinde yeniden yorumlanmakta ve bazı değişikliklerle ulusal hale getirilmektedir. Ulusçu tarih yazıcılığının tarih bilinci oluşumunda ortaya çıktığı söylenebilir. Ulus-devletlerin oluşumlarını tamamlayıp ortaya çıkmaya başlamasıyla beraber üniversitelerde tarih kürsülerinin oluşturulmaya başlanması tesadüf olarak görülmemektedir (Anderson, 2001: 17-18). Her ülkenin tarihsel gelişim çizgisi farklılık göstermektedir. Farklılık arz eden bu tarihsel gelişim çizgisi, siyasi yapılanma modelinin oluşumunu ve toplumsal yapıyı da etkilemektedir (Schulze, 2005).

Ulusal nitelikte şekillenen toplumsal bir grubun zihninde yer etmek amacıyla türdeşlik bilinci yaratmasına genel olarak kültür ve tarih birliği denilmektedir. Kültür ve tarih unsurları, dil unsuru kadar objektif görülmemektedir. Dil unsurunun objektifliğinin siyasi süreç içerisinde sunulmasının yanında, kültür ve tarih unsurunun geçmişe yönelik ifadeler olması nedeniyle objektifliği ortadan

kalkmaktadır. Kültür ve tarih unsuru aslında ulus-devlet oluşumunda gerekli olan diğer bütün unsurları içine alabilen bir nitelik taşımaktadır (Erözden, 2008: 111). Kültür ve tarih birliği, toplumu oluşturan bireyler arasında homojenlik yaratmaktadır. Kültür ve tarih birliği, dil unsurunu da içine alabilen ifadelerdir ancak dil unsuru kadar objektif bir nitelik taşımamaktadırlar. Bu açıdan kültürel birliğin nasıl sağlanacağı tartışmalı bir konudur.

Ulus-devlet yapılanmasından önceki sanatsal eserlerin topluma sunulması önemli görülmektedir. Bütün topluma açık olan sanatsal eserlerin sergilenmesindeki amaç; toplumu ortaklaştıracak farkındalık noktalarının inşa edilerek toplumsal ve milli hafızanın oluşturacağı kuvvetin bir ağırlık merkezinde toplanmasını sağlamaktır. Halka açık olarak sergilenen sanatsal anıt ve eserler, ulusal tarih bilincini ön plana çıkartarak toplumda türdeşlik düşüncesini vurgulamaktadır. Güzel sanatlar alanında verilmiş olan sanatsal eserler ve anıtlar, müzeler kanalıyla ulusun üyelerine hatırlatılmakta, ulusal tarih ve kültürel miras birliği düşüncesi vurgulanmaktadır (Oğuz, 2011: 123). Ulus-devlet olmanın sürekli olarak yenilenmesi, özellikle de tarihin yazılması ve öğretilmesi konularının milli bilinci yaratmada önemli olduğu belirtilmektedir.

Dil birliği, ulus-devletin tüm uygulamalarında toplumun şekillendirilmesi ve idare edilmesi amacıyla müdahale edilen kültürel öğeyi ifade etmektedir. Dil, ulusal birliği oluşturmak adına son derece önemlidir. Dil ile ulus kavramı arasında her zaman için sıkı bir bağ kurulabilir. Toplumu oluşturan bireylerin aynı dili konuşması neticesinde toplum, ortak kültürel değerler, amaçlar ve inançlar etrafında btnleşebilmeyi sağlamaktadır. Hukuki işlemlerin yapılmasında çoğunlukla tek bir resmi dil kullanılır; bu da devletin bir sembolü haline gelir. Topluluğun ulusu oluşturabilmesi için bireyler arasında dil birliğinin olması gerektiği ifade edilmektedir (Gökalp, 2014: 125). Buna rağmen dil birliği, tarihsel süreçteki dilsel çeşitlilikten dolayı ulus-devlet yapılanması içerisinde bir hedef olmaktan öteye gidememektedir. Ulus-devlet içerisindeki bütün bireylerin aynı dili konuştuğunu ileri sürmek tam mümkün değildir. Pek çok ülkede, resmi ana dilin yanında çeşitli yerel dillerin varlığı sürmektedir. İtalya devleti ilk kurulduğu yıllarda, ülkede İtalyanca dilini konuşanların oranı tüm nüfusun yüzde ikisini geçmemektedir. Ulus-devletlerin oluşumundan sonra, yeni dillerin ortaya çıktığı söylenebilir (Erözden, 2008: 107).

Soy birliği, ulus olgusunu tanımlarken ‘aynı ortak atadan gelen’ ifadesi kullanılmakla birlikte bu ortak alan ibaresi net bir düşünceyi yansıtmamaktadır. Ulus yaratma, soy birliği ya da ırk üzerinde şekillenmektedir. Devlet yapılanmasında henüz birleşmemiş uluslarda, soy birliği güçlü bir şekilde uygulanmaktadır. Devlet yapılanması şeklinde örgütlendikten sonra soy birliği ifadesi yerine, yurttaşlık unsuru kullanılabilir. Kan bağı ile ifade edilen yurttaşlık ya da soy birliğinin, ulus-devlet yapılanmalarında yer bulduğu söylenebilir (Erözden, 2008: 113).

Ulus olgusunun varlığıyla, ulusun içinden çıktığı öngörülen soy bağı arasında bir ilişki kurma, kan bağına göndermeler yapmanın bütün milliyetçilik akımlarında görüldüğu ifade edilmektedir. Milliyetçilik akımlarının adlandırılmasında soy bağına atıf yapılarak ulus olgusunun varlığı, meşruiyet kaynağı ve geleceğe ait amaçları o soy bağının varlığı ile açıklanmaya çalışıldığı söylenilebilir. Soy bağına yapılan atıflar, mit ve efsanelerle ön plana çıkarılmaktadır. Soy birliğinde, ulusların hangi etnik kökenden geldiği ve bu köken birlikteliğinin hangi tarihsel sürecin sonucunda ulus olgusuna dönüştüğu konusunda, etnik grup kimliği kavramının ön plana çıktığı söylenebilir (Ortaylı, 1998: 49).

Ülkesel bütünlük, devletin meşru egemenliğine bağlı toprak parçasını ifade eder. Devletin hâkimiyet alanını ülke belirlemektedir. Modernleşme ve uluslaşmayla birlikte sınırları belirlenmiş toprak parçasına kutsallık atfedilmekte ve toprak parçasının önemi artmaktadır. Kutsallık atfedilen vatan ve sınır kavramlarının, ulus-devlette bütünleşerek anlam ifade ettiği söylenebilir. Ulus-devletle sınırların belirlendiği toprak parçasının, bütünlük ve türdeşlik oluşturduğu anlayışı giderek yerleşmektedir. Ulusal birlikteliğin sağlanması açısından devletin meşru egemenliği altındaki ülkesel bütünlüğe önem verilmekte ve ülke sınırları içerisinde tek bir siyasi otoritenin olması vurgulanmaktadır (Giddens, 2008: 125). Ülke, meşru bir güç olan devletin egemenlik alanını belirlemektedir. Ulusal birlik ve türdeşlik için ülkesel bütünlüğe vurgu yapılmaktadır.

Ulus-devletler, sınırları belirlenmiş bir coğrafyada vatan toprağı denilen bir toprak parçasının üzerine kurulmaktadır. Ulus-devlet modelinde ülke kavramına kutsallık atfedilmekte ve vatan ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Klasik dönemde verginin toplanmaya başlamasıyla birlikte topraklar siyasi araç haline dönüştürülmektedir. Siyasi değer haline dönüşmüş toprakların, ilerleyen dönemlerde

insanların uğruna feda edildiği ve savunulmasının kutsal kabul edildiği vatan toprakları haline geldiği söylenebilir (Erözden, 2008: 52-53). Ülke toprakları, kutsal bir obje, ortak kaderin, mazinin ve hatıraların paylaşıldığı nihai bir amaç olarak gösterilebilir.

Sınır kavramına büyük değer yüklenerek, vatan kavramı ile bütünleştirilip, ulus-devlet olgusu içerisinde vatan ile ulus arasında ideolojik bir ilişki kurulmaktadır. Vatan kavramının, ulus-devletin bir parçası olacak şekilde bütününe içine eklendiği söylenebilir. Vatani çevreleyen sınırlara büyük değer yüklenip kutsallık ve dokunulmazlık yüklendiği ifade edilebilir. Kavramlara yüklenen kutsallığı, topluma benimsetmek amacıyla vatandaşlara zorunlu askerlik uygulaması getirildiği ifade edilmektedir. Ulusal sınırlar ve vatan, ulus-devlet ve uluslaşma süreçlerinde ideolojik amaçlı olarak kullanılan ifadeleri tanımlamaktadır (Erözden, 2008: 117). Dolayısıyla, buradaki asıl amaç, farklılıklardan oluşan toplumu ortak bir paydada birleştirmek olarak belirtilebilir.

Siyasal bütünlük, sınırları belirlenmiş bir ülkede tek bir siyasi otoritenin varlığı olarak tanımlanmaktadır. Siyasi otoritenin tek merkezde toplandığı, kanunların geçerliliği ve toplumsal eşitliğin olduğu şeklinde de ifade edilebilir. Yurttaşlık, devlet ile birey arasında önemli bir işlev görmektedir. Devlet ile birey arasında kurulan bağ sayesinde, toplumu oluşturan bireylerin yurttaş olarak ulusa dâhil olduğu görülmektedir. Vatandaşlık, toplumun siyasi ve hukuki bütünlüğünü sağlamada önemli bir işlev görmektedir. Vatandaşlık bağının kurulmasıyla birlikte, toplumu oluşturan bireylerin, eşit haklara sahip olmasına ve toplumsal dayanışmanın sağlanmasına katkıda bulunduğu vurgulanmaktadır (Marshall ve Bottomore, 2006). Siyasi, ekonomik ve sosyal hakların kullanımı, toplumsal statünün eşitlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Demokratik hakların kullanılmasının, siyasi ve toplumsal bütünleşmeye çok önemli katkı sağlayacağı ileri sürülebilir (Anderson, 2001: 21). Siyasal ve toplumsal bütünleşmenin yanında, milli egemenlik ilkesinin uygulanması, siyasi sürece katılımın sağlanması ve vatandaşlık bağının kurulması da önemli görülmektedir. Tüm bunlardan dolayı, vatandaşlık, siyasi anlamda ulus-devlet sisteminin en önemli ögesini oluşturmaktadır.

İdari bütünlük, halkın vermiş olduğu yetkiyle, kamu hizmetlerinin merkez ve merkezin hiyerarşik gücü altında yürütülmesine denilmektedir. Merkezin siyasi

otoritesi etrafında, devletin idari teşkilatlanması oluşturulmaktadır. Tek bir merkezi otoritenin olduğu bu merkezi otoriteden kaynaklanan etkin ve güçlü bir yapılanmanın varlığı önemli bir uluslaşma aracı olarak görülmektedir (Santamaria, 1998: 98). Kamu hizmetlerinin merkez veya merkezin hiyerarşisi altında yürütülmesi ve denetlenmesi önemli bir idari ilke olarak belirtilmektedir.

İdari bütünlük ilkesi, tüm halkın vermiş olduğu yetkiyle oluşmuş, denetim ve kontrol mekanizması yüksek, tek bir siyasi yapılanmanın tercih edilmiş olduğu biçiminde de tanımlanabilir. Önemli olan nokta; ulus-devlet yapılanmasında idarenin tek bir merkezi otoriteden kaynaklanıyor olması gerektiği gösterilmektedir. Tarihsel süreçte, ulus-devlet modelinin idari bütünlük ilkesi yaklaşımıyla özdeşleşen bir devlet biçimine dönüştüğü söylenebilir (Durgun, 2000: 116). Siyasi örgütlenme modeli olarak ulus-devletin, tarihsel süreçte, merkeziyetçi yönetim özellikleri taşıyan siyasi bir düzene geçişi temsil ettiği belirtilmektedir.

Ulusal Egemenlik kavramı, ulus-devletin en çok vurgu yapılan unsuru olduğu söylenebilir. Ulus-devletin temel ilkesi olarak nitelendirilen milli egemenlik anlayışının temellerinin Fransız Devrimi ile atıldığı söylenmektedir. Avrupa da feodal beyler, kral ve kilise arasındaki güç mücadelesinin toplumun yapısal değişimine yol açtığı ifade edilmektedir (Schulze, 2005). Merkezi yapılanmaya geçilmenin egemenlik ilkesiyle ortaya çıktığı söylenmektedir. Ulus-devlet yapılanması içinde devletin ulusla örtüşme zorunluluğu, ulusal egemenlik anlayışı sayesinde meydana gelmektedir. Ulusal egemenlik sistemlerinde, toplumu oluşturan bireylerin siyasal sisteme dâhil olabilmesi için vatandaş olma zorunluluğu getirilmektedir. Ulusal egemenlik ilkesi sayesinde toplumu oluşturan bireylerin siyasal sürece aktif olarak katılma imkânı elde ettikleri belirtilebilir. Nitekim ulus-devlet anayasalarında parlamentonun en üst kurum olarak görüldüğü ve siyasi sistemin milli egemenlik ilkesine uygun olarak oluşturulduğu söylenebilir.

Ulus-devlet egemenliği iki temel esas üzerine inşa edilir. İlki, devletin halk egemenliği temeline dayandırılması olarak kabul edilebilmesidir. İkincisi ise siyasi otoritenin sahip olduğu yetkileri, temel hukuk normlarını serbestçe belirleyebilme hak ve yeteneği olduğu vurgulanmaktadır (Beriş, 2006: 109). Ulus-devlet modeliyle birlikte, aristokratik ve teokratik unsurların, siyasal meşruiyet kaynağı olma vasıflarını tamamen kaybettikleri söylenebilir. Siyasi iktidarın meşru kaynağı olarak

ulus, en üstün egemenlik olarak da milli egemenlik ilkesi görülmektedir. Ulus, egemenliğin gerçek ve tek sahibi olduğu ancak sahibi olduğu egemenliği doğrudan değil, yetkilendirmiş olduğu organlar eliyle kullanmaktadır. Yetkilendirilmiş bu organın parlamento olduğu ve parlamentonun da halk tarafından seçildiği belirtilmektedir. Parlamentonun sahip olduğu temsil yetkisini anayasaya uygun bir şekilde yerine getirmektedir.

Temsili rejim, parlamento ve ulusal meclisin, halk tarafından seçildiği sistemlere denilmektedir. Ulusal egemenlik ilkesi ile temsili rejim arasında bir ilişkinin mevcut olduğu söylenebilir. Halk kavramı, bir ülkede yaşayan insanların toplamı anlamına gelirken, millet ise, geçmiş ve geleceği de içine alan bir ulus tüzel kişiliği ifade etmektedir (Küçük, 2015: 312).

Fransız Devrimi'nin hem ulusal vatandaşlık kurumunu ve ideolojisini hem de ulus-devletin temellerini atmıştır ancak bu kavramlar tarihsel süreçte şekillenmiştir. Ulus-devletin icadı nasıl yüzyıllar süren bir devlet kurma sürecinde gelişmişse ulusal bilincin oluşması da ülkesel bir devletin sınırları içerisinde yavaş yavaş gelişmesine dayanmaktadır. Modern ulusal vatandaşlık kurumunun da aynı biçimde, *eski rejim*'deki devlet üyeliğinin uygulamaları ve kuramları üzerine inşa edildiği söylenmektedir (Brubaker, 2009: 59). Ulusal egemenlik ilkesinin, Orta Çağ Avrupası'nın siyasal ve toplumsal yapılanmasına karşı bir tepkinin ürünü olduğu belirtilmektedir. Ulusal egemenlik aynı zamanda, bütün anayasalarda yer almakta ve ulusal egemenliğin, demokratik ilkenin ayrılmaz bir parçası haline geldiği ifade edilmektedir.

1.2. ULUS-DEVLET KURAMLARI

Ulusların devlete dönüşme süreci farklı unsurları öne çıkararak analiz yapmak mümkündür. Ekonomik, kültürel, siyasal kriterler burada öne çıkan temel unsurlardır. Devletin çıkarların uyumu ya da çatışması üzerine kurulu olduğu düşüncesi, öne çıkarılacak öğeleri değiştirir. Liberal teoride devlet, çıkarlar arasında tarafsız bir hakem ve güvenlikten sorumlu yapıyken Marksizm için sınıfsal çatışmaların tarafı ve yönlendiricisidir. Ancak devletin bu rolünü nasıl yerine getirdiği, doğrudan burjuvazinin kontrolünde mi yoksa hegemonik ilişkiler içerisinde mi gerçekleştirdiğine dair farklı tartışmalar vardır (Carnoy, 2014; Jessop, 2016).

Dolayısıyla ekonomik ilişkileri, kalkınma ve merkezileşme süreci kadar sınıfsal çatışma ve baskı süreci olarak gören ekoller de mevcuttur. Burada ulus eksenli analizler öne çıkarıldığı için ulus-devletin oluşum sürecini ekonomik temelli ve sınıf temelli kuramlar olarak iki başlık altında incelemek mümkündür. İlk olarak ekonomik temelli kuramlardan Nation Building Ekolü kısaca incelenecek daha sonra Hobsbawm'ın savunucusu olduğu sınıf temelli kuram açıklanacak ve ardından Hobsbawm ve geleneğin icat edilmesi, Anderson ve hayali cemaatler başlıklı konuları ele alınacaktır.

1.2.1. Ulus-Kurma (Nation-Building) Yaklaşımı

Ulusun modern çağa ait toplumsal bir yapı olduğunu destekleyen çalışmalar ekonomik temel üzerinden şekillendiğini ifade etmektedir. Bu açıdan ulus-kurma ya da Devlet-kurma yaklaşımı, devletlerin ekonomik kalkınma üzerine inşa edildiğini savunmaktadır. Etnik farklılıkları göz ardı ederek ekonomik ilişkilerin ve bunların değişiminin ulus-devlet sürecinde etkili olduğuna odaklanan bu yaklaşım, piyasa ve vergi ilişkileri, bu süreçteki haklar ve imtiyazların kullanımı üzerinden bir çerçeve çizer. Burada özellikle Amerikan ekolünün etkisinden söz edilebilir. Çünkü etnik farklılıklara rağmen piyasanın getirdiği bir barış ve uyum süreciyle kurulan ABD'nin diğer ülkelere ve uluslara örnek olabileceği düşüncesi vardır. II. Dünya Savaşı sonrası yeniden kurulan Almanya ve Japonya da burada örnek olarak verilebilir.

Ekolün önemli isimlerinden olan Stein Rokkan, modernleşmeyi 16. Yüzyıla dayandırmaktadır. Stein Rokkan'ın ulus-devlet ile ilgili yaklaşımını, Ortaçağ Avrupa'sının son dönemine kadar uzanan kültürel ve ekonomik verilerin analizine dayanmaktadır. Rokkan aynı zamanda 16. ve 17. Yüzyılda şehirlerdeki ticaret ilişkilerinin, monarşik askeri güçlerin, kültürel ve dilsel benzerliklerini uluslaşma sürecinde ortaya koymaktadır. Ulus-devlet kurma sürecini dört aşamada açıklayan Rokkan bunları, seçkinler düzeyinde ekonomik, siyasal ve kültürel açıdan bütünleşme, kitlelerin giderek artan oranda sisteme dâhil olması, tebaalıktan aktif yurttaş kavramına geçiş ve idari aygıtların kamusal refah için genişletilmesi olarak sıralar (Akt. Sağ ve Aslan, 2001: 177-178).

İlk ulus-devlet modelinin ortaya çıkması ve ulus-devletlerin farklılaşmasını sağlayan jeo-politik ve jeo-ekonomik bölünmelerin tespitinde Nation Building

Ekolü'nün önemli rolü bulunmaktadır. Nation Building Ekolü ulusun, toplumdaki sermaye hareketliliğinin karşılıklı ilişkisinden dolayı ortaya çıktığını savunmaktadır (Dieckhoff ve Jaffrelot, 2010: 28). Ulusal nitelikli toplumların ticari ilişkilerin ve sermayenin karşılıklı hareketliliğinden dolayı ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Bu hareketlilik, devletin kurulmasında ve ekonomik kalkınmanın oluşmasında rol oynar.

Batı toplumlarında siyasal kimliklerin şekillenmesinde, sanayileşme ve uluslaşma sürecinin ortaya çıkarmış olduğu sosyal bölünmeler ya da değer çatışmalarının etkili olduğu söylenebilir (Göksu, 2013: 75). Toplumda oluşan bölünme ve çıkar çatışmaları bireylerin siyasal gruplaşma kimliklerini yansıtmaktadır. Lipset ve Rokkan, uluslaşma sürecinin ilk aşaması olan siyasal gruplaşmaların, yerel düzeydeki çatışmalardan doğduğunu savunur. Bu durum merkez-çevre çatışmasının temellerini oluşturur. Yerel güçler ile devletin oluşumunda önem kazanan merkezi güçler arasındaki gerginlikler ve ayrışmalar siyasal mücadeleleri ve siyasal parti gibi oluşumları belirlemiştir (Lipset, 1967). Toplumda meydana gelen bölünmeler, çıkar çatışmaları ve sosyal hareketlenmeler siyasal kimliklerin şekillenmesinde etkili olduğu söylenebilir. Böylece devletin şekillenmesinde bu noktaların ekonomik ve buna bağlı çekişmeleri üzerine kurulu bir düzen belirleyici olmuştur. Dolayısıyla burada çatışmaların ve gerginliklerin olumlu sonuçlanacağına ve çıkarların ekonomi üzerinden bir dengeye geleceğine dair iyimser bir görüş hâkimdir.

Yakın dönemde ABD'nin Irak ve Afganistan işgalleri ve devamındaki yenilenme süreci de benzer bir bakış açısına dayanmaktadır.

1.2.2. Sınıf Temelli Kuramlar

Sınıf temelli kuramlar, ekonomik ilişkilerin sınıfsal farklılık ve çatışmaya dayandığını, daha net belirtmek gerekirse burjuvazinin belirleyiciliğinde oluştuğunu söyler. Dolayısıyla ulus-devletler de burjuvazinin kurduğu ilişkilerin ürünüdür. Toplumsal sınıflar üzerinde ekonomik temelin gösterdiği etkiyi ortaya çıkarmak açısından ulusal kuramlar, daha çok sınıf temelli kuramlar olarak diğer ayrımlardan farklılaşmaktadır (Erözden, 2008: 12).

1.2.2.1. Hobsbawm ve Geleneğin İcat Edilmesi

Tarihçi Eric J. Hobsbawm'un, milliyetçiliği ve milletleri siyasi çıkarlar yönünden açıklayan önemli araştırmacılarından biridir. Hobsbawm'la birlikte B. Anderson ve E. Gellner ile birlikte modernist yaklaşımın en çok üzerinde durulan ve atıf yapılan yazarlarındandır. Hobsbawm'ın bakış açısı Gellner'in kuramından etkilenmektedir (Özkırımlı, 2016: 142). Hobsbawm, toplumsal ve siyasal dönüşümlerin hızlı ve ani olduğu dönemlerde de geleneklerin icat edildiğini belirtmektedir.

Hobsbawm, ulus olgusunun ulusçuluk/milliyetçilik tarafından yaratıldığını öne sürmektedir. Dolayısıyla, ona göre önce milliyetçilik ve devlet daha sonra ulus kavramı doğar. Bu kavramlar modern toplum içinde gelişir ve modern toplum da sınıflı bir yapı arz ettiği için, milliyetçilik ve ulus-devlet sınıf temelli bir kavramdır. Hobsbawm gerçek bir ulusu geleceğe dönük olarak tanımlamakta ve ancak sonradan tanınabileceğini ifade etmektedir. Ulusçuluk, tarih boyunca ulusal varlığın ve birliğin temeli olarak sunulan kurum, gelenek, görenek ve toplulukların yeni tarihli icatlarla oluşturulduğunu belirtmektedir. Hobsbawm, yaratılan yeni tarihli icatların toplumsal bütünlüğü ve birliği sağlamak için gerçekleştirildiğini açıklamaktadır (Hobsbawm, 2010: 23). Milliyetçilik, devletin toplum üzerinde denetim işleviyle birlikte egemenliğinin meşruluk kaynağı olarak görülmektedir (Aykotalp, 2017: 428).

Hobsbawm, sınıf temelli kuramcılardan olup aynı zamanda önemli bir tarihçi de olduğu için yaptığı çalışmaları "geleneklerin icat edilmesi" temelinde açıklamaktadır. Hobsbawm incelemesinde, toplumun gelişmesi sırasında eski geleneklerin yeni oluşan koşullara uyarlanması ve iradi bir biçimde icat edilen gelenekler arasında bir ayrıma gitmiş gözükmektedir. Gelenek icadı, Hobsbawm'a göre (2006) toplumsal dönüşümlerin hızlı yaşandığı bir dönemde ortaya çıkan değişimi ifade etmektedir. Burjuvazinin aristokrasi karşısındaki konumunu netleştirdiği 1870-1914 arasında, diğer bir deyişle monarşilerin son dönemlerini yaşadığı I. Dünya Savaşı öncesi süreçte, endüstriyel gelişmelerin hızlı yaşandığı ve üç farklı gelenek icadının ön plana çıktığı belirtilmektedir. Birincisi, geleneklerin, toplulukların aidiyet duygusunu ve toplulukları homojenleştiren ya da sembolize eden bir özelliğinin olduğu belirtilmektedir. İkincisi geleneklerin, otorite, kurum ve statü ilişkilerini kurup, bunları meşrulaştırdığını ifade etmektedir. Üçüncüsü ise toplumları

bir arada tutmaya yönelik olan inanç ve değerler sistemidir. Bunlar arasında Hobsbawm en önemlisinin birinci tür olduğunu belirtmektedir. Toplulukların aidiyet duygularını ortaya çıkaran geleneklerin, toplumsal dönüşümlerin çok hızlı olduğu sanayileşme döneminde, toplumu bütünleştirme ve homojenleştirme yolunda önemli bir adım olarak görülmektedir (Erözden, 2008: 68). Bu bağlamda geçmiş ile tarih arasında bir fark yaratılabilir; geçmiş eğer kullanılmak istenen amaca uygun değilse buna uygun bir geçmiş yeniden icat edilebilir, diğer bir tabirle geçmiş, tarihin yerini doldurur ve uygun bir geçmiş haline gelir (Güder, 2016: 14).

Hobsbawm, geniş halk kitlelerinin siyasi sürece katılmasının eski düzenleri yıkacağından korkan toplumsal sınıfların icat ettiği gelenekleri, millet olarak tanımlamaktadır. Hobsbawm'ın amacının, halkın düzene bağlılığının korunması ve kitlesel demokrasiye kontrollü geçişin yapılmasını sağlamak olduğu söylenebilir. Millet, geçmiş ile gelecek arasında bir köprü oluşturacağı ve kurulu düzenin yıkılmasını engelleyeceği belirtilmektedir (Özkırmı, 2016: 147). Hobsbawm, toplumsal ve ekonomik gelişmelerin çok hızlı olduğu endüstrileşme döneminde, toplumun aidiyet duygularının bütünleştirme görevi gördüğünü açıklamaktadır.

Hobsbawm'ın geleneğin icadı temelinde, bir halkın ulus olarak sınıflandırılmasına imkân tanıyan üç önemli kriterin olduğunu belirtmektedir. Birincisi, uzanan tarihsel geçmişle bir bağının olması vurgulanmaktadır. İkincisi, yerleşik bir kültüre ve anadile sahip olunması belirtilmektedir. Üçüncü kriter ise kesinleşmiş bir fetih geleneğine sahip olunması şeklinde açıklamaktadır. Hobsbawm, fetih geleneğine atıfta bulunarak, bir halkın varlığının bilincine varması için emperyalist bir halk olmaktan daha iyi bir seçeneği olmadığını belirtmektedir. Hobsbawm'ın belirtmiş olduğu üç kriteri, dil unsuru ve tarihsel bağ unsuru temelinde bütünleştirebiliriz. Dil unsuru ve tarihsel bağ unsuru temelinde birleşme, üçüncü kriter ile birlikte emperyal ve asimilasyonist yapıya zemin teşkil etmektedir (Hobsbawm, 2010: 26).

1.2.2.2. Anderson ve Hayal Edilmiş Cemaatler

B. Anderson'ın, ulus kavramına icat etme temelinden yaklaşan önemli araştırmacılarından biridir. Anderson, ulusu bir kurgu olarak belirtmekte ve hayal edilmiş bu kurguyu bazı önemli temellere dayandırmaktadır. Anderson, ulusu modern

bir olgu yapan, eş anlılık fikri ve kapitalist yayıncılık düşüncesi olarak iki durumun altını çizmektedir. Anderson, ulus ve ulusçuluk kuramlarını üç boyutlu devrimle açıklamaktadır. Birincisi, gerçeğe ulaşmayı sağladığı düşünülen dinin marjinalleşmesi olarak ifade etmektedir. Milliyetçilik, dinin geleneksel toplumdaki görevinin yerini almaya başlamıştır. İkincisi, toplumların doğaları gereği kutsallık attettikleri hükümdarların etrafında örgütlenme düşüncesinin giderek zayıflaması biçiminde açıklamaktadır. Sekülerleşmeyle beraber örgütlenme tarzı da değişmiştir. Üçüncü boyut ise tarih dışı bir zaman ve kaderci anlayışının terk edilmesi olarak ifade etmektedir (Erözden, 2008: 28).

Köklerini toplumların çocuksu/olgunlaşmamış duruşundan alan ulusçuluk, dünyanın bir kısmına dayatılan çaresizlik ikileminde kendisine yer bulmaktadır. Belirtilen bu çerçevede ulusçuluğun nevroz gibi muğlak bir hal aldığı kabul edilmektedir. Anderson, ulusçuluğun toplumlar için kaçınılmaz bir durumu yansıttığını belirtmektedir. Toplumların bu kaçınılmaz durumu, faşizm, kapitalizm ve liberalizm gibi olgularla değil, din, aile bağları ve gelenekler gibi olgularla birlikte düşünülmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Anderson, 2007: 20).

Hayal edilmiş siyasal topluluğa ulus denilmektedir. Ulus, egemenlik kavramıyla mündemiç olacak şekilde kurgulanmış bir cemaati ifade etmektedir. Kurgulanmakta, çünkü ulusu oluşturan üyeler birbirlerini tanımamakta, birbirleriyle tanışmamakta ve birbirleriyle ilgili bir şey duymamaktadırlar. Toplamlarının hayali, zihinlerinde yaşamaya devam edeceği belirtilebilir. Benzer düşünceleri ortaya koyan Renan, ulusu, bireylerin tümünün ortak pek çok değerinde buluşması ve aynı zamanda pek çok şeyi de unutmuş olması olarak tanımlamaktadır. Gellner ise ulusçuluğun, ulusal toplumların kendi öz benlikleriyle uyanma süreci olmadığını ve ulusal toplumların olmadığı yerde onları icat eden olduğunu söylemektedir. Gellner'in düşüncesine göre ulusçuluk; ulusu, hayal veya icat ile değil de, tamamen sahtekârlık ve uydurma ile ortaya çıkardığını ifade etmektedir. Ulusçuluğun bu durumu, toplumun ulus olma adına ortaya koyduğu birtakım bütünleştirici temellerle ilgili olduğu belirtilebilir. Ulus sınırlı olarak kurgulanmakta, çünkü en büyüğünün bile sonlu bir sınırı bulunmaktadır. Ulus kavramı, devrim ve aydınlanmanın, hiyerarşik meşruiyeti aşındırdığı bir çağda ortaya çıktığı için egemenlik olarak hayal

edilmektedir. Her ulusal toplumda sömürü ve eşitsizlik ilişkileri olduğu için ulus olgusu, bir cemaat ve topluluk olarak hayal edilmektedir (Anderson, 2007: 20).

Anderson, milletlerin hayal edilmiş olmasında şaşılacak bir durumun olmadığını ve asıl önemli olan noktanın, sahte olanla hayal edilmiş olanı birbirine karıştırmamak olduğunu ifade etmektedir. Anderson bu noktada Gellner ile ayrı düşmekte ve onu eleştirmektedir. Gellner, milliyetçiliğin sahte ve uydurma bir biçime büründüğünü söylemektedir. İcat edilmişliği, hayal etme ve yaratma ile değil sahtelik ve uydurma ile özdeşleştirmektedir. Gellner, milletleri gerçeklik yönünden karşılaştırmakta ve yapmış olduğu bu karşılaştırmadan avantajlı çıkacak toplulukların var olduğunu ima etmektedir. Yüz yüze ilişkilerin olduğu ve herkesin birbirini tanıdığı küçük köylerin bile hayal edildiğini belirtmektedir. Toplulukların gerçek ya da sahte oluşlarıyla değil, hayal edilme biçimlerine göre ayırt edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Özkırmı, 2016: 177). Anderson, milletlerin kurgulanmış olduğunu belirtmekte ve kurgulanmış olarak belirttiği bu milletlerin, toplumlar için kaçınılmaz bir durumu yansıttığını açıklamaktadır. Dolayısıyla ilkel topluluklar hariç bütün diğer topluluklar hayal edilmiş topluluklardır ve toplulukları birbirinden ayırt etmenin temel yolu hayal edilme tarzları arasındaki farklılıklardır (Aykutlap, 2017: 428).

1.3. KÜRESELLEŞME SÜRECİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Bu başlıkta, ulus-devlet ile küreselleşme ve küresel sivil toplum arasındaki ilişki ele alınacaktır. Aynı zamanda küreselleşme sürecine dinamizm kazandıran çok uluslu şirketler, uluslararası kuruluşlar ve küresel sivil toplum örgütleri açıklanarak bunların ulus-devletle olan ilişkileri incelenecek ve bu oluşumların ulus-devleti nereye götürdüğü sorusuna cevap aranacaktır.

Ulusun devletle olan ilişkisine benzer şekilde ulus-devletler de çeşitli ortak noktalar üzerinden uluslararası bir durum ve yeni birlikler yaratır. Bu durumun küreselleşme ismini alması, aşağıda değinileceği gibi, çeşitli tarihsel süreçlerin sonucudur. Ancak ulus-devletlerin kurulması ve yaygınlaşması ile beraber küreselleşmeden bahsetmeden önce, bu süreci hazırlayan çeşitli yapı ve oluşumlara değinmek gereklidir. Bunlar küreselleşme sürecine dinamizm kazandıran etkenlerdir. Çok uluslu şirketler, uluslararası örgütler ve kuruluşlarla küresel sivil toplum örgütleri, bu etkenlerin en belirgin olanlarıdır. Çok uluslu şirketler, ulusal nitelikli

pazarlara ulus-ötesi bir boyut kazandırmaktadır. Ulus-ötesi kuruluşlar, yerel hukuki temellere dayanan ulus-devletin yeni hukuki durumlarla karşılaşmasına neden olur. Küresel sivil toplum örgütleri de farklı uluslardan kişilerin oluşturduğu gönüllülük esasına dayalı olan, kar amacı gütmeyen, kulüp, dernek ve vakıflardan oluşmaktadır.

1.3.1. Çok Uluslu Şirketler

Çok uluslu şirketler, küreselleşme olgusunu sembolize eden simgesel yapılardır. Birden çok devletten katılımcısı, faaliyetleri ve yatırımları olan bu şirketler, ulus-devletin ekonomik işleyişini belirlemeye ve yönlendirmeye başlamıştır. Bu yapıların ulus-devlet açısından önemi, sermayeleri ve zenginlikleriyle ulus-devletin ekonomik alandaki kararlarını ve bu bağlamda egemenliklerini etkilemeye başlamış olmasıdır. Küreselleşme döneminde ekonomik alanla ilgili yetkilerini ulus-ötesi şirketlere devretmesi istenmektedir. Dünya ekonomisinin büyük bir çoğunluğunun çok uluslu şirketlerin gözetim ve denetimi altında olduğu söylenebilir (Kazgan, 2015). Teknoloji alanındaki gelişmelerle birlikte, sanayileşmiş ülkeler seri üretim yaparak çok uluslu şirketlerin önemini artırmaktadırlar (Koçtürk, 2012: 36). Çok uluslu şirketlerin küresel tüketim kültürünü değiştirdiği ve ekonomik faaliyetlerde belirleyici konumda oldukları görülmektedir.

Çok uluslu işletmeler küresel alandaki rekabetlerini; teknolojik alt yapıları, güçlü sermaye yapıları ve faaliyet alanlarının genişliği sayesinde kolaylıkla yürütmektedirler. Dünyanın farklı bölgelerinde faaliyet gösteren bu işletmeler, dünya ticaretinin önemli bir kısmını oluşturmaktadırlar (Tağraf, 2002: 34-35). Piyasa düzeninin kuralları, çok uluslu şirketler tarafından belirlenmekte ve aynı zamanda dünya ticaretine de istedikleri gibi yön vermektedirler.

Çok uluslu şirketlerin, ekonomileri zayıf ülkelerde, toplumun tüketim alışkanlıklarını ve yaşam standartlarını belirleyici duruma geldiği kolaylıkla söylenebilmektedir. Ulus-ötesi şirketler, dünya üzerinde kıt olan kaynakların etkin bir şekilde dağılmasına engel olmakta ve pek çok problemin ortaya çıkmasını engelleyememektedir. Bir başka ifadeyle, çok uluslu şirketlerin, hangi bölgedeki yatırımların istihdamı artıracığını, üretimin nerde gerçekleştirileceğini ve teknolojiyi hangi alanlara transfer edeceğini belirleyen mekanizmalar haline geldiği kolaylıkla söylenebilmektedir. Küresel çapta ticaret hacmi sürekli artarken, ekonomik refah ve

gelişmişlik düzeyi tüm ülkelerde eşit dağılmamaktadır (Cebeci, 2008: 28). Çok uluslu şirketler böylece, refah düzeyini artıran, yeni istihdam alanlarını yaratan ve ekonomiye hizmet eden uluslararası aktörler olarak ortaya çıksalar da küresel eşitsizliğin en önemli nedenlerinden biri olarak gösterilmektedir (Kazgan, 2015). Bu konuya küreselleşmenin ekonomik boyutlarında yeniden değinilecektir.

1.3.2. Uluslararası Kuruluşlar

Küreselleşmenin ortaya çıkmasıyla birlikte, ulus-devletin meşru araçlarında aşınmalar meydana geldiği görülmektedir. Uluslararası kurum ve kuruluşlar, ulus-devleti güçsüz hale getirmek için karar verme yetkisini sınırlandırmakta olduğu ifade edilmektedir. Ulus-devletin aşınıp güçsüz hale gelmesine sebep olan araçların başında uluslararası kuruluşlar gelmektedir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra 1947 yılında gerçekleşen Bretton Woods toplantısında, uluslararası ticaretin hangi normlar üzerinde yapılacağı tartışılmış ve buradan çıkan kararlar Soğuk Savaş denen iki kutuplu dünyanın temelini atmıştır. Bretton Woods toplantısının amacı, uluslararası ekonomik işbirliğini sağlamak, ülke ekonomilerinin istikrarlı büyümesi, ithalat ve ihracatın gümrük engellerine takılmadan gelişebilmesini kapsamaktadır. Bretton Woods anlaşması ile IMF, GATT, DB gibi uluslararası kurumlar ortaya çıkmış ve devam eden süreçte bunlar bireylerin ve devletlerin ekonomik faaliyetlerini belirlemeye başlamış, kamusal refah kavramından da uzaklaşılmasına neden olmuştur (Castells, 2013: 386-390). Ulus-devlet yetkilerini, uluslararası kurum ve kuruluş mekanizmalarına aktarma durumuyla karşı karşıyadır (Yılmaz, 2004: 77). Uluslararası sistemin sadece ulus-devletlerden oluşmadığı ve uluslararası kuruluşların sistemin temel aktörleri olduğu yeni bir dönem başlamıştır. Uluslararası sistem içerisinde ulus-devletlerin rolü gittikçe azalmaktadır.

Uluslararası örgütler, bölgesel işbirliği anlaşmaları da oluşturmaktadır. Bölgesel işbirliği anlaşmalarının, iki boyutlu bir oluşumu ortaya çıkardığı söylenebilir. Ortaya çıkan bu iki boyutlu oluşum, ulus-devletin karar alma, kararı uygulama ve denetleme fonksiyonunu aşındıran bölgesel anlaşmalar veya küresel örgütler olarak belirtilmektedir. Oluşturulmuş olan bu farklı yapılarıdaki bölgesel işbirliği anlaşmaları, nüfus büyüklüğü ve alan genişliği itibari ile eski imparatorluklara benzetilmektedir (Kazgan, 2015: 16). Bölgeselleşme başlığında bu duruma yeniden değinilecektir.

Ülkelerin, küresel boyutlarda geçerli olan teknoloji ve bilimi temin etmesi, dünya ile enformasyon alışverişinde bulunulması kaçınılmaz bir durumu göstermektedir. Uluslararası kuruluşlar ile küresel boyutlardaki bağlantıların büyük bir çoğunluğu sağlanmaktadır. Dünya ile koordinasyonun sağlanması için uluslararası kuruluşlara üye olmak önem teşkil etmektedir. Uluslararası kurum ve kuruluşların kuralları nedeniyle her ülkenin, ekonomik açıdan bağımsız olduğu düşünülemez hale gelmektedir. Uluslararası kurum ve kuruluşların kurallarına uyum sağlamayan, ekonomik anlamda sürekli korumacı politikalar sergileyen ülkelerin dışlandığı görülmektedir (Yılmaz, 2004: 86).

1.3.3. Küresel Sivil Toplum Örgütleri

Günümüzdeki toplumun, tarihsel dönem içinde birçok değişim süreci yaşadığı bilinmektedir. Bu değişim siyasal düşünceler tarihinde Hobbes, Locke, Rousseau gibi isimler tarafından, farklı etkenlerle de olsa, doğa durumundan çıkıp sivil topluma doğru ilerleme ve insani ilişkilerin değişmesi üzerine inşa edilir (Savran, 1987). Sivil toplum kavramının kökleri, kentleşmenin arttığı dönemlerde ortaya çıkmıştır. Kavramın gelişimi, kent hayatındaki ortak yaşam alanı ve insani ilişkilerin kent hayatı içinde gelişimiyle ilgilidir. Devletten önce gelen, devletin içinde yaşadığı halde onunla özdeş olmayan, hatta devlete karşı koyabilen insan ilişkileri yumağına sivil toplum denilmektedir (Keane, 1993: 47-50). “Sivil toplum gönüllü, kendini üreten, kendini destekleyici, devletten özerk ve belirlenmiş bir dizi kurallardan oluşan yasal bir düzene bağlı, örgütlü toplumsal yaşamın bir alanıdır” (Yıldırım, 2003: 227). Sivil toplumun belirleyiciliğinin ve öneminin artması 1990’lardan sonra hızlanmıştır. Bu değişim döneminde modernite içindeki farklılaşma, Soğuk Savaş’ın sona ermesi, ideolojilerin çeşitli şekillerde eleştirilmesi, demokrasinin ve karar alma süreçlerine bireyin katılımının öneminin artmasıyla belirginleşmiştir (Sarıbay, 1998; 2001).

Çalışmanın konusu açısından sivil toplum örgütlerinin küresel çapta bir önem kazanması ve bunların devletin aldığı ve alacağı kararlara etki etme düzeyine gelmesiyle ilgilidir. Kişilerin gönüllü olarak katıldığı, kâr amacı gütmeyen, merkezi hükümetin sistematik yapısı dışında faaliyet gösteren organizasyonlara sivil toplum örgütü denilmektedir. Devlete ait olmayan sivil toplum örgütleri, pazar ve devlet alanının karşısında üçüncü sektörü temsil eder. Sivil toplum örgütlerinin en önemli özelliği ise; demokratik katılıma imkân yaratması olarak gösterilmektedir. Sivil

toplum örgütleri aynı zamanda toplumsal sorunların çözümünde çok önemli rol oynamaktadırlar. Sivil toplum örgütleri ne kadar büyürse devletin hâkimiyet alanı aynı oranda azalmakta; devletin hâkimiyet alanı ne kadar küçülürse sivil toplum örgütleri aynı oranda gelişmekte ve yaygınlaşmaktadır (Cebeci, 2008: 26). Sivil toplum örgütleri, resmi kimlikleri olmayan, devletten bağımsız, yaptırım ve baskı mekanizması olarak demokrasinin olmazsa olmaz oluşumları olarak da ifade edilebilir.

Sivil toplum örgütleri yenilik yapma, hızlı hizmet verebilme, değişim ve gelişmelere açık olma özelliğine sahip olmaktadır. Devletin yerine getiremediği fonksiyonları, sivil toplum örgütleri daha hızlı ve daha az maliyetle yerine getirip tasarruf yapabilme olanağına sahip olabilirler. Devletten ayrı, kâr amacı gütmeyen sivil toplum örgütlerinde bürokrasi daha az olduğu için yenilikçi ve hızlı olma özellikleri artmaktadır. Sivil toplum örgütleri, bağışçılarından ve üyelerinden aldıkları paralarla önemli derecede bütçeye ulaşmakta ancak kazanmış oldukları bu paraları kendi amaçları doğrultusunda harcamaktadırlar (Cebeci, 2008: 26). Sivil toplum kuruluşları farklı konularda dünyanın farklı yerlerinden insanları ortak amaçlar doğrultusunda birleştirerek devletleri, uluslararası örgütleri ve şirketleri çeşitli konularda adım atmaları için baskı altına almakta, bu konularda kamuoyu yaratmakta ve yayınladıkları raporlarla dünya çapında gündemi belirleyici konuma ulaşmışlardır.

Bu çerçevede birinci bölümü toparlamak gerekirse, 18. Yüzyılda ortaya çıkmaya başlayan birlik oluşturma ve egemen yapı kurma tartışmaları ulus-devlet formuna dönüşüp yaygınlaşsa da bu yapının 20. Yüzyılın sonlarına doğru tek başına analiz edilmesi zorlaşmaktadır. Farklı unsurlar ve konularda ulus-devletler dış etkenlerin belirleyiciliği altındadır. Hukuki, siyasal ve kültürel tartışmalar bu belirleyici etkenlerin müdahaleleri ve baskılarıyla ilerlemektedir. Ulusların devletleşme süreçleri gibi küreselleşme olarak adlandırılan dönemde de bireyler ve devletler yeni yapılar kurarak yeni bir aşamaya doğru evrilmiştir. Bu geçiş döneminde devletin başlangıçtaki formunda kalmak için çeşitli dirençler gösterse de bir yandan devam eden değişim sürecini de karşılıklı olarak belirlemeye ve etkilemeye çalışmaktadır. Bir sonraki bölümün konusu olan küreselleşme bu etkileşim sürecini aktaracaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME

2.1. KÜRESELLEŞME KAVRAMI

Bu bölümde, küreselleşmenin tanımı ve tarihsel süreci irdelenerek kavramın sahip olduğu çok boyutluluk ve çok anlamlılık sorununa değinilecek, daha sonra küreselleşme kavramının oluşum ve süreçlerine yönelik yaklaşımlara yer verilerek bu yaklaşımlara yönelik düşünce ve değerlendirmeler açıklanacaktır.

Küreselleşme tartışması özellikle 1990'lardan itibaren sosyal bilimlerin pek çok alanına etki eden kapsamlı bir kavram olarak önemli bir tartışmanın merkezi konumundadır. Kavram dinamik, karmaşık ve çok yönlü bir süreç olduğu için üzerinde hemfikir olunan bir tanımının olmadığı söylenmektedir. Ancak küreselleşme genel olarak teknoloji, ekonomik ve siyasi şartların dünya genelinde hızla değişmesi ve küresel çapta her türlü etkileşimin hızlanmasıdır (Hirst ve Thompson, 2007). Üretim ve tüketimin uluslararası kuruluşlar tarafından dünya ölçeğinde planlandığı, piyasa ekonomisinin geçerli olduğu sisteme küreselleşme denilmektedir (Heywood, 2016: 130-137). Bir başka ifadeyle küreselleşme bizden uzak bir yerlerde alınan kararların hayatımızı etkilediği, şekillendirdiği, ulusal sınırların gittikçe ortadan kalktığı, iletişim ve ulaşımın geliştiği, değişimin hızlı olduğu kompleks yapıyı ifade etmektedir (Kürkçü, 2013: 1-2). Küreselleşme olgusunun birden bire ortaya çıkmadığı, tarihsel sürecinde duraklama ve gelişimlerin yaşandığı gözlemlenebilir (Bayar, 2008: 26). Küreselleşme kavramı, son zamanlarda dünya ölçeğinde meydana gelen hızlı değişmeyi açıklamak için kullanılmaktadır (Giddens, 2000; Wallerstein, 2010). Dünyada meydana gelen değişmelerin siyasi, ekonomik, sosyal, teknolojik ve kültürel etkileri olduğu için küreselleşmenin tanımı herkes için farklılık göstermektedir. Küreselleşmenin ortaya çıkarmış olduğu sonuçlara ilişkin bir görüş birliğinin olmadığı söylenebilir (Castells, 2013).

Küreselleşmenin başlangıcının ne zaman olduğu konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Farklı görüşlerin ortaya çıkmasının nedeni, ekonomik, siyasal, kültürel ve teknolojik gibi çok boyutlu bir yapıya sahip olması görülebilir (Held ve McGrew, 2008). Küreselleşmenin tarihsel boyutuyla ilgili görüşler üç olasılık üzerinde yoğunlaştığı ifade edilebilir. İlki; küreselleşmenin insanlığın tarihinden beri

var olduğu, ancak son zamanlarda dinamik gelişmelerin etkisiyle artış gözlemlendiği belirtilmektedir. İkinci görüş; küreselleşmenin kapitalizm ve modernleşmenin gelişmesiyle ortaya çıktığı ve hız kazandığı görüşü sayılmaktadır. Üçüncüsü ise; küreselleşmenin kapitalizmin çözülmesi ile ortaya çıkan modern ötesi toplum olarak görülmesi sayılabilir (Ener ve Demircan, 2006: 204).

Küreselleşme içinde yer alan farklı unsurlar, küreselleşmeyi tanımlamak isteyenlere farklı bakış açısı imkânı sunmaktadır. Küreselleşme olgusu, dünyada yaşanan dinamik, çelişkili ve çok boyutlu değişimden etkilenmektedir. Bu değişimi olumlu, olumsuz ya da kaçınılmaz bulanlar ve farklı şekillerde ele alan düşünürler vardır (Kürkçü, 2013).

2.1.1. Küreselleşmeye İlişkin Yaklaşımlar

Küreselleşmeyi neden ve sonuçlarıyla anlamlandırmaya çalışan pek çok yaklaşım vardır ve bunlar farklı şekillerde gruplandırılabilir. Ancak bu yaklaşımları belirli başlıklarda toplamak gerekirse şu noktalarda odaklanıldığı görülür: *Yenilik yaklaşımı*, küreselleşmeyi dünyayı yönlendiren yeni yapıların ve iktidar anlayışının gerçek kurucuları olarak görmektedir. Küresel ekonominin yükseliş i ile birlikte, küresel yönetim, kültürel karışım ve küresel yayılma kurumlarının doğuşu, yenedünya düzenini belirlemektedir. *Geçmişe dönüş yaklaşımına* göre, günümüz dünyası, emperyalist yayılmanın en şiddetli yaşandığı döneme geri döndüğünü ifade etmektedir. *Devamlılık yaklaşımına* göre, küreselleşme kavramı, uluslararası finans kuruluşlarının ve dünya kapitalizminin ideolojik bir projesi olarak ortaya çıktığı ifade edilmektedir. *Dönüşümcüler*, modernitenin içindeki bir dönüşüm olarak küreselleşme olgusuna karşı direnmenin bir sonuç vermeyeceğine inanmaktadırlar (Karadeli, 2005: 4-6).

Yenilik yaklaşımı, küreselleşmeyi olumluyarak ele alır. Burada piyasa merkezli bir analiz vardır. Özellikle neo-liberal görüşte olanlar tarafından desteklenmektedir. Yenilik yaklaşımını destekleyenler, küreselleşmenin özel bir yapı olduğunu ve ne geçmişte kalmış bir düzenin tekrarı olduğunu, ne de başlamış bir düzenin devamı olduğunu kabul etmektedirler. Siyasal, kültürel ve ekonomik unsurları yeniden düzenleyen sürece küreselleşme denilmektedir. Buna göre, küresel iletişim sayesinde farklı ülkelerden insanlar ortak bir değerde bir araya gelmek suretiyle küresel bir

uygarlığın doğuşuna zemin hazırlamaktadır. Ekonomik sistemin küreselleşmesi, dünyayı değişime zorlamış ve yeni modern bir dünya düzeni inşa ettiği belirtilmektedir. Küreselleşme süreci ile birlikte ulus-devletin önemini kaybettiği vurgulanmaktadır. Politikanın yerini artık küresel piyasalar almaktadır; çünkü küresel piyasa düzeni, hükümetlerden daha akılcı ve daha etkin çalışmaktadırlar (Bell, 2003: 809). Yenilik yaklaşımını destekleyenler, küreselleşmeyi, dünyayı yönlendiren yeni oluşumların, yeni yapıların ve iktidar anlayışının gerçek sahibi ve kurucusu olarak göstermektedirler.

Yenilik görüşünü destekleyenler, günümüz dünya düzeninin siyasi açıdan çok boyutlu, askeri açıdan tek boyutlu ve ekonomik açıdan ise üç boyutlu hale geldiğini ifade etmektedirler. Görüşün taraftarları, klasik güç dengesinin değiştiğini ve bunun sonucu olarak Westphalia sisteminde bazı değişikliklerin olacağını ileri sürmektedirler. Yenedünya düzeninin altı büyük güçten AB, Çin, ABD, Japonya, Rusya ve büyük olasılıkla Hindistan oluşacağı gözükmektedir. İlk kez yenedünya düzeninin birçok küçük ve orta büyüklükte devletten oluşarak küreselleşmiş olmaktadır.

Yenilik yaklaşımı, küreselleşme olgusunun geri dönüşü olmayan bir süreç olduğunu vurgulamaktadır. Neo-liberallerin savunduğu yenilik yaklaşımı, küreselleşmeye olumlu anlamlar yüklemektedir. Onlara göre, küresel ekonomik rekabet sisteminde taraflardan birinin mutlak suretle kaybetmek zorunda olmadığı bir süreci ifade etmektedir. Küresel rekabet sonunda belli grupların durumu kötüleşse bile, belli malların üretiminde hemen hemen tüm ülkelerin karşılaştırmalı üstünlüğü söz konusu olmaktadır (Karadeli, 2005: 7). Karşılaştırmalı üstünlükler teorisine göre, dış ticaretin her iki ülkenin refah düzeyini artırdığı ifade edilmektedir.

Geçmişe dönüş yaklaşımı, Muhafazakârlar ve Ortodoks Marksistler tarafından desteklenmektedir. Geçmişe dönüş yaklaşımını benimseyenler, geçmişte yaşanmış olan dünya düzeninin geri döndüğünü kabul etmektedirler. Küresel düzenin iki kutuplulukta ortaya çıkması ile birlikte uluslararası sermaye ve küresel ticaretin daha yeni I. Dünya Savaşı öncesi düzene döndüğünü belirtmektedir. Küreselleşme, uluslararası sermaye tarafından ekonomik alanda başlatılan bir süreci tanımlamaktadır. 19. Yüzyılda İngiltere tarafından üstlenilen rol, günümüzde Amerika Birleşik Devleti tarafından yerine getirilmektedir (Karadeli, 2005: 8). Geçmişe dönüş

yaklaşımına göre, emperyalist yayılmanın günümüz dünyasında en şiddetli yaşandığı döneme geri döndüğünü ifade etmektedir (Şen, 2004: 181).

Geçmişe dönüş yaklaşımı ile aşağıda ele alınan devamlılık yaklaşımı arasında bir bağ kurulmaktadır. Devamlılık yaklaşımına göre, küreselleşme olgusunun, dünya düzeninde var olmadığını ifade etmektedir. Hizmet sektörünün ve üretimin büyük bir kısmının küresel olmadığını, bölgesel nitelikte örgütlendiklerini vurgulamaktadırlar. Çok uluslu şirketler, bölgesel nitelikli düşünüp, yerel hareket eden uluslararası ticaretin itici motorunu oluşturmaktadır. ABD, AB ve Japonya, dünya ticaretinin tamamına yakınına yönlendirmektedir (Şen, 2004: 196). Küresel kurumların ortaya çıkması ve küresel ekonominin yükselişi ile birlikte, yenedünya düzenini kültürel karışım, küresel yönetim ve küresel sermaye aktörleri tarafından belirlenmektedir.

Devamlılık yaklaşımı, küresel siyasette ani değişimlerin olmadığını ya da çok yavaş gerçekleştiğini kabul etmektedirler. Tarihsel süreçleri uzun dönemli analizlerle alan bu yaklaşım, küreselleşme olgusunun, yenilikçiler ve kavramı olumluyanlar tarafından abartılarak dile getirildiği ve beklenilmeyen bir süreç olmadığını belirtmektedirler. Kapitalizm ve ekonomik emperyalizmin uygulamalarından ibaret olduğunu söylemektedirler. Bir başka söylemle; küreselleşme, nesnel gerçeklikten değil, öznel ve iradi bir proje olarak geliştirildiği belirtilmektedir. Günümüz küreselleşmesi, uluslararası şirketlerin dünya kaynaklarını küresel kapitalizm çerçevesinde paylaşmayı içermektedir (Yeldan, 2001: 11). Devamlılık yaklaşımına göre, küreselleşme kavramının beklenilmeyen bir süreç olmadığı, uluslararası sermaye kuruluşlarının ve küresel kapitalizmin ideolojik bir projesi olarak ortaya çıktığı belirtilmektedir.

Devamlılık yaklaşımına göre, küreselleşme sürecinde hiçbir şeyin yeni olmadığını belirtmektedirler. Küreselleşme kavramına herkesin bu kadar ilgili olması, günümüzün ideolojisi olmasından kaynaklanmaktadır. Çevre tarafından çok sık kullanılan küreselleşme, sosyal refah devleti anlayışını yok eden, minimal hükümeti ve devleti amaçlayan basit bir kavramı ifade etmektedir (Hablemitoğlu, 2004: 68).

Örneğin Wallerstein'in dünya sistemi yaklaşımıyla küreselleşmeyi ele alır. Dünya sistemi yaklaşımı Wallerstein, Samin Amin, Gunder Frank, David Wilkinson gibi düşünürlerin katkıları ile bir teori haline gelmiştir. Wallerstein'e göre tarihsel

kökenlerine inmeden küreselleşmeyi anlamak mümkün görünmemektedir. Buna göre küreselleşme, küresel kapitalist sistemin bir parçasıdır. Kavramı 16. Yüzyıla kadar götürmekte ve Dünya Sistemi Yaklaşımının, aslında küresel kapitalist ekonominin kendisi olduğunu belirtmektedir. Wallerstein bir sistem analizi çalışması yaparak, kapitalizmin önemine vurgu yapmaya çalışmaktadır. Küresel kapitalist sistem, dünya imparatorluğu ve dünya ekonomisi olmak üzere iki yapıdan oluştuğunu belirtmektedir. Dünya İmparatorluğu, güçlü devletlerin sistemi olarak ifade edilmektedir. Dünya İmparatorluğu sisteminde güçlü devletler birbirine bağlanıp bir bütün olmuşken geri kalan ülkeler ise sisteme bağımlı olduklarını belirtmektedir. Dünya Ekonomisi ise, ekonomik mübadele ve savaş ile sermaye yaratma esasına bağlı olarak birbirine bağlanmış bir yapıyı ifade etmektedir (Wallerstein, 1996: 69). Wallerstein'in ortaya attığı Dünya Sistemi Yaklaşımı teorisine göre, sanayisi gelişmiş ülkeler (merkez) dünya ekonomik sistemini kontrol ederken, sanayisi gelişmemiş ülkeler (çevre) pasif kalmaktadır.

Dünya sistemi, tarihsel ve toplumsal bir sistem olarak hareket etme gücünü küresel sermayeden almaktadır. Dünya sistemi yaklaşımının ayrıca Batılılaştırma, ırkçılık, etnikleştirme, evrenselcilik gibi bazı toplumsal ve sosyal temellere de sahip olduğu belirtilmektedir. Wallerstein, sosyal temelli bu güç odaklarını jeo-kültür olarak tanımlamaktadır. Wallerstein'in dünya sistemi yaklaşımında, coğrafi etnikleştirmenin daha ön planda olduğu belirtilebilir. Coğrafi etnikleştirme, üretilen malların beğeni yaratma yolu ile daha fazla alıcı bulması için etnikleştirmenin emek gücü üzerinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Wallerstein, etnikleştirme ile ırkçılığın kalıtsal olmadığını ve daha sonradan oluşturulduğunu söylemektedir. Etnikleştirme gibi ırkçılıkta formüle edilip standartlaştırılarak bir ideoloji haline getirilebilir. Evrenselcilik, daha çok bilgi ile ilgili bir kavramı ifade etmektedir. Bilginin evrenselleştirilmesi ise, üniversiteler kanalıyla bilginin meşrulaştırılması anlamına gelmektedir. Modernleştirme ya da Batılılaştırma ise, tüm dünyada kültürel bir bütünlüğün yaygınlaştırılmasını ifade etmektedir (Wallerstein, 1996: 79).

Dönüşüm yaklaşımını destekleyenler, günümüz dünya düzeninde bir kayma yaşandığını kabul etmektedirler. Aydınlanma ve sanayi devrimiyle başlayan süreç, 1970'li yıllarda hızlanarak dünyaya yayılmaya başlamış ve Sovyetler Birliği'nin dağılması ile biten soğuk savaşla birlikte kalıcı bir hal almaya başladığı

belirtilmektedir. Dönüşümcülere göre, tüm modern zamanlarda, iletişim sistemleri ve küresel ekonomiler, insanların, ülkelerin ve kültürlerin birbirine kenetlenmesini sağlamaktadır (Hablemitoğlu, 2004: 19). Sosyal bilimcilerin desteklemiş olduğu dönüşüm yaklaşımına göre, aydınlanma ve sanayi devrimiyle başlayan sürecin dünya düzeninde birtakım gelişmelerin yaşanmasını sağladığı ve bu durumun insanları ve kültürleri birbirine yaklaştırdığı belirtilmektedir.

Yenilikçilerin tersine dönüşümcüler, ulus-devletin etkinliğinin azaldığı iddialarını reddetmekte ve ulusal hükümetlerin otoritelerini yeniden yapılandırmasını kabul etmektedirler. Küreselleşme olgusundan fazla zarar görmemek için birtakım önlemlerin alınması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Öncelikle hükümetlerin değişen siyasi ortamlara daha rahat ve daha hızlı uyum sağlamaları gerektiğini belirtmektedirler. Küreselleşme sürecinde, ulus-devletin değişen koşullara uyum sağlayabilmesi için yeniden yapılandırılması gerektiğini savunmaktadırlar. Dönüşümcüler, küreselleşmeyi aydınlanma çağının bir uzantısı olarak değerlendirmektedirler. Küresel gelişmeler, modernlik anlayışının kültürel, sosyal, ekonomik ve düşünsel anlamda dünya çapında yeniden yaratılmasını ifade etmektedir (Aydın, 2002: 2). Dönüşümcüler ayrıca, küreselleşmeye karşı direnmenin bir sonuç vermeyeceğine de inanmaktadırlar.

Bu yaklaşımın önemli isimlerinden Anthony Giddens, küreselleşme olgusunu zaman ve mekân açısından incelemektedir. Bu durum modernitenin içindeki değişimle ilgilidir (Giddens, 2004). Giddens'a göre geleneksel toplumlar, kendi yaşamlarını zaman ve mekân bağlamında sınırları belirli bir coğrafi alana bağlı olarak düzenlemektedirler. Geleneksel toplumlarda zaman kavramı, toplumların yaşadığı yere ilişkin olarak belirlenmektedir. "Zaman" kavramı, genelde günlük veya yıllık olarak tarımsal faaliyetlerin başlaması ve bitmesine göre veya güneşin doğuşu ve batışına göre belirlenmektedir. Zamanın belirlenmesi için geleneksel toplumlar, ne bir saate ne de bir teknolojiye gereksinim duymaktadır. Anthony Giddens, toplumsal ilişkilerin belirli bir coğrafi mekân içerisinde belirlendiğini ifade etmektedir. Geleneksel toplumlar, içine kapalı olduklarından ilişkileri yüz yüze olmaktadır. Kitle iletişim araçları gelişmediğinden başka toplumlardan ne etkilenmekte ne de onları etkileyebilmektedirler. Modern Çağ öncesi toplumlarda kitle iletişim araçları

gelişmediğinden zaman ve mekân kavramının rutin faaliyetlere ve coğrafi mekâna göre belirlendiği ifade edilmektedir (Giddens, 2000; 2002).

Giddens dört boyutlu bir süreçle açıkladığı küreselleşmeyi, kapitalist dünya sistemi, ulus-devlet sistemi, askeri dünya düzeni ve uluslararası işbölümü olarak bölümlere ayırır. Küreselleşme koşullarında ulus-aşırı şirketlerin artan gücünü vurgulayan Giddens, ulus-devletlerin küresel siyasal düzende, şirketlerin ise dünya ekonomisi içinde başat aktör olduğunu iddia etmektedir. Küresel ekonomik işbölümünün özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra derinleştiğini belirten Giddens işbölümünü endüstrileşmenin doğrudan bir sonucu olarak görür (Emre, 2015: 9-11). Geleneksel toplumdaki farklı olarak modern toplumlarda ulus-devletler sürekli bir askeri desteğe ve şiddet araçları üzerinde tekeli bir kontrole sahiptir. Şiddet araçlarının kontrolünde savaşın endüstrileşmesi de modern toplumların önemli bir yeniliğidir (Giddens, 2008).

Küreselleşmenin toplumda yaratmış olduğu yeni risklere dikkat çekerek günümüz dünyasında iyice belirginleşmiş olan karanlık bir tarafının var olduğunu vurgular (Giddens, 2000). Üretim olanaklarının gelişmesiyle birlikte ekolojik kaygıların ortaya çıkmazı küreselleşmenin karanlık yönüne örnek gösterilebilir.

2.2. KÜRESELLEŞMENİN TEMEL BOYUTLARI

Küreselleşmenin tanımlanması tartışmasında da değinildiği gibi siyasal, kültürel, ekonomik ve diğer başlıklarda yaptığı etkilerle çok boyutlu bir içeriğe sahiptir. Öncelikle ekonomik ilişkilerin ilerlemesi, devamında teknoloji ve bilimdeki yaşanan gelişmeler en önemli dönüşümü oluşturmaktadır. Bir diğer dönüşüm ise, küresel ölçekte entegre olmanın, siyasal olarak ulus-devletlerin zayıflamasına neden olmaktadır. Bu bölümde, küreselleşmenin ekonomik, kültürel, teknolojik, tarihsel, siyasal ve sosyal alanda meydana getirmiş olduğu dönüşümler ele alınacaktır.

2.2.1. Ekonomik Boyut

Küreselleşmenin ekonomik boyutu, üzerinde en çok durulan konuların başında gelmektedir. Küreselleşme esasen, küresel kapitalist gücün bütün ülkelere yaygınlaştırılması olarak ifade edilebilir. Küreselleşmenin ekonomik boyutu yaklaşımı, ulus-devletlerin kendi belirlemiş olduğu sınırlarını ortadan kaldırmaktadır.

Böylece ekonomik anlamda karar alma gücünü, işbirliği yaptığı ülke ve örgütlerle paylaşmaktadır. Ulus-devletlerin ekonomileri bağımsız ve ayrı birer ekonomi olmaktan çıkıp, küresel finans kuruluşlarına bağlanmaktadır (Göngen, 2013: 117). Bu şekilde teknoloji, finans, sermaye, iş gücü, mal ve hizmet gibi tüm unsurların ülkeler arasında anında ve serbestçe dolaştığı ifade edilebilir. Küresel finans sermayesinin dünya üzerinde sürekli bir hareket içinde olduğu ve günlük olarak yer değiştirdiği bilinmektedir.

Küreselleşmenin en dikkat çeken yönünün, dünya ticaretinde son yüzyıl içinde meydana gelen büyüme ve gelişmeler olduğu söylenebilir. 1970’li yıllardan sonra dünya ekonomisinin büyüme hızında düşme yaşandığı belirtilmektedir. 1970 yılından önce uluslararası ticari faaliyetlerin büyük bir çoğunluğu mal ve hizmetlerin değişimi biçiminde yapıyorken; 1970 yılından sonra küresel sistem içerisinde sermaye hareketinin öneminin giderek arttığı ifade edilmektedir (Steger, 2006: 49). Dünya ekonomisine ve ticaretine yön veren uluslararası kurumlar, sermayenin dijital ortamda hızla akması, dünyanın birçok ülkesinde iş yapan firmalar, finansal krizler ve kapitalizmin yaygınlaşması, küreselleşmenin etkilemiş olduğu ekonomik alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dijital teknolojinin ortaya koymuş olduğu imkânlar sayesinde elektronik para ve sermayenin tek bir tuşla dünyanın etrafında hızla hareket ettiği bilinmektedir. Dünya ekonomisine, bazı güçlü aktörlerin yön verdiği dikkat çekmektedir. Teknolojinin gelişmesi ve ticari alandaki serbestlik anlayışı sayesinde ekonomik piyasaların giderek küreselleştiği ifade edilmektedir. Teknolojinin getirdiği imkânlar sayesinde finans piyasalarında bütün gün işlem yapılmakta ve sermaye akışı her yere ulaşılmaktadır. Küreselleşmenin kültürel ve siyasi alandaki gelişmeleri hızlandıran, sorun ve değişmelerin temelinde ekonomik küreselleşmenin olduğu ifade edilmektedir (Külünk, 2006: 51). Günümüz dünyasında tüketim kültürünün küreselleşmesi, geri kalmış geleneksel toplumların daha fazla mal, hizmet ve kültüre erişme imkânı sunmaktadır.

‘Merkez’ olarak ifade edilen ve ileri derecede sanayisi gelişmiş ülkelerin dışında kalanlar ‘Çevre’ olarak tanımlanmaktadır. 2001 yılı öncesi Çevre, Merkez’in uygulamış olduğu tepeden inme çok boyutlu politikaların etkilerine maruz kalmaktaydı. Uluslararası sermaye ve finans kuruluşlarının karlılığı için Dünya

Bankası ve IMF Çevre'nin gelişme ve kalkınma amacını tamamen göz ardı etmektedir. DTÖ ise, Merkez'in çıkarları için daha güçlü dayatmalarla yola çıktığı değerlendirilmesi yapılabilir. 2000'li yıllarda ise, dünyanın yeni direnişlere tanık olduğu gözlenmektedir. Tabii ki bunların en önemlisi, küresel sermayenin Çevre'yi de içine alan düzenlemeleri gösterilmektedir. Bir başka ifadeyle; Çevre'yi Merkez'i sermayenin karlı yatırım alanlarına dönüştürmek ve hızla büyüyen dış borç stokların ödenmesini garanti altına almak için getirilen birtakım düzenlemeler halen geçerli gözükmemektedir (Kazgan, 2015: 118). Küreselleşme ile birlikte sermaye ve finans sektörünün zamana ve mekâna karşı özgürleştiği söylenebilir. Aynı zamanda toplumsal kategoriler arasında ki eşitsizliği de beraberinde getirdiği vurgulanmaktadır.

Küreselleşme süreci, kapitalist sistemin dinamik ve niteliksel yeni dönüşümü olarak tanımlanmaktadır. Kapitalist sistemin niteliksel dönüşüm sürecinde en önemli dinamikleri, bilimde ve teknolojiye yaşanan gelişmeler oluşturmaktadır. Yeni ekonomik sistemin yapı taşlarını, bölgesel ticaret sistemleri, uluslararası büyük şirketler ve uluslararası ekonomik kuruluşlar oluşturmaktadır. Ekonomik sistemin yapı taşları, hem ulusal ekonomik ilişkileri hem de küresel ekonomik ilişkileri artırdığı ileri sürülmektedir. Küreselleşme bilinçli bir şekilde başlatılan ve adil olmayan bir süreci göstermektedir. Küreselleşme, ekonomik olarak güçlü tarafı koruyan, sermayenin önünde hiçbir engel istemeyen ve serbest piyasa ekonomisini öngören sistemi ifade etmektedir (Soyak, 2002: 101). Dünya ölçeğinde ağırlığını giderek artıran küreselleşme, kimilerine göre kapitalist sistemin yeni hali, kimilerine göre yeni bir dünya projesi olduğu ifade edilmektedir.

Ulus-devletin koruması altında, uluslararası şirketler daha büyük pazarlara hâkim olmuştur. Uluslararası sermaye, küreselleşme süreciyle birlikte ulusal sınırları aşarak bağımsız bir hal almaktadır. Ulus-devletin, uluslararası sermayeyi ülkeye çekmek için sürekli bir yapılanma süreci içerisinde olduğu ileri sürülmektedir. Uluslararası sermaye için en uygun koşullar nerde oluşmuş ise oraya gitmekte ve ulusal yapıyı kendi çıkarına uydurmaya başlamaktadır. Bir ülkede belli bir süre yerleşik bulunan uluslararası şirketler, zamanla ulus-ötesi şirketlere dönüşmekte ve hiçbir devlete bağlılık duymamaktadır. Ulus-devlet, uluslararası hukuk yoluyla, kendi ülkesindeki ekonomik güçlerin ve uluslararası sermayenin çıkarlarını korumaya

yöneldiği ifade edilmektedir. Uluslararası hukuk yoluyla korumanın en güzel örneğinin, çok taraflı yatırım anlaşmaları olduğu söylenebilir. Küresel sermaye şirketlerinin, anayasasının çok taraflı yatırım anlaşmaları olduğu belirtilmektedir. Küresel olarak, tek bir ekonomik sistem için tek ve ortak bir anayasanın olduğunu belirtilebilir (Uygun, 2001: 155). Finansal ve endüstriyel pazarların küreselleşmesi, milli devletin denetimini ve etkinliğini azalttığı görülmektedir. Varsayılan ortak anayasa ise uluslararası sermayeyi koruma anlamında, ulus-devlet için de hukuksal bir geçerlilik anlamına gelebilir.

Tüm dünyada yapılan toplam ticaret hacminin büyük bir bölümünü uluslararası şirketlerin küresel faaliyetleri oluşturmaktadır. Çok uluslu şirketlerin satışları, tüm dünyada yapılan toplam ihracat hacminin iki katı fazla gerçekleştiği belirtilmektedir. Ekonomik olarak güçlü olan uluslararası şirketler, küresel ekonominin kontrolünü de ellerinde bulundurmaktadırlar. Uluslararası şirketler, ulus-devlet yapılanmasının içine girerek ekonomik yapılarda, yaşam tarzlarında, üretim şekillerinde ve tercihlerinde bir dönüşüm yaratmaktadır. Çok uluslu şirketlerin yaratmış olduğu dönüşüm, ulus-devletin meşru gücünü azalttığı ve karar mekanizmasını daralttığı vurgulanmaktadır. Küresel ekonomideki güç dengelerinin, ulus-devletten ulus-ötesi denilen ve hiçbir ulusa bağlı olmayan şirketlere geçtiği ileri sürülmektedir. Ulus-devletin güç dengelerinde ki kayma, ulus-ötesi şirketlerin önemini artırdığı, ancak egemenliğin tamamen ulus-ötesi şirketlere geçmediği söylenebilir. Ulus-ötesi şirket, gelişmemiş veya az gelişmiş bir ülkeye gitti ise, ülkenin ekonomisine katkısı çok daha fazla olacağı ifade edilmektedir. Az gelişmiş ülkenin, ulus-ötesi şirketler karşısında siyasal ve ekonomik güce sahip olmadığı görülmektedir (Dura ve Kılıçarslan, 2011: 94). Ulus-ötesi şirketlerin dünya ekonomisindeki etkinliğinin arttığı belirtilmektedir. Ulus-ötesi şirketlerin gittiği ülkeler, beşeri üretim kanallarını daha verimli alanlarda kullandıkları ifade edilmektedir.

2.2.2. Kültürel Boyut

Toplumun tarihsel süreç içinde kendine özgü hayat tarzı, bakış açısı, düşünüş biçimi, tutum ve inanç değerlerin ifadesi kültür olarak tanımlanabilir. Küreselleşmeyle birlikte kültürler arası etkileşimin arttığı görülmektedir. Küreselleşmenin, kültürlerin hareket etme alanlarını genişlettiği söylenmektedir. Küreselleşmenin kültürel boyutunda en önemli gelişme; etkileşimin tek yönlü olarak

oluştugu gösterilmektedir. Baskın olan bir kültürün, dünyanın büyük bir kısmını etki altına alması şeklinde ifade edilebilir. Eş zamanlı olarak, toplumların farklılığını dile getiren yerelleşme dalgasının yaşanması önemli bir nokta olarak görülmektedir. Aynılığa duyulan tepki nedeniyle yerel nitelikteki değerlere sıkı sarılma anlayışı gittikçe güçlenmektedir. Kültür ve dillerinin korunmasını, kendi özel gün ve sembollerinin tanınıp korunmasını yansıtmaktadırlar. Kültür alanında görülen birbirine zıt dünya çapındaki bu iki gelişme, küreselleşmenin çelişkili karakteristik özelliğini açıkça ortaya koymaktadır (Sarıbay, 2002: 48). Kültürel olarak baskın olmayan toplumlar için, küresel kültür negatif bir algı oluşturmakla birlikte, oluşturduğu tek yönlü baskın kültür faktörü ayrışmalara neden olmaktadır. Kültürel küreselleşme aynı zamanda bölgesel ve yerel nitelikteki farklılıklara bir saldırı olarak da belirtilmektedir.

Küreselleşme sürecinin yaratmış olduğu dinamik etkileşim, ulus-devletler arasındaki kültürel farklılıkları yok etmektedir. Sözü edilen bu etkileşim aynı zamanda, kültürel küreselleşme sürecinin önemini ortaya koymaktadır. Dünyada iletişim alanında yaşanan gelişmeler, etkileşimin önündeki önemli engelleri ortadan kaldırmaktadır. Dünyada yaşanan bu iletişim ve etkileşim, kültürel çeşitlilikleri zayıflatmakta hatta yok etmektedir. Küreselleşme yaklaşımı olarak da ifade edilen kültürel küreselleşme, dünya çapında homojen bir kültür oluşturmaktadır. Uluslararası şirketler ve küresel yayın kuruluşları, kültürel küreselleşmenin fitilini ateşleyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası şirketler ve küresel yayın kuruluşlarının yanında tabii ki bir de bilgi ve iletişim alanında yaşanan gelişmelerin de etkili olduğu söylenebilir (Heywood, 2016: 186). İletişim teknolojilerindeki ilerlemeler, dünyanın her yerinde tek bir küresel kültür sisteminin oluşmasına da yol açmıştır. İletişim devrimi, dünyanın akültürasyon eğilimini güçlendirmiştir.

Küreselleşme, kültürel homojenliği oluşturduğu gibi, kültürel farklılığı da hızlandırmaktadır. Hem homojen küresel kültürün hem de yerel kültürel değerlerin yerelleşmeyi hızlandırdığı ileri sürülmektedir. Günümüzde, dünyanın her köşesinde görülen, dini ve etnik değerlere dönüşün sebebi olarak homojen kültürel baskıların gösterildiği ifade edilmektedir. İletişim alanında meydana gelen teknolojik gelişmeler, türdeş kültür etkisi yaratmaktadır. Türdeş kültür oluşumuna tepkiler; batılı kültürel değerlere direnmek olarak nitelendirilebilir. Batılı kültürel değerlerin, yerel kültüre

entegre olmasını engellemek veya yerel kültüre uyumlu hale getirme çabaları gösterdiği ifade edilmektedir (Gözen, 1997: 83). Küreselleşme, yerel kültür kaybı olgusuna zemin hazırlamaktadır. Aynı zamanda küreselleşme, toplumları, gelişen teknolojinin ve küreselliğin getirmiş olduğu kültürel homojenliğe karşı gelinecek bir duruşun arayışı içerisine sokmaktadır.

Aşırı küreselleşmecilere göre küresel kültür, bireyleri birbirine benzetmekte ve batı kültürünün etkisinde kalan ülkeler, kültürel farklılıktan uzaklaşarak homojen bir kültüre dönüşmektedirler. Batının sahip olduğu kültür, diğer kültürleri bastırmakta ve bu durum “Dünyanın Amerikan’laşması” olarak ifade edilmektedir. Kültürel küreselleşme bir yandan hızlı bir şekilde yayılırken, bir yandan da kendisine tepki olarak milliyetçi ve dinci akımlar ortaya çıkmaktadır. Milliyetçi görüşe göre, kültürel küreselleşme, ulusal nitelikli toplulukları kimliklerinden çekip koparan tehlikeli bir süreci ifade etmektedir. Ulus-devlet ile birey arasındaki iletişimi de küreselleşme etkilemektedir. İnsanların ekonomik ve siyasal tercihlerini televizyon, internet ve iletişim ağları ile etkilemektedir (Gökdere, 2001: 88). Dünyada gerçekleşen kültürel hareketin ve etkileşimin sonucunda, evrensel bir kültür bütünlüğü oluşmaktadır.

2.2.3. Teknolojik Boyut

Küreselleşmenin bir diğer önemli ortak paydası, teknolojik gelişmelerin etkileri gösterilebilir. Yenilikçi yaklaşım görüşü, küreselleşmeyi teknoloji odaklı olarak kabul etmektedir. Yenilikçi yaklaşıma göre; küreselleşme, bilişim alanındaki teknolojik gelişmelerden yararlanarak, kültürel, siyasal ve ekonomik alanlarda küresel ölçekte yayılma olgusu olarak tanımlanmaktadır. Teknolojik olanakların yaratmış olduğu farklılık ile küreselleşmenin ortaya çıkarmış olduğu sonuçları açıklayan yaklaşımlar, bir nebze daha kapsayıcı olmaktadır. Yenilikçi yaklaşım, küreselleşen teknolojinin dünya ölçeğinde bir toplumu nasıl biçimlendirdiği ve toplumsal tabakalaşma üzerindeki etkilerinin neler olduğunu ortaya koymaktadır. Küreselleşmenin bütün ülkeleri ve kültürleri neden aynı ölçüde etkilemediğini açıklamaktadır. Yenilikçi yaklaşım, alt sınıf ve kültürlerin neden yerel değerler içinde kalmaya mecbur bırakıldığını, küreselleşen teknolojinin; dışlama, ayırma ve bölme özelliklerinin sonucunu göstermektedir. Teknolojinin küreselleşme üzerinde ne tür toplumsal değişiklikleri yansıttığı böylece saptanabilir. Yenilikçi yaklaşım görüşüyle, küreselleşmenin yaratmış olduğu kutuplaştırıcı etkiyi açıklayabilmek mümkün

görülmektedir (Önen, 2002: 31). Teknoloji, küreselleşmenin yayılmasında güçlü bir rol üstlenerek uluslararası etkileşimin yayılmasında etkinlik sağlamakla beraber ülkeler arası gelişmişlik farkının cevabını da barındırmaktadır.

Küreselci yaklaşım, teknolojinin küreselleşmeyi etkilediği, haberleşme ve ulaştırma olanaklarını artırarak küresel ticaretin önündeki engelleri kaldırdığı ve finans piyasalarını doğrudan etkilediğini açıklamaktadır. Küreselci yaklaşım, teknolojinin bölüşüm ve üretimi biçimlendiren özelliğini dikkate almadığı için ekonomik açıdan eksik kalmaktadır. Önemli olan nokta; teknolojinin, sermaye piyasalarının kontrolünü sağlayan bir mekanizma görevi olarak kabul edilebilmesidir. Son olarak küreselleşme olgusunu sadece haberleşme ve ulaştırma alanındaki teknolojik gelişmelerle açıklayan küreselci yaklaşım; siyasi, sosyal, askeri, ekonomik alanlardaki küresel değişiklikleri yeterli düzeyde izah edemediği için eksik kalmaktadır (Tözüm, 2002: 155). Küreselci yaklaşım, teknolojinin genel özelliklerine odaklanmadığı için küreselleşmenin teknolojik boyutunu açıklamada eksik kaldığı söylenebilir.

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişle birlikte, günümüzdeki küreselleşme kavramının geliştiği görülmektedir. Tarım toplum modelinden sanayi toplum modeline geçiş, nasıl ki kapasite ve üretimi artırmışsa, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişte aynı gelişmeleri yaşattığı görülmektedir. Günümüzde yaşadığımız topluma tekno-elektronik toplum denilmektedir. Dünya pazarının ve dünya ekonomisinin endüstri devrimi ile oluştuğu belirtilebilir. Teknolojik gelişmelerin, küresel ekonomiyi meydana getirdiği ve ulus-devlet yapılanması üzerinde güçlü bir baskı kurduğu ileri sürülmektedir. Ulus-devlet üzerinde kurulmuş olan baskının, bilgi akımı ile ilgili olduğu ifade edilmektedir. Devletler, kontrol altına almakta güçlük çektikleri ve ulusal sınırları tanımayan bilgi akımı sorunuyla karşı karşıya bulunmaktadır. Bilgi akımı sayesinde karar alma sürecinin hızlandığı söylenebilir. Bilgi ve para akışını kontrol etmek, ulus-devlet açısından egemenliğin göstergesi olarak kabul edilmektedir. Günümüz küresel toplumlarında, para elektronik hale geldiği için ulus-devletler, ulusal ekonomileri kontrol altında tutmakta zaman zaman yetersiz kalmaktadır (Yılmaz, 2004: 156). Teknolojik gelişmelerle birlikte insanlar arası karşılıklı etkileşimin arttığı söylenebilir. İnsanlar arası karşılıklı etkileşimin artması, fiziki engelleri ortadan kaldırdığı belirtilmektedir.

Ulusal tekel niteliğindeki sektörler, teknolojik gelişmelerle birlikte özelleştirme yoluyla rekabete duyarlı sektörler haline getirildikleri görülmektedir. Devletin mülkiyetindeki mal varlığının ve kamu iktisadi teşebbüslerinin özel mülkiyete devredilmesine özelleştirme denilmektedir. Özelleştirmedeki amaç; devletin ekonomik faaliyetlerini ortadan kaldırmak veya azaltmak olarak belirtilmektedir. Teknolojik gelişmelerin, gelişmekte olan ülkelerde veya gelişmemiş ülkelerde insanları kültürel açıdan, dillerini, yaşam biçimlerini, beklentilerini ve toplumsal ilişkilerini dönüştürmektedir. Yaşanmış olan bu dönüşüm, ulusal kültürel değerlerin ve ulusal kimliğin zayıflamasını beraberinde getirmektedir. Bir başka söylemle; küreselleşme sürecinin ulus-devleti zor duruma düşürdüğü vurgulanmaktadır (Köse, 2003: 19). Teknolojik küreselleşme, ulus-devletin uluslararası arenadaki etkinliğini azalttığı belirtilmektedir.

2.2.4. Tarihsel Boyut

Tarihsel boyut yaklaşımı, küreselleşmenin kaynağını modernleşmede görmektedir. Günümüz toplumlarının içinde bulunduğu siyasal, sosyal, askeri ve toplumsal ilişkilerin birçoğunun modernitenin ürünü olduğu söylenebilir. Devlet modelinden ideolojik yapılara, siyasal ve toplumsal kurumlara kadar, çok geniş alana yayılmış yapılar, moderniteden miras alındığını göstermektedir. Batı toplumlarında belirli bir tarihsel süreçte, farklı faktörlerin bir araya gelmesiyle modernitenin geliştiği söylenebilir. Modernite; insan aklının ön plana çıktığı, akılcı yöntemlerle insanın kendi geleceğine hâkim olabileceğini ve evrenin anlaşılabilirliğini ifade etmektedir (Ateş, 2006: 26). Modern yapılanma içerisinde etkin bir rol oynayan küreselleşme, tarihsel gelişim sürecine etki edebilen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2.5. Siyasi Boyut

Küreselleşme yaklaşımlarının siyasi boyuta dayandırılmadan ekonomik, kültürel, teknolojik ve tarihsel boyutları arasında ilişki kuramadıkları ifade edilebilir. Küreselleşmeci yaklaşımların ilk başlarda öne sürdükleri; küreselleşmenin Soğuk Savaş'ın bitmesiyle başlayan yumuşama döneminde geliştiği savları eleştirilmektedir. Güç ve siyaset ilişkilerinde uluslararası ilişkiler anlayışının yoğunlaştığı söylenebilir. Uluslararası ilişkiler anlayışının dikey ve tek boyutlu yöntemi nedeniyle; teknoloji, ekonomi, askeri, siyasi ve kültür gibi güç olgularının uluslararası ilişkiler ortamını

yeterince kapsayamadığı ifade edilmektedir. Çok disiplinli güç olgularının siyasi küreselleşmeyi izah etmekte zorlandığı belirtilmektedir (Legrain, 2002: 31). Siyasi boyut, küreselleşme sürecinde göz ardı edilemeyecek bir güç ve siyaset ilişkisini yansıtmaktadır. Siyasi boyutun aynı zamanda uluslararası iletişimde belli bir etkiye de sahip olduğu söylenebilir.

Toplumsal bilimci yaklaşım ise küreselleşmecilere nazaran çözümleme ve incelemelerine teknoloji, ekonomi, askeri, siyasi ve kültürel gibi güç unsurlarını dâhil etmektedirler. Güç unsurlarının sosyolojik boyutunu parçalara bölerek inceleyen toplumsal bilimci yaklaşımın bütüncül etkileşimleri içermediği görülmektedir. Toplumsal bilimci yaklaşımın bu olumsuzluğuna karşın, siyasete bakışı ve güç ilişkilerini ele alış biçimi ile küreselleşme kavramına önemli katkılarda bulunmaktadır. Toplumsal bilimci yaklaşımın üzerinde yoğunlaştığı egemenlik, yönetim ve siyasi güç yapısındaki dönüşüm, siyasi küreselleşme olarak tanımlanabilir. Küresel siyaset anlayışı hâkimiyet alanını tüm dünya olarak ilan ettiği ve gün geçtikçe güçlendiği belirtilmektedir. Küresel siyaset, geleneksel devlet merkezli siyaset modelinden farklılık göstermektedir (Bayar, 2006: 93).

Küreselleşme olgusu, ekonomik faaliyetlerin küresel düzeyde entegre olmasını, siyasi anlamda ise ulus-devletlerin zayıflamasını ve parçalanmasını ifade etmektedir. Siyasi zayıflama ve parçalanma arttıkça, ekonomik entegrasyon da artmaktadır. Ulusal devletlerin kurum ve kuralları, yeni ekonomik sistem tarafından etkisiz hale getirilmektedir. Ulusal nitelikli şirketler, uluslararası dev şirketlere dönüşmekte ve uluslararası arenada çok ciddi rekabetler yaşanmaktadır. Küreselleşme süreciyle birlikte, dünyada bölgesel nitelikli kurum ve kuruluşlarda bir artış gözlenmektedir. Avrupa Konseyi'nde bölgesel ve yerel nitelikli temsilciliklerin kurulması bu duruma örnek verilebilir. Batı ülkeleri, bölgesel nitelikli hareketleri desteklemektedir. Yeni aktörler olarak bölgesel nitelikli kuruluşların ortaya çıkmasının altında birtakım amaçlar yatmaktadır. En önemli amaçlardan biri; ulus-devletin gücüyle muhatap olmak istemedikleri; ulus-devletin daha küçük yerel birimiyle iletişime geçmek istendiği için bölgesel nitelikli kuruluşlarda bir artış gözlenmektedir. Küresel aktörler, karşılarında güçlü bir ulus-devlet istememekte ve ulus-devletin gücü yerine, ulus-devletten daha küçük olan yerel birimiyle muhatap olmak istemektedirler (Eroğul, 1997: 48-49). Küresel güç olarak nitelendirilen küresel

aktörler, yerel birimleri hedef alarak uluslararası ekonominin çıkarlarına hizmet etmesini öngörmektedirler. Ulusal devletlerin yerine bölgesel nitelikli kuruluşların ön planda olması ise küreselleşme olgusunun karşısında güçlü bir yapının istememesinden kaynaklanmaktadır.

Küreselleşme kavramının, 1980'lerden sonra tüm dünyada hissedilmeye başlandığı ve dünya ekonomisini etkilediği ileri sürülmektedir. Küreselleşme sürecinde ülkeler, yabancı sermayeyi çekmek için bazı liberal politikaları uygulamaya koydukları gözlenmektedir. 1980 yılından sonra, ekonomilerin dışa dönük politikalar izlediği belirtilebilir. Dışa dönük politika izlemedeki amaç, ihracat gelirlerini arttırarak sanayileşmeyi arttırmak ve gelişmiş ülke seviyesine ulaşmayı sağlamaktır. Dışa dönük sanayileşme politikaları, günümüze kadar devam etmektedir. Benzer politikaların hemen hemen dünyadaki tüm hükümetler tarafından uygulamaya çalışıldığı söylenebilir (Öztürk, 2002: 115). Dışa dönük izlenen politikalar, ülkelerin küreselleşme politikalarını daha somut bir hale getirmektedir.

Uluslararası kuruluşların etkisi, siyasal anlamda ulus-devleti zorlamaktadır. Ulus-devletin artık dünyadan bağımsız bir şekilde karar alamadığı görülmektedir. Yeni ekonomik sistemin küresel boyutlara ulaşmasıyla birlikte ulus-devletler, ekonomi alanında bağımsız davranmamaktadır. Ekonomik açıdan bağımsız hareket edemeyen devlet, uluslararası siyasi platformda pasif kalmaktadır. Ulus-devlet, bir yandan vatandaşlarının yaşam standartlarını yükseltmek için mücadele verirken bir yanda da uluslararası yatırımlardan, dünya ticaretinden ve yeni teknolojik gelişmelerden daha fazla pay almak istemektedir. Ulus-devlet böylece, karar alma mekanizmasını gözden geçirmek zorunda bırakılmakta ve evrensel değerleri ön plana almaya çalışmaktadır. Siyasi ve ekonomik alanda uygulanan liberal politikaların, insanları birbirine yakınlaştırdığı ve devletin kendine özgü ayrıcalıkların kaybedildiği düşünülmektedir (Erman, 2011: 56). Küresel güç blokları ile hegemonik güçler arasındaki gelişmeler milli devleti zayıflattığı belirtilmektedir.

2.2.6. Sosyal Boyut

Sosyal boyut, küreselleşmenin etki alanındakileri tek tipleştirdiği, kendine özgü kültürü olduğu, ekonomik ve sosyolojik ortamları farklı etkilediği yönündeki açıklamaları ifade etmektedir. Küreselleşmeci yaklaşıma göre sosyal boyut; dünyanın

her yerinde insanlar arasında artan iletişimin doğal olarak oluştuğunu savunmaktadır. Sosyal yaklaşımçılar, küreselleşme olgusunu, dünyanın herhangi bir yerinde alınan ekonomik, politik ve sosyal nitelikteki kararların, dünyanın bir başka yerindeki toplumlara etkilemesi olarak açıklamaktadır. Küreselleşmenin ortaya çıkarmış olduğu sonuçlar arasında; mesafelerin artık bir anlam ifade etmediği, karşılıklı bağımlılığın artması, giderek homojenleşen toplumlar, emniyetsizliğin artması ve yerelliklerin anlamlarını yitirmesi yaygınlık kazanmaktadır (Friedman, 2003: 33). Küreselleşmenin sosyal boyut olarak ortaya çıkarmış olduğu sonuçlar arasında; herkesin aynı marka ayakkabıyı giymesi, aynı yiyecekleri tüketmesi, aynı televizyon kanallarını izlemesi ve en önemlisi de bizi bir tüketim toplumu haline getirmesi olarak gösterilebilir.

Sosyal yaklaşım, yaşadığımız dünyanın farklılaştığı, ulus-devlet sınırlarının ortadan kalktığı, dünyanın devletler arası ilişkilerle belirlendiği ve tek tip bir yapının oluştuğu savına dayanması olarak açıklanabilir. Düşünürlerin bazıları, küreselleşmeyi; dünya üzerinde yaşayan bütün insanları tek bir küresel çatı altında birleştiren süreç olarak tanımlamaktadır. Küreselleşme; sosyal, kültürel, askeri, ekonomik ve siyasi düzenlemeler üzerinde coğrafi engellerin ortadan kaldırıldığı, toplumsal bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Sosyal yaşamı düzenleyen devletin yani ülke kavramının yok olacağı ve sınırların olmadığı bir toplumun ortaya çıkacağı söylenebilir. Coğrafi konumu esas alan küreselleşmede, sosyal ve kültürel tercihleri görebilmek mümkün görünmemektedir. Coğrafyanın getirdiği kısıtlamaların aşılmasının yanında, küresel ortak bir kültürün yaratılması, farklı dinlere mensup toplumların bir arada yaşayabilme olanaklarının geliştirilmesi gerekmektedir (Tuncer, 2002: 84). Küreselleşmenin ortak bir kültür yaratması sürecinde, farklı kültürlerin bir arada kaynaşmaması ile doğacak anlaşmazlık ve uyumsuzluk sorunlarını doğurabilir.

2.3. KÜRESELLEŞMENİN SONUÇLARI

Bu bölümde, küreselleşme ile birlikte ülkelerin sanayi toplumundan bilgi topluma geçtiği, karşılıklı bağımlılığın arttığı, sermayenin deniz aşırı ülkelere taşındığı, şehirlerdeki işsizliğin inanılmaz boyutlara ulaştığı ve en önemlisinin ise ulus-devletlerin karar alma fonksiyonlarını koruyamadığı konular üzerinde durulacaktır.

Küreselleşmenin yaratmış olduğu sonuçlar, beş ana başlık altında toplanabilir. Beş ana başlık sırasıyla; endüstri toplumundan bilgi toplumuna geçiş, yeni ekonomik modele geçiş, karşılıklı bağımlılık, ulus-ötesileşme ve ülkeler arası ekonomik farklılıklarda değişim olarak sıralanabilir. Küreselleşmeciler, küreselleşmenin yaratmış olduğu ekonomik şartlara, ulus-devletlerin bağımlı olduğuna dikkat çekmektedir. Küreselleşmecilere göre küreselleşmenin yaratmış olduğu bu zorunluluk, ulus-devletlerin karar alma fonksiyonlarını ortadan kaldırmaktadır. Ulus-devletler bu zorunluluktan dolayı pasif konuma düşmektedir (Oran, 2001: 67). Küreselleşme, ulus-devletlerin karar alma ve bu kararları uygulama fonksiyonlarını devre dışı bırakmaktadır.

2.3.1. Endüstri Toplumundan Bilgi Toplumuna Geçiş

Toplumların kültürel farklılığını kavrayabilmek için tarihsel dönemde var olmuş toplum yapılarına ve toplumu dönüştüren değişimlere göz atmak gerekmektedir. İnsanlık tarihinin, tarihsel dönem içinde üç önemli aşamadan geçtiği bilinmektedir. Tarihsel süreçteki gelişme ya da ilerlemelerin neticesinde önemli bir devrim yaşayıp dönüşüme uğradığı belirtilmektedir. Önemli gelişmelerden birisi, tarımın keşfedilip, tarım toplumuna geçiş olarak belirtilmektedir. İnsanların başta gıda ihtiyaçlarını karşılayıp, hayatlarını idame ettirebilmek için toprağı ekme ve bazı hayvanları evcilleştirip, yetiştirmeye başlamaları devrim olarak nitelenebilir. Tarım toplumuna geçilmesiyle beraber insanların yerleşik hayata geçtiği ve uygarlıkların ortaya çıkmaya başladığı belirtilmektedir. İnsanların yerleşik hayata geçmesiyle birlikte, toprak mülkiyeti üzerine inşa edilmiş olan toprak ağalığı yönetim anlayışı egemenliğini sürdürdüğü belirtilmektedir. Endüstri alanında meydana gelen teknolojik gelişme ve ilerlemelerle beraber, tarım devriminin değişime uğradığı bilinmektedir. 18. Yüzyılda İngiltere'nin seri üretime geçmesiyle, demir çelik, tekstil, ulaşım ve enerji alanlarında meydana gelen yapısal değişime endüstri devrimi denilmektedir (Şenkal, 2005: 15). Endüstri devrimi teknik gelişmelerin üretim alanına uygulanması ve tarım işçiliğinden fabrika işçiliğine geçişi ifade etmektedir. Yaşanan bu teknik gelişmeler ülkeler arasındaki gelişmişlik farkını daha belirgin bir şekilde yansıtmaktadır.

Sanayi Devrimi, ekonominin hızla gelişmesine yol açarak, toplumsal değişimin başlatıcısı olarak düşünülebilir. Teknolojik yeniliklerin üretim alanında

kullanılmaya başlanması ile işbölümü içinde verimlilik ve üretimin hızla arttığı söylenebilir. Geleneksel tarım toplumlarında üretim, ilkel aletlerle el tezgâhlarında yapılıyorken, Sanayi Devrimi ile birlikte fabrikalarda seri üretime geçildiği belirtilmektedir. Sanayi Devrimi, toplumsal kurumların yapısını ve davranış kalıplarını değiştirmiş, geleneksel düşünce kalıpları yerine akılcı, bilimsel davranışlara bıraktığı ifade edilmektedir. Teknolojik gelişmeleri sağlayan bilimsel ilerlemeler, başta sosyal hayat olmak üzere, toplumun her alanında büyük değişimleri beraberinde getirmektedir. Teknolojik gelişmelerin, toplumsal yapının tamamını, bütün yönleriyle değiştiren bir özelliğe sahip olduğunu göstermektedir. Teknolojik değişim en başta üretim yapısını, yöntemini, üretilen mal miktarını değiştirmektedir. Ortaya çıkan değişimlerle birlikte iletişim, ticaret ve ulaşım yapısının da değiştiği kolaylıkla söylenebilir. Teknolojik değişim, akılcı, yaratıcı ve bilgi becerilerini birlikte getirdiği için, üretim sürecinin her aşamasında olan emeğin değişmesi olarak da ifade edilebilir. Teknoloji, iyi eğitim almış, becerili ve yaratıcı emek talebini ortaya çıkarmış olmaktadır. Teknolojisi gelişmiş toplumlarda, iyi eğitim almış işgücü emeğine ihtiyaç duyulduğu için devletin zorunlu olarak eğitim gereksinimini üstlenmesiyle açıklanabilir (Şaylan, 2003: 65). Teknoloji yoğun üretime geçilmesiyle birlikte, ülkelerin büyüme ve gelişme göstermesi adına sürekli yenilikler yapılmaktadır. Devletin, bu büyüme ve gelişme sürecinde kayıplar yaşamamak adına eğitimi destekleyici politikalar izlediği söylenebilir.

2.3.2. Yeni Ekonomik Modele Geçiş

Çalışma organizasyonun ve Fordist üretim anlayışının 1970'li yıllarda önemini kaybetmeye başladığı söylenebilir. Uluslararası ekonomik güçler giderek egemen aktörler haline gelmekte ve tüketici piyasalarını yeniden yapılandırmaktadırlar. Ulusal ekonomiyi yönetmede, Batılı hükümetlerin, sermaye ve işgücü arasındaki rolü gerçekleştirmede etkili olamadıkları belirtilmektedir. 1970'lerde yaşanan petrol krizleri, Keynesyen ekonomi politikalarını ve Fordist üretim anlayışını negatif yönde etkilediği ileri sürülmektedir. Yaşanan petrol krizlerinden sonra, post-fordist dönemin Batı dünyasında başladığı görülmektedir. Amerika'da Regan hükümeti ve İngiltere'de Margaret Thatcher hükümeti, ülkelerini bu doğrultuda dönüştürmüştür. Gerçekleştirmeye çalıştıkları dönüşüm dört temel alanı içine almaktadır. Ekonomi politikaları, Keynesyen yönetim modelinden neo-liberal politikalara, üretim

modelinin ise fordist üretim modelinden post-fordist üretim modeline dönüştüğü ifade edilebilir. Deregülasyon ve özelleştirme politikaları ile devletin ekonomiye müdahalesi sınırlandırılmaktadır. Sosyal yönden ise toplumun yeni tanıştığı değer yargılar benimsenmektedir. Toplumlar açısından sürekli işsizlik kaçınılmaz bir durum olmaktadır. Bireysel tercihler, Protestan etiğinden tüketim ve hedonist ağırlıklı bir anlayışa dönüşmektedir. Toplumsal dayanışma anlayışı yerine bireysel tercihler ortaya çıkmaktaydı. Modernleşmenin getirmiş olduğu değişimin, sosyal yapıları dönüştürmesine bireyselleşme süreci denilmektedir. Ekonomik alandaki yapısal dönüşümler, Fordist işgücü sürecinin katılığında bireyi ayrılmaya zorlamaktadır. Tüketim kültürü anlayışı ön plana çıkmakta, hizmet sektörü genişlemekte ve sınıf farklılığı ideolojik bir sınıfsal bölünme olmaktan çıkmaktadır. Bireysel tercihler, insan ilişkilerini belirlediği gibi, ekonomik ve sosyal politikalara da yön vermektedir. Post-fordist üretim anlayışındaki ülkeler, bireysel odaklı bir dönüşüm sürecine yoğunlaştıkları gözlenmektedir (Akgeyik, 2009: 14). Siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel politikaların insanlar arasındaki ilişkileri belirlediği ve bireysel tercihlere yön verdiği ifade edilmektedir. Post-fordist üretim anlayışı bireyin fordist üretim anlayışının katılığında sıyrılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Dünyada yaşanan küresel ekonominin durumunu anlatmak amacıyla yeni kapitalizm terimi kullanılmaktadır. Kapitalizmin yeni bir aşaması örgütsüz kapitalizm olup, oluşan yeni koşullar altında yeniden yapılanmayı ifade etmektedir. Genel toplumsal gerçekliğin ve bütün çalışma dünyasının radikal dönüşümü, kapitalizmi tekrardan yapılanma sürecine götüren koşullara karşılık gelmektedir. Fabrikalarda milyonlarca işçinin çalıştığı, standart hale gelmiş ürünlerin seri üretiminin bırakılması, esnek çalışma koşullarının ve küçük firmaların yaygınlaştığı belirtilebilir. Şirketlerin küresel alana açılması, işletmelerin alt-birimlere bölünebilme imkânına sahip olunması, yeni örgütsel anlayışı göstermektedir. Yeni örgütsel anlayış, çalışanları kendi aralarında rekabete zorlamakta, firma içi kariyer şansı sunmakta ve hisse sahibi olabilme imkânı tanımaktadır. Bireysellik vurgusu ve güçlü kültürel değişimler, yeni kapitalizmin yapılanma koşullarını ifade etmektedir (İlhan, 2009: 12). Küresel kapitalizm bireysel yapılanma vurgusu ile toplumun yapısal işlerliğini en aza indirmekle birlikte ulusal bütünlükten ayrılan bir yapılanma politikası izlemektedir. Dünya da böylesine kapsamlı bir gelişme yaşanırken insanların tutum,

davranış ve değer yargılarının bu belirsizliğin dışında kalması mümkün gözükmemektedir.

Fordist üretim modelinden post-fordist üretim modeline geçiş ile birlikte; nitelik, hız, rekabet ve bilgi, çalışanlar açısından ön plana çıkmaktadır. Küreselleşme ile birlikte, bilgi, hız ve nitelik üzerinde biçimlenen bir üretim standartlaşması ortaya çıkmaktadır. Küreselleşme, hızlı düşünebilen, bilgiyi üreten, onu farklı formatlara sokan ve değişen koşullara kolay uyum sağlayan bir çalışan profili yaratmaktadır. Küreselleşme sürecinde her geçen gün ekonominin yapısı değişmekte, vasıflı işgücüne olan talep artmakta, dışlanmış ve yoksullaşmış bir insan modeli ortaya çıkmaktadır. Küreselleşme, toplumsal yapıda parçalanmışlık, çevresine ve emeğine yabancılaşmış insan ve daha çok tüketen insan modelini beraberinde getirmektedir (Akgeyik, 2009: 12). Teknolojik devrim olarak nitelendirilen post-fordist üretim anlayışı ile birlikte klasik üretim tekniklerinde köklü bir değişiklik yaşandığı ifade edilmektedir. Post-fordist üretim anlayışı, bilgi, rekabet, hız ve niteliğin yanında üretimin standartlaşmasını da ortaya çıkarmıştır.

2.3.3. Karşılıklı Bağımlılık

Karşılıklı bağımlılığın ortaya çıktığı argümanı, küreselleşme kuramcılarının en temel iddialarını oluşturmaktadır. Yerküre üzerinde bilginin, sermayenin, metanın sınır tanımaz bir biçimde hız kazanması sonucunda, küresel ölçekte birbirinden ayrı ve bağımsız bir var oluşun mümkün olamayacağı ifade edilmektedir. IMF, DTÖ, OECD, BM gibi uluslararası kuruluşların, sosyal, ekonomik, politik, hukuksal ve toplumsal düzeyde aldığı kararlar, küresel ölçekte bir standart oluşturmaktadır. Zorunluluk ve bağlayıcılık alanlarının genişlemesi, her geçen gün karşılıklı bağımlılığın derinleştiği ve küresel bir düzene doğru gittiği görüntüsü vermektedir. Ulus-devletler ve tüm siyasal aktörler, uygulama kapasitelerini ve tek başlarına karar alma özgürlüklerini kaybetmektedirler (Şen, 2008: 154). Karşılıklı bağımlılık, uluslararası sistemde karşılıklı bağımlılığın arttığı, küresel ölçekte tek başına bağımsız bir oluşumun olunamayacağını ve siyasal aktörlerin karar alma fonksiyonlarını kaybettiklerini ifade etmektedir.

Bireyler arasındaki ekonomik işlemler, iletişim ağlarının gelişmesi, zaman kavramının değişmesi, ulaşım teknolojisinin katkısı ve bilgi kaynaklarına ulaşmanın

kolaylaşması ile birlikte devletlerin büyük bir hız kazandığı belirtilebilir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, sınırların önemini kaybetmesi, internet gibi bir bilgi ve iletişim ağı ile birleştiğinde bireyler ve sınıflar arasında karşılıklı bağımlılığı kaçınılmaz bir şekilde artırmaktadır. Üretim dünya ölçeğinde gerçekleştirilmekte ve piyasalar küresel hale gelmektedir. Sermaye, uluslararası piyasaları hiçbir engelle karşılaşmadan dolaşmakta, karın en yüksek ve maliyetin en düşük olduğu yerde üretimi gerçekleştirmektedir. Ulusal düzlemde teknolojik donanımlı üretim, portföy yatırımları ve hisse senedi borsaları kontrol edilememektedir. Küreselleşmenin finans aktörleri dünya çapında bir bilişim ağı içinde hareket etmektedirler. Bir devletin borsa piyasalarındaki istikrarsızlık anında diğer borsaları da negatif yönde etkilemektedir. Sermaye hareketleri ekonomik ve siyasal gelişmelere karşı duyarlı hale geldikleri için anında bir ülkeden diğerine rotasını değiştirebilir (Dikkaya ve Deniz, 2006: 173). Gelişen teknoloji sayesinde küresel sermaye, rahatça kontrol altına alınmakta ve sermaye daha akışkan hale gelmektedir. Sermayenin daha akışkan hale gelmesi finans piyasalarının bu durumdan daha çok etkilenmesi anlamına gelmektedir.

Karşılıklı ekonomik etkileşimlerin dünya ölçeğinde yaygınlaşmasını ve yoğunlaşmasını ekonomik küreselleşme ifade etmektedir. Küreselleşme üç bölümde ele alınmakta (ulus-devlet, kapitalist sistem ekonomisi, uluslararası iş bölümü ve dünya askeri düzen) ve en büyük önemi, dünya kapitalist ekonomi sistemine verdiği belirtilmektedir. Küreselleşmenin ikinci boyutuna da ulus-devlet olgusunu yerleştirdiği görülmektedir. Ulus-devlet görüşüne göre her ulus-devlet, ekonomik, kültürel, siyasi ve askeri gücüne göre küreselleşme dinamiğinde yerini almakta, küreselleşme sürecine yön vermekte, başka ülkeleri de etkilemektedir (Erızkan, 2002: 63). Küreselleşmenin ulus-devlet üzerindeki etkileri ve yayılımı bilinçsiz bir süreci arz etmektedir.

Finans piyasalarında meydana gelen bütün bu hareketlenmeler, teknolojik gelişmelerin sunmuş olduğu nimetler sayesinde gerçekleştirilmektedir. Küresel güçler bir tek tuşla küresel finans piyasaları olumlu veya olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Ayrıca küresel sistemin aktörleri kendi menfaatine uygun olanı küreselleşme dalgası içinde başka ülkelere dayatmaya çalışmaktadır.

2.3.4. Ulus Ötesileşme

Çok uluslu şirketlerin uluslararası alanda almış oldukları kararların, siyasetin ve ekonominin meşru kaynağı olan devletten ulus-ötesi yapılara taşımış olmaktadır. Ulus-devletlerin sınırlarını aşan finansal döviz aktiviteleri, teknoloji, bilgi, iletişim ve ulaşım alanında dünyayı küresel bir köye dönüştürmektedir. Dünyanın küçültülmesi gibi gelişmeler ulus-devletlerin karar verme ve kontrol mekanizmalarını devre dışı bırakmaktadır. Ulusların, devlet yapılarının sınırlarını aşan bir biçimde, küresel ölçekte dünya anlayışı, tek bir pazar ve mekâna dönüşmektedir. BM, IMF, DTÖ, DB gibi ulus-üstü yapıların kararları veya derecelendirme kuruluşların raporları, devletler üstü bir yapının varlığını ve etkinliğini kanıtlamaktadır. Ulusal ekonomilerin artık birbirinden bağımsız ve ayrı düşünülmemekte, finansal sermaye piyasalarının devletler arasında serbestçe dolaştığı bir küresel ekonomiye dönüştüğü belirtilmektedir (B. Şen, 2008: 156). Ulus-üstü yapılar küreselleşme süreciyle birlikte ulus-devletin kontrol ve karar alma mekanizmasını devre dışı bıraktıkları söylenebilir. Bir başka ifadeyle, devletin meşru güç kaynağını elinden almaktadırlar.

Küresel sivil toplum, toplumların uluslararası boyutunu açıklayan en iyi terim olarak ifade edilmektedir. Küresel sivil toplum fikri, şirket küreselleşmesine meydan okuma ve karşı çıkma ile başladığı bilinmektedir. Küresel sivil toplum ayrıca, toplumun ekonomik, siyasi, kültürel ve toplumsal olarak kalkınması için yeni alternatif modeller oluşturmaya çalıştığı söylenebilir. 1990'larda artmaya başlayan küresel sivil toplum, yeni örgütler, gruplar ve hareketler mozağini oluşturmaktadır. Ortaya çıkan bu gelişmeler Soğuk Savaş'ın bitmesi ile birlikte bütün dünyada demokratikleşme hareketlerinin yaygınlaştığı bir zeminde gerçekleşmektedir. 1990'larda sayıları artan yeni örgüt ve gruplar küresel ölçekte birbirine karşılıklı bağlanmışlık sürecini yoğunlaştırdıkları söylenebilir. Ortaya çıkan bu yeni örgüt ve gruplar, bazen kendilerini küreselleşme sürecini reddetmiş 'küreselleşme karşıtı' bir hareketin parçası olarak görmekte bazen de küreselleşme modelini destekleyen bir hareketin içinde görmektedir (Heywood, 2016: 191). Bütün dünyada küresel sivil toplum hareketlerinin yaygınlaşması aslında neo-liberal politikalara karşı bir tepkinin ürünü olarak değerlendirilebilir.

Devletler, uluslararası örgütlere ve etkili kurumlara ihtiyaç duymaktadır. Sendikalar, sivil toplum örgütleri, uluslararası şirketler aracılığıyla ülkesel sınırları

aşan bir ulus-ötesi süreci oluşturmaktadır. Ulusal sınırları aşan ekonomik nitelikli uygulamalar, küresel ekonomiyi bütünleşme sürecine yöneltmektedir. Bilim ve teknolojinin alt yapısını oluşturduğu, neo-liberal politikaların desteklediği bir ortamda, uluslararası ticaret, finansal hareketlilikler, uluslararası şirket yatırımları gün geçtikçe artmakta ve ulus-ötesi ticarete yoğunluk yaşanmaktadır (Şenkal, 2005: 126). Küresel nitelikli konularda ulus-devletler daha etkili olmak için birtakım sivil toplum örgütlerine ihtiyaç duymaktadırlar. Ulus-devletlerin ihtiyaç duyduğu bu sivil toplum örgütleri sayesinde küresel sisteme daha iyi entegre olabilirler.

Küreselleşme dinamiğine alternatif olabilecek oluşumlar öteden beri var olan kurumsal örgütlerin yeni bir form değişikliği ile birlikte ortaya çıkmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının 1990'ların başında daha etkili olabilmek için işbirliğine dayalı olarak dayanışma mekanizmaları ve yöntemleri geliştirerek bir form değişikliğine uğradığı belirtilmektedir (Yıldırım, 2013: 116-117).

2.3.5. Ülkeler Arası Ekonomik Farklılıklarda Değişim

Soğuk Savaş'tan önce Doğu-Batı arasındaki ekonomik farklar, küreselleşmeyle beraber Kuzey-Güney ekseninde görülmektedir. Özellikle borçluluk ilişkileri ekseninde gelişmekte olan Güney ülkelerinin gelişmiş Kuzey ülkelere bağımlılığı artmaktadır. 1980'li yıllardan itibaren küreselleşmenin, yoksul ve zengin ülkeler arasındaki gelir dağılımını iyice bozduğu belirtilmektedir. Küreselleşme, sosyal devleti küçültme, sendikasılaştırma, özelleştirme ve işten çıkarma gibi uygulamaları beraberinde getirmektedir. Küreselleşme aynı zamanda, uluslararası sermaye piyasalarının sınır tanımayan egemenliği ve gelişmiş ülkeler sayesinde; gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelere adaletsiz bir biçimde kaynak aktarılmasına neden olduğu belirtilmektedir (Robertson, 1999: 27). Küreselleşme, zengin ülkeleri daha zengin, yoksul ülkeleri ise daha da yoksullaştırmaktadır. Bir başka ifadeyle; küreselleşme, gelir dağılımı arasındaki makası iyice açmaktadır.

Küreselleşme süreci, dünyadaki güç dengelerini, gelişmemiş ülkeler karşısında gelişmiş ülkelerin, emek karşısında sermayenin giderek güçlendiği bir düzlemde geliştirmektedir. Teknolojik gelişmeler, sanayi üretimi, sermaye stoku ve dış ticaret açısından gelişmiş ülkelerin hâkim konumda olduğu ve küresel ekonomideki güç

ilişkilerinin temelini oluşturduğu ifade edilmektedir. Küreselleşme böylece, gelişmemiş veya az gelişmiş ülkelerin hareket etme alanlarını en baştan kısıtlamaktadır. Sanayileşmiş ülkeler, dış ticaret ilişkileri yönünden, ithalat ve ihracatının büyük birçoğunu birbirlerine yönlendirirken, sanayileşmemiş ülkelerin ithalat ve ihracatının büyük birçoğu sanayileşmiş ülkelere yoğunlaşmaktadır. Neo-liberal küreselleşme sürecinde, az gelişmiş ülkelerin ekonomi politikaları üzerindeki denetim ve kontrol mekanizmalarının bozulmasında uluslararası finans kuruluşlarının etkili oldukları gözlenmektedir (Arıbaş, 2007: 71). Küreselleşme, gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerin önünde ekonomik bir engel olarak görülmektedir. Küreselleşme aynı zamanda kapitalist ekonominin yaygınlaşan gücünü yansıttığı da düşünülebilir.

Birleşmiş Milletlerin 2001 yılına ait kalkınma raporu, küreselleşmenin ülkeler arasındaki eşitsizliği ne ölçüde artırdığını göstermektedir. Küresel ekonominin kârı, piyasaları şekillendiren ve kuralları koyan bir avuç ülke tarafından adaletsiz bir biçimde paylaşılmaktadır. Dünyadaki ihracatın üçte birinin küresel şirketlerin kontrolünde olduğu bilinmektedir. Yatırım ve ticaretin büyük bir çoğunluğu, sanayisi gelişmiş ülkeler tarafından gerçekleştirilmektedir. Dünyanın 100 en büyük ekonomisinden 51'i uluslararası şirketlerden oluşmaktadır. Kamu kalkınma yardımlarının ve özel sektör finans akışının çok ötesine geçmektedir. 1990'larda gelişmekte olan ekonomilerdeki yabancı yatırımın yalnızca %80'i 20 ülkeye gittiği belirtilmektedir (Şenkal, 2005: 144). Küreselleşme, gelişmiş ülke ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki gelir dağılımını iyice bozduğu belirtilmektedir. Ülkelerin karşılaşmış oldukları bu krizi aşmak için ancak ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel alanda gerçekleşebilecek bir yeniden yapılanma süreci ile mümkün olabilir.

2.4. KÜREŞELLEŞME KARŞITI EYLEMLER

Küreselleşmenin özellikle ekonomik boyutu üzerinden yükselen eleştiriler, dünya çapında pek çok eyleme neden oldu. Ülkeler arası ekonomik dengesizlikler, küresel ekonomiyi yöneten kuruluşların demokratik denetime tabi olmaması ve devletin bu süreçte geri planda kalmasıyla eski siyasi yapıların sonuç üretememesi bu eylemleri ortaya çıkaran temel nedenlerdir (Yıldırım, 2013: 107-120). Küreselleşme karşıtı grup ve yapıları bir araya getirme noktasında, Seattle gösterileri çok önem taşımaktadır. Seattle gösterileri, birbirinden farklı ve kopuk yerlerde duran insanların

bir araya gelişinin ürünü olduğu söylenebilir. Seattle, küresel kapitalist direnişin sembolü haline geldiği ifade edilmektedir. Bu eylemler küreselleşmenin ekonomik boyutunu eleştirirken sosyal ve kültürel boyutlarında ise farklı bir işbirliğinin yapılabileceğini göstermektedir.

2.4.1. J-18 Eylemleri

Küreselleşme karşıtı eylemlerin birincisi, 18-21 Haziran 1999'da Almanya'da toplanan G8 ülkeleri toplantısında büyük yankı uyandıran J-18 eylemi olarak bilinmektedir. İngiltere, İtalya, İspanya, Uruguay, Arjantin ve ABD'de halk kitlelerinin oluşturduğu eylemler basında çok geniş yer edindiği belirtilmektedir. Eylemleri yapan grupların ortak noktaları; neo-liberalizm ve kapitalizm karşıtlığı şeklinde ifade edilmektedir. Ortaya çıkan eylemler, anarşizmden sosyal demokrasiye kadar uzanan çeşitli siyasi oluşumları içine almaktadır. Çok geniş bir perspektifte katılım gösteren sivil toplum kuruluşları ve eyleme katılım gösteren ülkelerdeki yerel halkı da barındırması önem arz etmektedir (Tuna, 2005: 112).

Kullanılmış olan bu yöntem, küreselleşme sürecinde kitle iletişim ağlarının yönlendirme ve planlama yönünden ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Küreselleşme karşıtlarının sosyal medyayı iletişim kanalı olarak kullanması, sosyal hareketlerin ortaya çıkmasında teknolojik yeniliklerin önemini kanıtlamaktadır. Avrupa ve Kuzey Amerika kentlerindeki finans merkezlerine, J-18 eylemleri sırasında hackerler tarafından siber saldırıların gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Londra kent merkezinde protestocuların yürüyüşü sırasında çıkan çatışmada maddi hasarın ortaya çıktığı ve yüzlerce insanın yaralandığı bilinmektedir. Londra kent merkezinde yaşanan bu eylemler sırasında Londra borsasının bir süreliğine kapandığı da belirtilmektedir.

2.4.2. Seattle Eylemleri

Dünya çapında küreselleşme karşıtı gösterilerin 1999'da Seattle'de başladığı belirtilmektedir. Seattle'de bir araya gelen sivil toplum örgütleri, işçiler ve öğrencilerin yeni bir eylemin küresel bir hal almasını sağladığı ifade edilmektedir. Ekonominin merkezi Seattle, küresel direnişin bir sembolü haline geldiği belirtilebilir. DTÖ Bakanlar Konferansı, çok uluslu şirketlerin ve demokratik örgütlerin yoğun çalışmaları sonucunda 1999'da başladığı belirtilmektedir. Farklı eyaletlerden,

sendikalardan gelen köylü, işçi örgütlerinin yanı sıra Meksika, Kanada ve Hindistan gibi dünyanın farklı ülkelerinden gelen küreselleşme karşıtlarının Seattle’de toplandığı belirtilmektedir (Adda, 2002: 47). Seattle eylemi ile birlikte dünyada meydana gelen her sorunun kaynağı olarak küresel kapitalizmin görünmeye başladığı belirtilmektedir.

J-18 eylemlerinden sonra küreselleşme karşıtı eylemlerin en büyük ikinci ayağının Seattle’de gerçekleştirilmiştir. Eylemden önce, işçiler, sendikalar, çeşitli sivil toplum kuruluşları ve öğrenci grupları oluşturdukları komiteler ile J-18’e benzer bir eylem planını, ilkelerini, mesajlarını, hedeflerini belirleme faaliyetlerini gerçekleştirdikleri ifade edilmektedir. Bu eylemler aynı zamanda internet teknolojisinin muhalif alanda kullanılmasının ilk örneklerindedir. Küreselleşmenin gidişatına karşı güvensizlik duyan farklı sınıfsal ve kimlikte eğilimler, yeni bir küreselleşme düşüncesi yaratmışlardır (Yıldırım, 2013: 107). Seattle eylemi, bu yönleriyle J-18 eylemlerine göre çok yönlü ve daha organize bir özellik göstermektedir. Seattle eylemi, dünyanın farklı yörelerindeki işçileri ve gelişmemiş ülke kaynaklarını sömürerek bir güç haline gelen uluslararası şirketlere ve onun ayrılmaz bir parçası olan küreselleşmeye bir tepki olarak ortaya çıktığı belirtilmektedir. Seattle eylemi, farklı gruplar tarafından kamu malına zarar verme ve şiddet eyleminin ilkelerine aykırı olduğu belirtilerek, bu konuda katılımcıların dikkati çekildiği belirtilmektedir (Tuna, 2005: 114). İşçiler, sivil toplum örgütleri, öğrenciler ve sendikaların Seattle’de bir araya gelmesi ile birlikte hareketin küresel bir nitelik kazanmasını sağladığı belirtilmektedir.

2.4.3. Cenova Eylemleri

G8 zirvesini protesto etmek için Temmuz 2001’de küreselleşme karşıtlarının İtalya’nın Cenova kentinde bir araya geldiği belirtilmektedir. Cenova eylemi, gerek organizasyon, gerekse eylemci sayısı açısından ve hareketin ulaştığı noktaları göstermesi bakımından oldukça büyük bir eylemi göstermektedir. Cenova eylemine özellikle Carlo Giuliani isimli bir eylemcinin kolluk kuvvetleri tarafından öldürülmesi damga vurduğu belirtiliyor. Gerçekleşen bu olay eylemin, dünyanın farklı yerlerinde farklı aktivitelerle kendini göstermeye başladığı söylenebilir. Temmuz 2001 tarihinde Cenova’da düzenlenen G8 zirvesi protesto eylemleri kendini kanlı bir şekilde gösterdiği belirtilmektedir. Küresel sistemin, kolluk kuvvetleri ile devlet güçleri

düzeyinde tepki gösterdiği ve hareketin şiddet içeren çatışma şeklinde olduğu ifade edilmektedir. Cenova'da doğrudan G8 zirvesinin oluşumuna gösterilen tepkinin aslında küreselleşmenin meşruluk sorununa ilişkin bir tepki olduğu görülmektedir. Dünyanın gelişmiş sekiz devletinin, dünyanın genelini ilgilendiren konularda kararlar alması itirazların sebebini oluşturmaktadır. Askeri ve ekonomik alanda en güçlü sekiz devletin dışında kendi kaderini belirlemeye çalışan ülkeler üzerinde gayri meşru bir yönetim biçimi oluşturmaya çalışmaktadırlar (Tuna, 2005: 116). Küresel kapitalizm, toplumsal yıkımları artırmakta, çiftçileri, işçileri, yoksulluğa sürüklemektedir. Yüzbinlerce sivil halk kitlesel gösteriler, işgal, çatışmalar ve protestolarla taleplerini dile getirmeye çalıştığı belirtilmektedir.

Bir yandan eylemler devam ederken bir yandan da çift taraflı şiddet uygulanmaktadır. Küreselleşme karşıtı protestolar sırasında sivil itaatsizliğe şiddet uygulamayı seçen birtakım grupların çevreye sardıkları ileri sürülmektedir. Cenova'daki küreselleşme karşıtı eylemlerde, protestocu gruplar ile polis arasında çıkan olaylarda kentin farklı yerlerinde bulunan kamu binaları ve birçok özel mülkün zarar gördüğü belirtilmektedir. Protestocuların gözaltına alınma gerekçeleri; kamu malına bilerek ve isteyerek zarar verme fiili büyük bir çoğunluğu oluşturmaktadır. Cenova eyleminin en önemli sebebi, G8 zirvesinin yapılacağı alanın İtalya hükümeti tarafından geçici süreliğine kapatılması ve boşaltılması olarak gösterilmektedir. Yaşanan bu durum polis ile göstericiler arasında çıkan meydan savaşının fitilini ateşleyen olay olarak bilinmektedir. G8 zirvesi öncesi İtalyan hükümeti eylemcilerin alana girişini engellemek için Schengen Antlaşması'nı geçici süreliğine durdurduğu ve sınırlarda güvenlik önlemlerini aldığı öne sürülmektedir. Yaşanan bu durum eylemlerin daha da artmasına sebebiyet verdiği belirtilmektedir (Steger, 2006: 68). Dünya genelinde neo-liberal politikaların yaratmış olduğu toplumsal yozlaşmaya karşı, kardeşlik, özgürlük, eşitlik ve insanlık idealinden koparılamadığı ifade edilebilir.

Bu bölümü toparlamak gerekirse, küreselleşme ekonomik, sosyal ve siyasal boyutlarıyla ulus-devletler açısından yeni bir dönemi sembolize etmektedir. Bu dönemde ulus-devletler artık tek başlarına bir durum içinde değil, işbirliği yaptığı veya yarıştığı pek çok farklı yapıyla karşı karşıyadır. Diğer bir tabirle devletler, ekonomik ve siyasal sistemin tek aktörü değildir. Şirketlerin, örgütlerin ve

STK'ların belirleyiciliği, baskıları ve etkileri, devletin rolünü etkilemiştir. Teknoloji ve iletişimin yayılması ile bireylerin bilgiye ulaşma, sorun çözme ve yeni birliktelikler kurma eğilimleri hızlanmıştır. Böylece sınırların aşıldığı ve zorlandığı yeni bir dönem başlamıştır. Küreselleşme farklı yönlerden bazen zorunluluk bazen bir tercih birey-devlet ve devlet-devlet ilişkilerini değiştirmiştir. Bu değişikliğin etkileri, bir sonraki bölümde bölgeselleşme ve yerelleşme kavramları ile yeniden ele alınacaktır.

2.5. ULUS DEVLET VE KÜRESELLEŞME İLİŞKISİNDEKİ EĞİLİMLER

Yukarıda değinilen ulus kavramının temel özellikleri ile küreselleşme kavramının temel özellikleri birlikte düşünüldüğünde özellikle ekonomik ve kültürel boyutlarda küreselleşme olgusunun ulusları önemli ölçüde belirlediği görülmektedir. Ulusun oluşum sürecinde öne çıkan kültürel birlik, hukuki birlik gibi unsurlar artık tek taraflı olarak devletlerin kontrolü altında değildir. Küreselleşmenin getirdiği sonuçlar geçmişten getirilen unsurların geleceğe aktarılmasında eski unsurların etkisini azaltmaktadır. Küreselleşmenin belirleyiciliği, alınan kararlar, imzalanan anlaşmalar, işbirliği yapılan şirketler ve diğer yatırımlarla beraber gün geçtikçe artmaktadır.

Dolayısıyla ulus-devletin küreselleşme süreciyle birlikte zayıfladığı, küçüldüğü, egemenliğinin ve otoritesinin yıprandığı düşüncesinde kısmi de olsa bir doğruluk payı vardır. Ancak kısmen doğru olan bu düşüncenin ulus-devleti tarih sahnesinden sileceği anlamını doğurmaz. Uluslararası sistemde ulus-devletler hala çok önemli aktörler olarak rol almaktadır. Kendilerini yenilemek zorunda kalan ulus-devletler, siyasal, ekonomik ve sosyal alandaki birtakım eski alışkanlıklarından vazgeçmişlerdir. Bu yenileme faaliyetini bazı ulus-devletler zamanında ve demokratik sisteme uygun yaparken bazı ulus-devletlerin bu yenilemeyi geciktirerek ve demokratik çerçeveye uygun olmayan yöntemlere sivrulmaktadır. Bir taraftan sosyalizmin kendisini yenileyememesi sorunu diğer tarafta ise kapitalizmin kendisini yenileyememesi durumu sonucu iki ideolojinin kriz yaşamasına neden olmuştur (Bakan ve Tuncel, 2012: 63). Diğer bir deyişle ulus-devletlerin değişiminde ideolojilerden ziyade kısa veya orta vadeli çıkarlar, ekonomik işbirlikleri ve güncel gelişmeler belirleyici olmaktadır. Dolayısıyla bu değişimin hangi yönde olacağına dair tutarlı analizler yapmak zorlaşmaktadır.

Daha önce değinildiği gibi teknolojinin hızlı gelişimi, üretimin artması ve küresel iletişim araçlarının yaygınlık kazanması, toplumsal ilişkileri genişleterek yerel olmaktan çıkarmış ve karşılıklı etkileşimin artmasını sağlamıştır. Her alandaki bu hızlı etkileşim, küreselleşmenin genel çerçevesini oluşturur. Bunun sonucu olarak, insanlar günümüzde yaşadığı yerlerle ilgili olmayan konularla alakalı bilgi sahibi olabilmekte ve dünya sorunları hakkında tartışabilmektedir. Günümüzde insanlar, bir davranışta bulunurken bölgesel ve yerel düşünmemekte, küresel durumları da hesaba katarak hareket etmektedir. Bunu bir anlamda bireylerin düşünömsel bağlamda küresel ve yerel gelişmeleri düşünerek, hayatını bunlara göre yön vermesi demektir. Küreselleşme ile ‘ulusalcılık’ ve ulus-devlet’ kavramlarının zamanla öneminin azalacağı, küreselleşme ve kapitalizmin özellikle etkili olduğu fakat yerel ve bölgesel alanda bu düşünönceye tepki olarak ulusal düşünönce hareketlerinin, kültürel-bölgesel kimliğin güç kazanması veya yerel özerklik düşünöncesinin gündeme gelmesinin olası olabileceği öne sürölmektedir. Oluşan yenedünya düzeninin gücü siyasal olmaktan ziyade ekonomiktir. Ancak bu ekonomik ilişkilerin yönetilmesinde hala en önemli aktör ulus-devletlerdir. Bunun nedeni, ulus-devletlerin küresel ve bölgesel ekonomik politikaların uygulanması, yürütölmesi ve düzenlenmesinde oldukça önemli bir yere sahip olmalarıdır (Ayan, 2010: 85-86). Bölgeselleşme ve yerelleşme ilgili aşağıda değinilecek olan hususlarda, ulus-devletin rolü ve ekonomik ilişkileri belirleyici pozisyonu önem kazanmaktadır. Bu nedenle devletler üzerinde bölgesel ve yerel düzeydeki düzenlemelerle küreselleşmenin getirilerinden faydalanmak gerekçesiyle bir baskı oluşmaktadır.

Küreselleşme süreci ile birlikte uluslararası alanda ekonomik, kültürel, toplumsal, idari ve siyasi olarak karar alma ve kararları uygulama rollerini üstlenen yeni aktörler ortaya çıkmıştır. Uygulanan neo-liberal politikalarla birlikte bağımsız olan ulus-devletlerin ekonomileri uluslararası sermaye kuruluşlarına bağlanmış ve devletin bu alana müdahalesinde daralmalar görölmüştür. Bu süreç ile birlikte ulus-devletlerin küresel sistem içerisindeki ağırlığının gittikçe azaldığı görüşünün ortaya çıktığı belirtilmektedir. Bütün bu olumsuzluklara rağmen, ulus devletlerin meşru güç olarak varlıklarını sürdürdükleri ve onlara olan ihtiyacın halen devam ettiği söylenebilir. Ayrıca toplumsal yapının değişmesine bağılı olarak ikili ilişkilerin yozlaşması, suç oranlarındaki artış, yükselen göç dalgaları ve artan toplumsal huzursuzluklar karşısında ulus-devletler düzenleyici bir işlev görmektedir. Ulus-

devletler, ulusun çıkarlarını korumak veya ortak bir kimlik oluşturmak adına milliyetçi politikalar izlemektedirler (Yılmaz ve Akbulut, 2015: 71).

Dolayısıyla ulus-devletlerin küreselleşme etkilerinden kendilerini korumaya çalıştıkları söylenebilir. Tezin girişindeki varsayımlarla bağlantı kurmak açısından ulus-devletlerin bu önlemler aracılığıyla, küreselleşmenin zaman içinde ortaya çıkan olumsuz etkilerine karşı kendi kamu yönetimleri anlayışlarını korumak istedikleri söylenebilir. Aşağıda değinilecek olan bölgeselleşme ve yerelleşme yönündeki değişikliklerde de ülkeler kendi sistemlerini koruyarak çeşitli yeniliklerde bulunmaktadır. Böylece merkezi gücün etkisinin azaltılmasına karşı bir direnç geliştiği vurgulanabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BÖLGESELLEŞME VE YERELLEŞME

3.1. BÖLGESELLEŞME VE YERELLEŞME/ SUBSİDİARİTE İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Küreselleşme, çeşitli sorunların dünya çapında düşünülmesini ve tartışılmasını sağlarken daha mikro düzeyde, yerel değerler ve konular da önem kazanmıştır. Dolayısıyla ulus-devlet küresel çapta yeni ilişkilerin içine girerken, ulus-altı düzeyde bölgeler ve yerel birimler de yeniden tartışılmaktadır. Bu süreçte başlangıçta ikilem gibi görünse de bölgeselleşme ve yerelleşmenin, küreselleşmenin bir sonucu olduğu söylenebilir. Çünkü küreselleşme yukarıda belirtilen tepkilerin doğmasına neden olurken yerel değerlerin sahiplenilmesini de tetiklemiştir. Öte yandan kamu yönetsel düzeyde bölgesel ve yerel birimlerin, ulus-devletin gücünü etkisizleştirdiği ve bu yüzden küreselleşmeciler tarafından yaratıldığına dair eleştiriler de mevcuttur (Ökmen ve Koçak, 2010: 204-206). Böylece bölgesel ve yerel birimlerin güçlenmesinin demokrasiyi geliştireceği mi yoksa küresel piyasaların işini mi kolaylaştıracağı yönünde iki ana tartışma konusu bulunmaktadır.

Günümüzde bütün Dünya’da bölgeler, ülkeler ve kıtalar arasındaki birleşmeler gün geçtikçe artmaktadır. Buna rağmen, hala ırk, din, dil vb. özellikleriyle bir arada yaşayan yerel toplulukların, sınırları belirlenmiş bir toprak parçası üzerinde, kendilerine ait ayrı yönetim birlikleri oluşturma arzularından vazgeçemedikleri görülmektedir. Öyle ki, yerel özellik göstermeyen kiliseler, sivil toplum kuruluşları, sendikalar ve bankalar gibi bazı örgütler bile, yerel olarak örgütlenme ihtiyacı içerisine girmektedirler (Keleş, 2009: 98). Çünkü hizmetlerin daha etkin ve daha verimli sunulması isteği yerel örgütlenme anlayışını doğurmaktadır.

Katılımcılık, çoğulculuk, özerklik ve âdem-i merkeziyetçilik gibi kavramlar 21. Yüzyılın başından beri devlet anlayışına damgasını vurmakta, bu kavramların topluca anlatımı olan ‘yerelleşme’, hemen hemen tüm dünyada üzerinde durulan ve kabul gören bir kavram haline gelmektedir. Küreselleşmeyle beraber ulus-devletin hak ve yetkilerine yalnızca uluslar üstü kuruluşlar değil, merkezi yönetim dışındaki kuruluşlar da ortak olmuştur (Akbulut ve Göküş, 2017: 80).

Yerelleşme, yerelin politik ve yönetsel bir aktör olarak merkezden daha önemli hale geleceği bir süreci ifade etmektedir. Bölgeselleşme, yerel özgürlükleri ve dilsel etnik azınlıkları korumak anlamında yönetsel bir yapılanma oluşumunu ifade etmektedir. Adem-i merkeziyet ise, merkeze ait olan yetkilerin yerel birimlerce kullanılması olarak ifade edilmektedir. Bu nedenle, bölgeselleşme ve yerelleşme, merkezin katılığı karşısında esnekliği sağlayacak aktif birer araç olmaları ve katılımcı demokrasinin güçlendirilmesi konusunda pek çok açıdan yararlı olabileceği ifade edilebilir (Demir ve Karakütük, 2003: 76). Yerelleşme, kısacası, yerel düzeyde örgütlenme zorunluluğu olarak bazı nedenlerden kaynaklandığını göstermektedir. Bu nedenlerin başında yerel özgürlükleri, etnik-disel azınlıkları korumak ve hizmetlerin daha etkin ve daha verimli sunulması isteği gelmektedir (Keleş, 2009: 98).

Ancak bununla birlikte bölgeselleşme ve yerelleşme vurugusundaki artışın ulus-devletin merkezi özelliğini ve egemenlik gücünü önemli derecede aşındırdığı da bir gerçektir. Özellikle sermaye hareketlerinin merkezin engellerini aşıp yerel düzeyde daha kolay karşılık bulması açısından küreselleşme taraftarları bir yandan bölgeselleşme ve yerelleşmeyi de desteklemektedir.

Fakat tüm bu gerçekler, dil, din ve ırk gibi faktörlere yönelik yapılanlar insanları, bağımsızlık veya özerklik arayışı içerisine girmekten uzaklaştırmaya yetmiyor. Bölgesel ya da kültürel kimliğe dayalı özerklik ve bağımsızlık istekleri varlığını sürdürmektedir. Dünyanın her tarafında etnik topluluklar bugün ki yerinden yönetim anlayışı ve sınırların çizilişinden yakınmaktadır. Toplulukları kolay yönetmenin en basit yolunu bölmekte gören süper güçler, bu ayrı yönetim özleminin gerçekleşmesine destek olmaktadır (Keleş,2009: 99).

Bu çerçevede yerel değerlerin ekonomik ve siyasal nedenlerle öne çıkmasıyla yerel birimlerin devamında bölgeselleşme kavramı da önem kazanmış ve özellikle Avrupa Birliği gibi ulus-üstü yapıların önemsedığı bir olgu haline gelmiştir. Aşağıda bu kavramlar ve yaklaşımlar ele alınmıştır.

3.1.1. Yerelleşme ve Subsidiarite İlkesi

Yerelleşme olgusunu açıklayabilmek için “Desantralizasyon” (Merkezsizleştirme) kavramı kullanılmaktadır. Desantralizasyon ise, klasik ve modern olarak iki anlamda kullanılmaktadır. Klasik anlamda desantralizasyon, merkezi

idareden mahalli idarelere doğru yetki, görev ve kaynak aktarımını ifade etmektedir. Modern anlamda desantralizasyon ise, merkezi idarenin elindeki planlama, karar verme ve kamu gelirlerinin toplanması gibi idari yetkilerin bir kısmının taşra kuruluşlarına ve idarenin dışındaki gönüllü örgütlere (dernek ve vakıf gibi) aktarılmasıdır. Kısaca, desantralizasyon, merkezi idarenin küçültülmesi olgusudur (Koçak, 2009: 139; Özmüş, 2005). Bu anlamda yerelleşme, hem “yetki devri”, hem “yetki genişliği”, hem de “yetki göçerimi” olarak üç türü de kapsamakta ve her üç türü de güçlü bir şekilde sergilemektedir (Güler, 2016: 245).

Yerelleşme, yönetsel anlamda merkezi yönetime ait olan sorumluluk ve yetkilerin yerel düzeydeki birimlere transfer edilmesi anlamına geldiği burada yeni yapıların oluşması ya da var olan alt-birimlerin önem kazanması gündeme gelmektedir. Böylece merkezi otoriteye ait olan yetki ve sorumlulukların, merkeze bağlı yarı özerk kuruluşlara, özel sektöre ya da sivil toplum örgütlerine aktarılması gündem edilmektedir. Küreselleşmeyle birlikte bölgeselleşmeye tepki olarak yerelleşme ortaya çıkmaktadır. Yerelleşme, uluslar açısından kendi kültürünü ayakta tutabilmenin bir aracı olurken diğer yandan da etnik mikro milliyetçilik akımlarına yol açacak ulus-devlet anlayışını tehdit etmektedir (Ökmen, 2005). Yerelleşme, bir başka deyişle yerel birimlerin güçlendirilmesi için kaynakların ve devlet otoritesinin büyük ölçüde yerel düzeydeki birimlere devredilmesi olarak açıklanmaktadır (Özmüş, 2005: 29). Küreselleşme sürecinde, bölgeselleşme kavramına paralel olarak yerelleşme kavramının da ortaya çıktığı belirtilmektedir. Toplumun kapasitesini sınırlandıran ve değişimi önleyen siyasal anlayışlar, yerini güçlü yerel yönetim modeline bırakmak zorunda kalmaktadır.

Yerel yönetimler, belirli bir coğrafi alan üzerinde yaşayan yerel halkın ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuş olan demokratik yapılara denir. Halkın ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuş olan yerel yönetimler, kamu yönetiminin en önemli niteliğini oluşturmaktadır. Yerel yönetimler, bir yandan toplumsal ve demokratik katılım için fırsat oluşturmakta bir yandan da yerelleşme/subsidiarite ilkesine hizmet etmektedir. Yerellik ilkesi, (subsidiarite) “bir hizmeti en yakın birim yürütsün” anlayışına dayanmaktadır. Kısacası subsidiarite ilkesi bireyi toplumun merkezine yerleştirmektedir. Ayrıca bu kavram yerel yönetim birimlerinin ulus-altı ve

ulus-üstü yapılarla olan ilişkilerinin düzenlenmesi ve özgürlüklerinin korunması açısından önemlidir (Demir ve Karakütük, 2003: 65).

Yerelleşme, ulus-devletlerin merkezi yönetimleri ile yerel yönetimleri arasındaki görev ve yetki bölüşümünde, yerel yönetimlerin ağırlık kazanması sürecine dayanmaktadır. Bir başka ifadeyle yerelleşme, yerel halkın ve yerel yönetim birimlerinin merkezi yönetime fazla ihtiyaç duymadan, ortak birliktelik duygusu içinde kendilerini ilgilendiren konularda karar alma ve yönetime katılma yeteneğine kavuşmaları anlamına gelmektedir (Koçak, 2009: 139; Özmüş, 2005). Yani yerelleşme, ulus-devlet aygıtına gerek kalmayan bir ortamda bireyin kendi kendini yönetmesi ya da özgürleşme ve demokratikleşmenin gelişmesi anlamına gelmektedir (Güler, 2016: 26).

Yerelleşme, yerel demokrasiyi korumak ve geliştirmek için gerçekten de çok önem taşımaktadır. Gerçek anlamda yerel özerkliği sağlayabilmek için yerel yönetim birimlerini merkezi yönetimin boyunduruğundan kurtarılması gerekmektedir. Bu süreçte yerelleşmenin, tam anlamıyla bağımsız ve tek başlarına yeterli bir yönetim süreci olarak düşünülmesi yanlış olacaktır (Koçak, 2009: 139; Özmüş, 2005). Yerelleşme sürecinde yerel yönetimler merkezi hükümetin karşısında değil yanında yer almaları hizmette etkinlik ve verimlik açısından faydalı olabilir. Bunu yapabilmek için de merkezi hükümet ile yerel yönetimler arasında koordinasyon ve işbirliğinin çok iyi sağlanması gerekmektedir.

Bu koordinasyonun sağlanamadığı durumlarda, yerel birimler küreselleşmenin olumsuz sonuçlarını daha yoğun hisseder. Özellikle küresel sermaye akışlarının yaratacağı dalgalanmalar ve eşitsizlikler yerel birimler için yıkıcı sonuçlar doğurabilir. Keza kültürel ve sosyolojik boyutlarda da merkezle olan bağların kopması, kültürel hegemonyanın o bölgede daha çok hissedilmesine neden olabilir. Böylece yerel değerler, küresel akışların etkisi altında bozulabilir. Dolayısıyla yerelleşmenin demokratikleşmeye olumlu etkileri kadar geçmişten getirilen değerlerin korunması açısından da değerlendirilmesi gereklidir.

3.1.2. Bölgeselleşme

Yönetsel anlamda yerel ile ulusal arasında kalan ve küresel etkilere de açık bir yapılanma durumu olan bölgeselleşme farklı nedenlerle açıklanabilir. Bölgeselleşme

oluşumunda yer alan geleneksel nedenler; yerel özgürlükler ve dilsel-etnik azınlıkları korumak olarak belirtilebilir (Mengi ve Algan, 2003: 83). Bölgeselleşme, merkezin tekil gücünü farklı birimlere devretme açısından bir tür yerelleşmedir. Yerelleşme, yönetsel anlamda merkezi otoritede toplanan karar alma yetkisinin yerel birimlere transfer edilmesi süreci olarak açıklanmaktadır. Yetkilerin merkezden alınarak merkezin hiyerarşik denetimi altındaki yerel birimlere verilmesine, yetki genişliği denilmektedir. Yerelleşme kavramının terminolojik anlamda belirsizliği, bütün dillerin ortak sorunlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Fişek, 2003: 97).

Bölgeselleşme genel olarak yönetsel anlamda bir yapılanmayı ifade etmektedir. Dünya ölçeğinde bir değişim olgusu olarak küreselleşmenin, ulus-devlet yapılanması üzerinde iki boyutlu bir etki yaratacağı ileri sürülmektedir. Devlet altı kuruluşlar ile devlet üstü kuruluşlar, dünyanın geleceğini belirleyecek yapılar olarak belirtilmektedir. Küreselleşme olgusunun böylece, ulus-devleti hem yukarıdan hem de aşağıdan etkileyecek sonuçlar yaratacağı ileri sürülmektedir. Yerelleşme ve farklı bir boyutu olan bölgeselleşme, bu etkilerin bir kısmını göstermektedir. Bölgeselleşme oluşumunda yer alan geleneksel nedenler; yerel özgürlükler ve dilsel-etnik azınlıkları korumak olarak belirtilebilir. Ortaya atılan bu gerekçe, başka yan değerlerle tamamlanmaktadır. Bölgenin yönetsel anlamda aktif bir araç olması, katılımcı demokrasinin güçlendirilmesi, yetki dağılımlarının belirlenmesi, merkezin katılımı karşısında esnekliği sağlayacak bölgesel birimlerin kurulması, iktidarın ve yeni bilgi ağının kurumsallaşabilmesi yan değerler olarak bilinmektedir (Kayasü, Pınarcıoğlu, Yaşar ve Dere, 2003: 49). Küreselleşme süreciyle birlikte bölgeselleşme kavramının ortaya çıktığı belirtilmektedir. Ortaya çıkan bölgeselleşme eğiliminin kısa vadede ulus-devletin yerini alacağı anlamına gelmemektedir. Ama uzun dönemde ulus-devletin işlevlerinde önemli değişiklikler meydana getirebilir (Nalbant, 1996; 2012).

Bölge, neo-liberal küreselleşme döneminin ulus-devletinin bir parçası olarak tanımlansa da, asıl olan, bu birimin küresel ile yerel arasındaki görevidir. Bir başka deyişle, neo-liberal dönemde bölge kademesi yaratılmasının nedeni, küreselleşme sürecinin bir talebi olarak ortaya çıkmış, var olan birimler kendilerini bu yapıya uydurmak zorunda kalmışlardır. Neo-liberal dönemde, bölgeler, aynı zamanda bir kimlik politikasının aracı olarak da tanımlanmışlardır. Örneğin Fransa, 19. Yüzyılda Fransız ulus kimliğinin oluşturulması sürecinde içindeki kültürel, etnik ve dilsel

farklılıkları yok (asimile) etmiştir. Buna göre ülkede, Breton, Flaman, Alsace, Lorraine, Pays Basque Français, Les Pays de Langue D'Oc, Franco Provençal, Nord Catalan (Roussillon), Langue Française et parlars des Pays D'oïl, Corse gibi pek çok Avrupa dilini ve bunların lehçelerini kapsayan dilsel; Alsace, Corse ve Basque gibi etnik; Yahudiler, Protestanlar gibi toprağa bağlı olmaksızın farklı yerlerde yaşayan dinsel bir zenginlik bulunmaktaydı (Çiner, 2010: 29-30).

Dolayısıyla bölgeselleşmeye ilişkin temel unsurlar Avrupa'nın siyasal ve ekonomik birlik olma sürecinde önem teşkil etmiştir (Ingmar, 2007). AB'nin temelini oluşturan Avrupa Konseyi'ndeki düzenlemeler bu noktada önemlidir. Avrupa Konseyi'ndeki düzenlemeler, AB'deki önemli gelişmelerle büyük ölçüde paralellik göstermektedir. Avrupa Konseyi bünyesindeki düzenlemelerin tam manasıyla uygulamaya geçmediği belirtilebilir. AB bünyesindeki söz konusu düzenlemelerin bölgeselleşme kavramına işaret ettiği düşünülmektedir (Palabıyık, 2004: 199). Avrupa Birliği'nin, modernleşme süreci ile birlikte bölgesel yönetimler ile yerel yönetimler konusuna önem vermeye başladığı söylenebilir.

3.2. YERELLEŞME TÜRLERİ VE KÜRESELLEŞME YERELLEŞME İLİŞKİSİ

3.2.1. Yerelleşme Türleri

3.2.1.1. Siyasi Yerelleşme

Yerel halka ve onların temsilcilerine karar verme ve kararları uygulamada daha fazla yetki vermek siyasi yerelleşmenin amacını oluşturmaktadır. Bu noktada yerelleşme sürecinden beklenen, yerel yöneticilerin yöre halkının sorunlarını, yerel ve bölgesel halkı daha iyi danıldıklarından dolayı yerinde çözüm sağlama konusunda fayda sağlamaktır. Siyasi yerelleşme için yasal ve anayasal reformlar gerekmektedir. Çünkü katılımcı ve çoğulcu siyasi partilerin gelişimi, etkili ve nitelikli sivil toplum kuruluşlarının teşvik edilmesi ve yerel siyasal birliklerin oluşturulması gerekmektedir (Özmüş, 2005: 3).

3.2.1.2. Mali Yerelleşme

Küreselleşme süreci ile değişen ve gelişen teknolojik imkanlarla birlikte toplumsal yapıyı oluşturan vatandaşların talep ve beklentileri artmakta ve değişmektedir. Ortaya çıkan bu gelişmelerle birlikte, vatandaşların kamusal mal ve hizmet talebindeki değişiklikleri yerel yönetim birimleri etkin ve verimli bir şekilde karşılayabilmektedir. Bu nedenle yerel yönetim birimlerinin kamusal mal ve hizmet sunma etkinliği, verimliliği ve önemi giderek artmaktadır. Ulus-devletler bu gelişmeler doğrultusunda kamu yönetimi alanında bazı yeni düzenlemeler yaparak yerel yönetimlerin mali özerkliğini artırmaya çalışmaktadırlar. Yerel yönetim kademelerinin mali özerkliğini güçlendirmeyi ise mali yerelleşme ile gerçekleştirmeyi amaçlamaktadırlar. Günümüzde mali yerelleşmenin ekonomik verimliliği ve etkinliği artırdığı konusunda ki iddialar bu kavramının daha çok gündeme gelmesine neden olmuştur (Yüksel, 2014: 139).

Kamu maliyesinin en önemli tartışma konusu farklı boyutları (mali, idari ve siyasi) olan yerelleşme olgusu oluşturmaktadır. Son zamanlarda yerelleşme mali açıdan ele alınmaya başlansada daha çok siyasi platformda ele alınıp tartışılmaktadır. Kamusal mal ve hizmet kalitesini artırmak amacıyla merkezi idareden alt birimlere yetki ve sorumluluğun aktarılması gerekmektedir. Kısacası merkezi idareye ait olan birtakım fonksiyonların merkezi idarenin dışındaki yerel yönetim birimlerine aktarılması sürecine dayanmaktadır. Bu şekilde gerçekleştirilen mali yerelleşme olgusu, etkin ve verimli bir kamu mali yönetimine de katkıda bulunmaktadır (Acar ve Kitapçı, 2009: 86).

3.2.1.3. İdari Yerelleşme

Dekonsantrasyon, merkezi yönetimin yerel yönetime yetki devrinin yapılarak yerel yönetimin yetki genişliğinin sağlanmasıdır. Politik desantralizasyon yerel örgütlere ve halka sağlanan teşvik ve devredilen yetkileri içerir. İdari desantralizasyon ise merkezi yönetimin yetki ve sorumlulukları yerel birimlerle paylaşması anlamına gelmektedir. İdari desantralizasyon aynı zamanda merkezi yönetimin yerel yönetime mali yetkilerin devrini ifade eder (Akt. Özsungur, 2014: 14). Dekonsantrasyon bir yandan devletin gücünü artırmak için merkezdeki aygıtları güçlendirirken bir yandan da güçlenen merkezi gücü bölgelere ve yerele taşımaktadır. Bazen çeşitli devletler,

hem çeşitli kamu hizmetlerini ülkenin dört bir tarafında yapabilmek hemde merkeziyetçi bir idari yapılanmayı sürdürebilmek için yetki genişliği yönteminden yoğun biçimde yararlanmak isteyebilmektedir.

Bu noktadaki bir başka kavram delegasyon ise yetki aktarımı anlamı taşır. Delegasyonun kelime anlamı, başka bir kişiye yetki vermek veya başka birisi için eylemde bulunabilme yetkisine sahip olmaktır. Yani delegasyon iki ayrı kişi arasında söz konusu olmaktadır. Yetki aktarımındaki ayırt edici nitelik, bu türde yetki dağıtımı, merkezi yönetimin kendi tüzel kişiliği içinde değil, bu tüzel kişiliğin dışına yapılmaktadır. Yetki aktarımı, belirli konularda karar alma ve hizmetleri yürütme sorumluluğunun, merkezi yönetimden başka bir tüzel kişiye devredilmesidir. Kamu şirketleri, çeşitli iktisadi teşebbüsler, kamu bankaları, ulaşımla ilgili idari birimler (demiryolu, denizcilik ve havacılıkla ilgili hizmetler), toplu konut idareleri, su, elektrik, telefon gibi özel amaçlı idareler, bölgesel kalkınma ajansları, kentsel gelişim şirketleri vb. bulunur. Yetki aktarımı, sivil topluma da yapılabilir. Merkezi ve yerel yönetimler STK'lara, yerel topluluk girişimlerine, kırsal topluluklara, tarım kooperatiflerine, çiftçi birliklerine hizmetlerin yürütülmesiyle ilgili bazı yetkiler aktarabilir (Arıkboğa, 2018: 10). Kontrol altında tutulabilecek herhangi bir organa yönetsel sorumluluğun devri ile birlikte tam yetki verilmesi işlemine denir. Kısacası kimi konularda iş ve işlemleri gerçekleştirmek için yetki devrinin yapılmasıdır.

Devölüsyon, yetki paylaşımı, ulus-devletten bağımsız yerel nitelikli yapıların yaratılmasına denir. Yetki paylaşımı, yerinden yönetimin en ileri düzeyidir. Bir devlete daha merkeziyetçi veya daha adem-i merkeziyetçi bir nitelik kazandıracak yerinden yönetim türü budur. Devölüsyon, merkezi yönetim ile coğrafi sınırlara sahip yerel yönetimler arasında, anayasal kuralara dayalı olarak parlamento tarafından yapılan yetki paylaşımıdır. Bu noktadaki önemli husus, bu paylaşımın yasalarla yapılıyor olmasıdır. Yetki paylaşımının özerk bölgeler biçimindeki hali ise içinde bulunduğu devletin egemenliğini kabul etmekle birlikte bir halkın kendi kaderini tayin hakkı ilkesine dayalı olarak kurulan ve siyasal özerkliğe sahip bir yapıdır (Arıkboğa, 2018: 12-13). İspanya'daki özerk yapılar buna örnek gösterilebilir. Yetki paylaşımını (devölüsyon) diğer yerinden yönetim türlerinden ayıran en önemli nitelik, yerel yönetimlerin yerel iradeye dayalı olarak oluşturulması ve/veya işlemesi ve bunların yasalarla düzenlenmesidir. Bu yönüyle yerel yönetimler, demokratik meşruiyete sahip

ve kendi kendini yönetebilme (self-government) prensibine dayalı yönetim birimleridir (Arıkboğa, 2018: 13-14).

Ancak yerel yönetimler ekonomik piyasa kurumlarına, küresel sermaye kuruluşlarına ve bu yapıları temsil eden sivil toplum kuruluşlarına yakınlaştığı durumlarda, beklenen demokratik etkiyi göstermeyecektir. Bu durumda küresel sermaye kuruluşları ile ekonomik piyasa kurumları demokratik olarak değil, kendi çıkarlarına göre hareket edeceklerdir. Halkın ekonomik piyasaları denetlemesi engellenmektedir. Ayrıca halkın daha iyi temsil edilmesi için gerekli olan tüm yolları kapatmaktadırlar. Özellikle özelleştirme türü uygulamaların önü daha kolay açıldığı için küresel sermaye tarafından yerelleşme desteklenmektedir.

3.2.2. Küreselleşme- Yerelleşme İkilemi

Yukarıda belirtildiği gibi dünyada küreselleşmeyle birlikte büyük bir değişim süreci başlamıştır. Dünya bu süreçte günümüzde bir taraftan küreselleşme faaliyetleriyle sarsılırken, diğer taraftan yerelleşmeye olan eğilimlerin güçlendiği görülmekte ve küreselleşme sürecinde yerelleşme faaliyetlerinin önemi artmaktadır. Yerelleşme bir yandan yerel demokrasinin güçlenmesi adına büyük önem taşımaktadır. Yerel özerkliğin sağlanması için merkezi yönetim boyunduruğunda olan yerel yönetimlerin kurtarılmaları gerekmektedir. Bununla beraber yerelleşmenin kendi başına yeterli ve tamamen bağımsız düşünülmesi yanlıştır. Aynı zamanda merkezi yönetim ve yerel yönetim arasında oluşan işbirliği, eşgüdüm vb. faaliyetlerin beraber yürütülmesi gerekmektedir. Küreselleşme ve yerelleşme arasında sağlıklı denge kurmak, ilişkiyi doğru algılamak oldukça önemlidir. Eğer böyle yapılmazsa küreselleşme ve yerelleşmenin gelişme ve büyüme için sunduğu fırsatların değerlendirilmesi büyük bir karışıklığa neden olabilir (Okur ve Çakıcı, 2007: 1).

Ulaşım-iletişim alanındaki hızlı gelişmeler ve bilginin süratle yayılması sonucunda yönetim yapısında merkeziyetçilikten uzaklaşmayı ve yerelleşmeyi zorunlu hale getiren sonuçların ortaya çıkmasını sağlamıştır. 2000'li yılların başında bir taraftan küreselleşme süreci yaşanırken, bununla beraber yerelleşme eğilimlerinin güç kazandığı görülmektedir. Birbiri ile çelişkili gibi görünen bu iki yönlü gelişim ve değişim, uluslararası yapılanmaları, geleneksel yönetim anlayışlarını ve bunların işleyiş biçimlerini hızlı bir şekilde dönüştürmektedir. Bunlara rağmen, yerelleşme

sürecini ise küreselleşmenin kendi bünyesinde barındırdığı merkeziyetçi ve tekdüze anlayış biçimlerini baştan oluşturarak ve birbiriyle bağdaştırmak suretiyle insana daha uygun yaşanabilir bir dünya oluşturulmasına katkı sağlamaktır. Bu oluşumu, sanayi toplumu, buna bağlı olarak oluşan değişim ve dönüşümle beraber ortaya çıkan temel nitelikler, genel olarak yönetime, özel olarak ise yerel yönetimlere yansımaları şeklinde de ele alınabilir. Bu düşünce aynı zamanda, küreselleşme-yerelleşme dinamiği veya küreselleşmenin kazandırdıkları ve götördükleri üstüne yapılan tartışmaların odak noktasını oluşturmaktadır (Ökmen, 2005: 539).

Yerelleşme küresel süreçlere direnci mi, yoksa bir uyarlanmayı mı anlattığı sorusu, küresel toplumsal yaşantının geleceğini anlam kazandırmak bakımından oldukça önemli bir sorudur. Bir bakımdan yerelleşme, ekonomik alan ile sosyo-politik alanın arasında açılmaya devam eden mesafeyle ilgilidir. Bu anlamda düşünüldüğünde yerelleşme, sosyal ve siyasal alanın daha çok ekonomik alan karşısındaki direncini anlatan bir anlam oluşturmaktadır. Küreselleşme sürecinde biçimlendirici rol olarak küresel olan kadar yerelin de önemi vardır. Çünkü ekonomik ilişkiler bağlamında küresel olanın baskınlığı yerel görünümde her zaman saklıken, yerelin küresel bir dolayımı her zaman bulunmamaktadır. Toplumsal sistemi inşa edenlerin, başka bir ifadeyle özneye yapı arasındaki kopuş anlamını taşıyan ve siyasetin iktidarsızlaşması sonucunu ortaya çıkaran bu olgu, toplumsal küresel yaşam geleceğini tehdit eden çok önemli gelişmeler arasında yer almaktadır (İnce, 2009: 272). Diğer bir ifadeyle küreselleşme, yerelleşmeyi etkilese ve desteklese de yerelleşmenin küreselleşmeyi etkileyebileceği veya dönüştürebileceği söylenemez. Dolayısıyla burada tek taraflı bir ilişki vardır ve küreselleşmeyi kontrol edenler bu tek taraflılığı elinde bulundurmaktadır.

Küreselleşmenin yaygınlaşmasına rağmen gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki geri kalmışlık, yoksulluk ve yokluğun devam ettiği görülmektedir. Gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin bazı kentlerinde, yüksek yaşam standartlarına sahip ayrıcalıklı gruplar ile yoksul halk grupları birlikte yaşamaktadır. Küreselleşme gerçekten de bu geniş yoksul yerel halk kitlelerinin sorunlarına çare olamamıştır (Koçak, 2009: 140).

Daha önce değinildiği gibi küreselleşme süreci ile birlikte pek çok alanda hızlı değişim ve dönüşümler yaşanmıştır. Ulus-devletler ve yerel yönetimler bu hızlı

değişim ve dönüşümden kendi paylarını almışlardır. Ancak bu pay, beklenenin altında ve çoğunlukla olumsuz içeriktedir. Çünkü bu süreçte, merkezi yönetim yapılarında bir güç kaybı yaşanırken, yerel yönetim yapılarının ise etkinliğinin ve gücünün arttığı görülmektedir. Yenidünya düzeninde ortaya çıkan yerelleşme ile birlikte, bölgeselleşme politikaları da yeni yönetsel yapılar olarak gelişme sağlamışlardır (Akbulut, 2017: 79).

3.3. BÖLGESELLEŞME NEDENLERİ

Bu bölümde, bölgeselleşmenin itici gücü olan ekonomik, siyasal, kültürel ve dilsel nedenler üzerinde durulacaktır. Ekonomik entegrasyon yoluyla, yabancı yatırımlar, bölge içi ticaret, ticari düzenlemeler ve bölge içi ekonomik faaliyetler bölgeselleşme nedenlerini derinleştirmektedir. Bölgeselleşme nedenleri, ekonomik, siyasal ve kültürel-dilsel nedenler olarak üç başlık altında sıralanabilir (Bayraktutan, 2003: 23).

3.3.1. Ekonomik Nedenler

Bölgeselleşmenin önemli itici gücünü, ekonomik büyümenin ülke içinde bölgelerarası orantısızlığı oluşturmaktadır. Bölgesel dengesizliklerin temel nedeni, ülke bazında ekonomik büyümenin dengeli bir şekilde dağılmaması olarak açıklanmaktadır. Çeşitli plan ve programlarla ortaya çıkan bu sorun ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. Ortaya çıkan bu problemlerin doğru teşhis edilmesi, uygulanacak politikanın doğru sonuç vermesi açısından son derece önemlidir. Avrupa Birliği'nin mücadele ettiği en önemli sorunların başında bölgesel dengesizlikler gelmektedir. AB'ye aday ve birliğe katılan ülkelerin bölgesel dengesizliklerini ortadan kaldırmak için yeniden yapılanma konusunda farklı uygulamalara sahip oldukları söylenebilir. Bölgesel düzeyde kurumsallaşmanın bölgesel kalkınma politikaları için önemli olduğu açıklanmaktadır. Bölgesel düzeyde kurumsallaşmak amacıyla, birçok ülkede farklı düzeyde bölgesel nitelikli kalkınma ajansları kurulmaktadır. Kurumsallaşmak amacıyla kurulmuş olan bu yapıların en önemli özelliği, bölgesel düzeyde örgütlenmiş olmalarıdır. Türkiye'deki Bölge Kalkınma İdaresi ve ABD'deki Tennessee (Tennessee Valley Authority) ekonomik nedene bağlı olarak bölgeselleşmeye örnek gösterilebilir (Şahin, 2005: 135). Ülke içerisinde yer

alan bölgeler arası ekonomik büyüme ve kalkınmanın orantısızlığı bölgeselleşmenin en önemli ekonomik nedenini oluşturmaktadır.

Yukarıda değinildiği gibi bölgeselleşme olgusunun, küreselleşme sürecine eklemlenebilmek için çok önemli bir araç haline geldiği belirtilmektedir. İçsel büyüme politikalarının uygulanması için bölgesel düzeyde yerel faktörler ön plana çıkarılmaktadır. Bölgeyi ekonomik kalkınma modelinin dinamiği olarak gören yeni bölgeselleşme anlayışı, özel, sivil ve kamu kuruluşları arasında işlev görebilen bir ekonomik kalkınma modelini de beraberinde getirdiği ifade edilmektedir (Marcou, 2002: 14). Küreselleşme ve bölgeselleşme bir bütünün parçaları gibi birbirini desteklemekte ve tamamlamaktadır. Aynı zamanda dünya bir yandan ekonomik bir bütünleşme ve ortak bir pazara dönüşürken bir yandan da bölgeselleşmeye doğru gitmektedir. Küreselleşmenin ekonomik işlemleri ve sermaye akışlarını kolaylaştırması, ticaretin daha çok ve hızlı olmasını hedeflemesi ve hizmet akışını artırmasıyla birlikte yerel ve bölgesel değerler birer piyasa unsuru haline gelmiş ve ekonominin konusu olmuştur. Bu şekilde piyasacı bakışla bölgeler yeni pazarlar ve bu pazarlardaki zenginliğin dünyaya açılmasını sağlarken, piyasanın işleyişini eleştirenler açısından bu süreç yeni bir emperyalizm ve sömürge durumu yaratmaktadır.

3.3.2. Siyasal Nedenler

Siyasal nedenler, bölgeselleşmeye neden olan bir diğer önemli faktördür. Üniter devlet modelinin siyasal olarak yetersiz kalması, bölgeselleşme sürecinin siyasal nedenini oluşturmaktadır. Üniter devlet yapılanmasında görülen tıkanma durumu, siyasal iktidarın oluşumuna daha fazla katılım gerektiren bölgesel özerklik gereksinimini doğurmaktadır. Yerel düzeydeki güçlerin ulusal planlama sürecine daha aktif katılımıyla birlikte bu durumlar ortaya çıkmaktadır. Günümüzde etkinliği tartışılan üniter devleti daha etkin ve daha verimli hale getirmek için İngiltere ve İtalya gibi bazı ülkelerin, bölgeselleşmeye doğru gittikleri görülmektedir. Bölgeselleşmenin siyasal nedeni bölge düzeyindeki yerel halkın, siyasal işlemleri denetlemeye ve karar alma süreçlerine daha geniş katılımı sağlamaktır. Bölgeselleşme, üniter devletin problemlerin çözümünde ve etkinleştirilmesinde tercih edilen bir faktör olarak görülebilir (Nalbant, 1996: 32). Merkezi devlet yapılanmasında görülen tıkanmalar, siyasal sürece daha geniş bir katılım gerektiren

özerklik prensibini beraberinde getirmektedir. Ulus-devlette görülen birtakım sorunların çözümünde bölgeselleşmenin yardımcı olacağı düşünülmektedir. Ortaya atılan çözüm önerilerinin uygulanabilirliği için zamanında uygulanması, kamuoyu tarafından desteklenmesi ve diğer politikalarla uyumlu olması faydalı olabilir.

İdeolojik bağlamda da bölge tartışması farklı noktalara dayanmaktadır. Örneğin 19. Yüzyılda Fransa’da ulus-devletin bütünleştirici politikasına karşı çıkan muhafazakâr bölgecilik akımı ile ileri sanayileşmiş ve ekonomik olarak güçlü bölgelerin yarattığı burjuva bölgeciliği, sağ ideoloji tarafından desteklenmiştir. 1960’larda depolitize, sınıf çıkarlarından bağımsız, mekân düzenleme politikasının bir parçası olarak değerlendirilen teknokratik-modernleştirici bölgecilik akımı görülmüştür. Solda ise, 19. Yüzyılda ilerleme, demokrasi, devlet reformu, eşitlik gibi ilkeler etrafında ilerlemeci bölgecilik akımı düşüncesi gelişmiştir. Bu akım özellikle Fransa, Galler ve İskoçya gibi ülkelerde etkili olmuştur. 1960’lardan itibaren bu akım, özgürlükçü sol akımın etkisinde kalmış, daha sonra da çevreci hareketleri etkilemiştir. Avrupa’daki bir başka bölgecilik akımı da merkezî devlet eliyle bazı bölgelerin bilinçli olarak geri bırakılmasıdır. Özellikle yabancıların ve göçmenlerin yaşadığı bazı bölgelere kaynaklar görece daha az tahsis edilmektedir. Son olarak da, ayrılıkçılık bölgeciliğin en uç noktasıdır. Kuzey İrlanda, Bask Bölgesi ve İskoçya buna örnek verilebilir (Akt. Çiner, 2010: 41).

Ayrılıkçılık tartışmaları siyasi nedenlerin en önemli ayaklarından birini oluşturur. Merkezin geliştirdiği politikalar, ülkenin bütünlük karşıtı hareketlerini durdurmaktadır. Ayrılıkçı hareketler, zaman içinde ülkenin bütünlüğüne ve birliğine aykırı talepleri beraberinde getirmektedir. Zamanla federasyonel bir yapılanmaya doğru gidilmesi riskini de taşımaktadır. Belçika’da alınan bölgeselleşme kararının federatif bir yapılanma ile sonuçlandığı belirtilmektedir (Nalbant, 1996: 33). Yakın dönemde İspanya’da Katalan bölgesinin ayrılık referandumuna gitmesi bu konunun güncel örneklerinden birini oluşturur (Aydın, 2017; Kocaman, 2016).

3.3.3. Kültürel ve Dilsel Nedenler

Ayrılıkçı düşüncelerin önemli çıkış noktalarından biri, ilgili bölgenin farklı kültür ve dil unsuruna sahip olduğu iddiasıdır. Bu düşünceler Belçika’nın Flaman, Valon; İspanya’nın Katalanya, Bask özerk topluluklarında yoğun şekilde görülür.

Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki imtiyazlı eyaletlerin de dilsel ve kültürel nedenlerle merkezden ayrı özerk bir bölgesel yapılanma modelleri oldukları söylenebilir. Bölgeselleşmenin nedenleri genel olarak, belirtilen dört ana konu ile beraber, sınır ötesi işbirliği teşkilatlanması amacıyla oluşturulan bölgeselleşmede eklenebilir (Nalbant, 1996: 33). Bölgeselleşme, ulus-devlet içerisinde kalan azınlıkların kültürlerini ve dillerini ifade etmede destekleyici bir işlev görebilir. Küreselleşme döneminde ulus-devletin merkezi konumunun zedelenmesi ve kültürel birlik düşüncesinin eleştirilmesiyle birlikte bu neden daha da öne çıkmıştır. Bölgeler, ulusal-devlet içinde kendi benliklerinin yok olduğunu veya değiştiğini savunmaktadır. Kendi özelliklerini korumak adına merkezden daha fazla hak almak isteyen bölgelerin talepleri, küresel dönemde bilginin ve haberin hızla yayılmasıyla dünyanın farklı yerlerindeki gelişmelerden doğrudan etkilenmektedir. Böylece küreselleşmenin iletişim ve teknoloji konusundaki getirilerinin, bölgelerin kültürel farklılıklarını ifade etme ve taleplerini duyurma konusunda yararlı olduğu; merkezi devlet açısından ise zararlı olduğu söylenebilir.

3.4. BÖLGE MODELLERİ

Bu bölümde, bölgenin kendi içinde türdeş bir anlam taşımadığı, farklı boyutlarıyla değişik görünüm alabilen bölgeleri dört ana başlıkta sınıflandırdıktan sonra bölge modelleri olan plan bölgeleri ve ekonomik bölgeselleşme, idari bölgeler, siyasal ve kültürel bölgeleri sırasıyla ele alıp değerlendireceğiz.

3.4.1. Plan Bölgeleri ve Ekonomik Bölgeselleşme

Merkezi yönetimin sosyolojik gerekçelerle ve plan bölgesi olarak bölgesel planlamaya gereksinim duyması nedeniyle ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Yerel yönetim birimlerinin katkısının alınarak merkezi yönetimin idari otoritesi altında kurulan bölgelere denilmektedir. Bölgelerarası gelişmişlik farkını ortadan kaldırmak amacıyla kuruldukları belirtilmektedir. Kurulan bu bölgelerin, ülkelerin geleneklerine ve yönetim yapılarına göre farklılık gösterdikleri söylenebilir. Dünyanın birçok ülkesinde, Fransa, İtalya, Polonya, Yunanistan, Macaristan, Hindistan gibi birçok kalkınmaya yönelik planların yapıldığı görülmektedir. Yapılan bu planların uygulanması için kalkınma idaresinin kurulduğu belirtilmektedir (Aktan, 1998: 3). Plan bölgeleri ve ekonomik bölgeselleşmenin sosyo-ekonomik, kültürel ve dilsel

olarak birbirine benzeyen ve birbirine bağı mekânların tespit edilmesi amacıyla ortaya çıktığı söylenebilir.

Kalkınma idaresi veya plan bölgeleri kimi ülkelerde sadece tek bir bölgede örgütlenmişken kimi ülkelerde ise bölgesel kalkınma birimlerinin ülke düzeyinde teşkilatlandıkları görülmektedir. Türkiye’de 1982 Anayasasının planlama fonksiyonunun, sosyal, kültürel, ekonomik kalkınmanın, tarım ve sanayinin ülke genelinde dengeli ve uyumlu bir şekilde gelişmesini amaçladığı söylenebilir. Ülke genelinde denge sağlanmaya çalışılırken ülke kaynaklarının da verimli bir biçimde değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. 30 Eylül 1960 yılında kurulan Devlet Planlama Teşkilatının kalkınma planlamasını yürüten kurum olduğu belirtilmektedir. Ekonomik bölgeselleşmenin başlıca; Türkiye’de GAP idaresi, ABD’de Tennessee Vadisi Kalkınma Ajansı, İngiltere’de Galler Kalkınma Ajansı, İtalya’da Mezogoroni ve İskoçya Kalkınma Ajansı örnekleri verilebilir (Demircan, 2006: 56). Yapısal uyumun sağlanması ve geri kalmış bölgelerin kalkındırılması için ülkeler tarafından kalkınma teşkilatlarının kurulduğu görülmektedir.

3.4.2. İdari Bölge

Genel yönetim hizmetlerinin görüldüğü, idari özerkliğe sahip ancak siyasal yetkileri olmayan yapıya idari bölge denilmektedir. Bölgede, merkezi yönetimin idari vesayeti altında bulunan ve yetki genişliği ilkesine göre görevlendiren ajan (Bölge Valisi), merkezi yönetimi temsil etmektedir. Yerel yönetim birimi olarak idari bölgelerin, sadece ekonomik alanda görev yapmadıkları vurgulanmaktadır. İdari bölgeler, ekonomik bölgeselleşmenin temel özelliklerini içermektedir. Kültürel, toplumsal, ekonomik vb. alanlarda idari bölgelerin yetki alanı içine alınırken genel yetki kaydı da tanınmaktadır. İdari bölgeselleşme, güvenlik bölgelerinin geçici bir örneğini oluşturmaktadır (Özçağlar, 2003: 14). İdari bölge, âdem-i merkeziyetçi yapılanmanın tipik bir birimini oluşturmaktadır.

Yerel yönetim birimi olarak bölgelerin karar organları, seçimle işbaşına gelmekte; yetki, görev ve sorumlulukları yasalarla belirlenmektedir. Anayasada temel ilkeleri ve dayanakları belirlense de yetki alanları, yasa koyucu tarafından düzenlenmektedir. Fransa’da uygulanmakta olan bölgesel yerel yönetim birimlerinin, idari bölgeselleşmeye verilecek en güzel örnekler olduğu belirtilmektedir. Fransa’da

uygulanan bölge tipi yapılanmanın, tıpkı iller ve belediyeler gibi birer yerel yönetim birimi oldukları açıklanmaktadır. Fransa'daki bölgelerin siyasal yetkilerinin olmadığı belirtilmektedir (Yıldırım, Şengül ve Bulut, 2000: 338). İdari bölge hem yerel birimin idari özerkliğini hem de genel yönetim hizmetinin görüldüğü bir idari yapılanmayı belirtmektedir. Kısacası idari bölge, ikili bir işlev görmektedir.

3.4.3. Siyasal Bölge

Hukuki değer yönünden anayasaya ya da kanunlarla eşdeğer olan, siyasal yetkilerle donatılmış ve karar organlarının seçimle işbaşına geldiği bölge tipine siyasal bölge denilmektedir. Statülerle kurulan, değiştirme ve hazırlanma yönünden istisnai kurallara bağlı, görev ve yetkilerinin; anayasa, yasa ve statülerin belirlediği yapılanma modeline de siyasal bölge denilmektedir. İspanya'da siyasal bölge kavramı yerine, özerk yönetim veya özerk topluluk ifadesi kullanılmaktadır. Siyasal bölge kavramı yerine, otonom özerk bölge ifadesi de kullanılabilir. Otonomi, kendi statüsünü belirleme anlamına gelmektedir. Siyasal bölgelerin birer bağımsız devlet olmadıkları ancak hukuki belgelerin hazırlanması sürecine katıldıkları ve kendi kendilerini yönetme hak ve yetkisini kazandıkları belirtilebilir. Özerklik, sadece bölge kavramı için kullanılan bir ifade olmamakla birlikte yerel yönetim birimlerinin statülerini belirlemek için de kullanılan bir kavram olduğu açıklanmaktadır. Siyasal bölge düzeyinde geçerli olan özerkliği belirtmek için siyasal özerklik ifadesi kullanılabilir (Demircan, 2006: 59).

Siyasal bölge, yerel yönetim birimi ile devlet arasında yer alan bir yapılanmayı belirtmektedir. Egemenlik yetkisine sahip olmadıkları için siyasal bölgeler, devlet olarak tanınmamakta ve siyasal yetkilerle donatıldıkları için de bir yerel yönetim birimi olarak tanımlanamamaktadır. Siyasal bölgeler, yetkilerini kendi statülerinden ve anayasalarından almaktadırlar. Yasama iktidarının tekliği veya çoğulluğu, siyasal bölge ile idari bölge arasındaki temel ayrımı ortaya koymaktadır. Siyasal bölgeli devlet yapılanmasında yasama iktidarı çoğul olmakta ve birden fazla bölgenin sınırları çizilmiş alanda kendi yasalarını yapma yetkileri bulunmaktadır. Bölgesel yapılı devletlerde, hem merkezi iktidarın hem de bölgesel düzeydeki oluşumların yasama iktidarı bulunmaktadır. İdari bölgeselleşmede ise üniter devlet veya yasama iktidarının tekliği kapsamında korunmaktadır. İdari bölgeselleşmede bölgesel düzeydeki oluşumlara, hiçbir şekilde yasama yetkisini kullanma hakkı tanınmamaktadır. Yasama

iktidarının özerkliğinin sonucu, bölgelerin kendi idari birimlerinin ve yürütme organlarının bulunması olarak kabul edilmektedir. Siyasal bölgelerin yargısal alanda özerk yetkileri bulunmamaktadır (Fingleton, 2003: 45).

3.4.4. Kültürel Bölge

Çok kültürlü toplumsal yapılarda görülen bölgeselleşme tipine kültürel bölge denilmektedir. Kültürel bölgeselleşme modeli kişileri, dinsel, dilsel, etnik ve kültürel bir ölçütle tanımlamaktadır. Kişisel nitelik yönünden, yerinden yönetim modeli olarak da tanımlanabilir. Bölgeselleşmenin temel ölçütü mekânsal değil, toplumsal kültüre aidiyetle bağlı olmaktır. Bölgesel otoritenin yetkileri, belli bir bölge için sınırlı olabildiği gibi; bütün ülke için de geçerli olabilir. Kültürel bölgelerin kendi hukuki ve özerk yasama statülerini belirleme sürecine katılma yetkileri de bulunmaktadır. (Karluk, 2002: 56). Temelde kültürel ölçütlerle tanımlanan bu bölgeler, yerel öğeleri de barındırmaktadır. Bu boyutuyla ulus kavramının kapsayıcılık ve bütünleşme düşüncesinin karşısında farklılık ve çeşitli unsurları beraberinde getirmektedir.

Kültürel bölgenin en tipik örneğini, Belçika'da uygulanan bölgeselleşme modelleri oluşturmaktadır. Belçika'daki kültürel bölgelerin, normatif yetkilerinin mevcut olduğu söylenmekte ve burada uygulanan bölgeselleşme modeli kültürel bir ölçütle tanımlansa da mekânsal bir öğeyi de içermektedir. Valon'ya Kültür Konseyi yasalarının sadece Brüksel'in Fransızca konuşulan kentlerinde ve Valon bölgesinde geçerli olması örnek gösterilebilir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde uygulanan dinsel yerinden yönetim birimleri de kültürel bölgeselleşme modeli kapsamında değerlendirilebilir. Osmanlı tipi dinsel bölgeselleşme modeli dinsel topluluklara, iç ilişkilerinde kendi kültürlerini yaşatma imkânı tanımaktadır. Osmanlı tipi bölgeselleşme, kültürün bir parçasını oluşturmakta ve aynı zamanda özel hukuk alanında yasama özerkliği olanağı tanımaktadır (Akçay, 1990: 63). Yerel nitelikteki örgütlenmeler, birey, grup ve toplulukların kimlik ve kültürlerini gün yüzüne çıkarma noktasında kolaylaştırıcı bir etki yaratmaktadır (Keleş, 2009: 98).

3.5. BÖLGESEL DEVLETİN TEMEL İLKELERİ

Bu bölümde, kolektif olarak tanınan siyasal özerklik ve statüsel iktidar ile siyasi gücün, merkezi yönetim ile yerel yönetim arasında paylaşılması olan siyasi yerel yönetim konularına değinilecektir. Bu oluşumların devlet sistemlerine göre nasıl

farklılık gösterdikleri ve siyasal özerklik ile bölgesel özerklik arasındaki fark ortaya konulacaktır.

Siyasal özerklik hakkı tanınan her yerel düzey örgütlenme modelinin, her zaman için bir bölge yönetimini ifade etmediği belirtilmektedir. Coğrafi birimlere, eyaletlere, özerk cumhuriyetlere, illere ve bölgelere de siyasal özerk yönetim hakkı tanınabilir. Siyasal özerklik, siyasal iktidarın, yerel yönetimler ile merkezi yönetim arasında paylaşılması temeline dayanmaktadır. Devlet teşkilatlanmasında, siyasal yerinden yönetim yapılanması, bütünlük göstermeyen bir yönetim şekli olarak karşımıza çıkmaktadır (Demir ve Karakütük, 2003: 67).

3.5.1. Siyasal Özerklik ve Statüsel İktidar

Siyasal özerklik, federal veya üniter bir devlette yaşayan bir topluluğun, topluluk özelliklerini devam ettirmek ve korumak amacıyla, siyasal özerk birim kurma hakkı tanınmasına denilmektedir. Siyasal yerinden yönetim modeline dayanmakta olan siyasal özerklik; topluluklara, yerel nitelikteki işleri yerine getirme ve kendi kaderlerini belirleme hakkının tanınması sonucunda ortaya çıktığı belirtilmektedir. Siyasal özerklik hakkı, kolektif olarak kullanılan bir hak olmakla beraber bireylere tek tek tanınan bir hak olmamakta ve bu hakkın bir topluluğa tanındığı ifade edilmektedir. Siyasal özerklik hakkı tanınan topluluk, topluluğu meydana getiren her bireye kültür, dil, din gibi alanlarda bireysel birtakım haklar tanımaktadır (Murtazoğlu, 2004: 64). Etnik, kültürel ve dilsel azınlıkların bulunduğu ülkelerde, devletin bu azınlık grupların haklarını sağlamak için siyasal özerklik yoluna gittiği ifade edilmektedir.

Siyasal özerklik ile bölgesel özerklik arasındaki ayrımı belirtmek gerekmektedir. Siyasal özerklik hakkı tanınan her yerel düzey örgütlenme modelinin, her zaman için bir bölge yönetimini ifade etmediği belirtilmektedir. Coğrafi birimlere, eyaletlere, özerk cumhuriyetlere, illere ve bölgelere de siyasal özerk yönetim hakkı tanınabilir. Siyasal özerklik ayrıca, belli bir etnisiteye, dine, millete veya topluluğa üye olmak yönünden de verilebilir. Belçika'daki dil temelli toplulukların bu türden yönetimler olduğu açıklanmaktadır. Hem federal sistemi hem de bölge yönetimini benimsemiş olan Belçika, siyasal özerkliği anlamak için çok güzel bir örnek oluşturmaktadır (Murtazoğlu, 2004: 66). Siyasal özerklik iyi sağlanırsa şiddetli siyasal çatışmaların engellenmiş olunacağı ifade edilmektedir. Ayrıca siyasal özerklik iyi

muhafaza edildiği takdirde devletin, siyasi ayrılma talepleriyle yüz yüze kalmayacağı da belirtilmektedir.

3.5.2. Siyasal Yerinden Yönetim

Siyasi gücün, merkezi yönetim ile yerel yönetim arasında paylaşılmasına siyasi yerel yönetim denilmektedir. Siyasi yerel yönetim sisteminde, siyasi gücün sadece merkezde toplanmadığı, başka birimlerle de paylaşıldığı belirtilmektedir. Siyasi yerel yönetim, cumhuriyet, federe devlet, eyalet, kanton gibi adlarla anılan ve yerel yönetim ile merkezi yönetim arasında yer alan ayrı yönetim biçimine denilmektedir. Yönetim yetkilerinin yanında bir de yargılama ve yasama yetkisine sahip oldukları belirtilmektedir (Ulusoy ve Akdemir, 2001: 67). Yurttaşlar, ulusal konularda federal devlete, yerel düzeydeki konularda ise federe devlete başvurmaktadır.

Halkın iradesini belirleme yöntemi, federal devletlerde ve üniter devletlerde farklılık gösterebilir. Üniter devletlerde, halkın tamamının iradesi dikkate alınmaktadır. Federal devlet ile federe devletlerde ortaya çıkan iradenin, uyuşmasının çok önemli olduğu söylenmektedir. Kamu hizmetine olan ilgi, üniter devlet modellerinde azalabilir. Federal devletlerin etnik, din, dil açısından farklılık gösterdikleri ve kimliklerini daha iyi korudukları belirtilmekte ve merkezi politikaların etkisinde daha az kalmaktadırlar. Siyasi yerinden yönetim, yasama, yürütme ve yargı alanlarında ki güç paylaşımından dolayı devletin temel fonksiyonu ile ilgili bir hususu içermektedir (Canatan, 2001: 9).

Devlet teşkilatında siyasi yerinden yönetim şeklinin, bütünlük göstermeyen bir yönetim modeli olduğu söylenebilir. Siyasi iktidarın, yerinden yönetim ile merkezi yönetim arasında paylaşılması temeline dayanmaktadır. Devlet sistemleri, yasama, yürütme ve yargı yetkisinin paylaşımına göre farklılık göstermektedir. Federe devlet modeli adı altında, yürütme yetkisi ile birlikte belirli ölçüde yasama ve yargı yetkisine de sahip olunabilir. Federal ve federe devlet birlikteliğinden federasyon oluşmaktadır. Federasyonda, geniş yetkileri, tek bir hükümeti ve uluslararası kimliği bulunan federal devletler söz konusu olmaktadır. Federal anayasa ile federal devletlere, yasama ve yargı özgürlüğü tanınmaktadır. Özerklikleri veya özerkliklerinin derecesini

değiştirebilmek için federe devletlerin onay vermesi gerekmektedir (Demir ve Karakütük, 2003: 67).

3.6. BÖLGESELLEŞMEYİ KOLAYLAŞTIRAN UNSURLAR

Bölgeselleşme sürecine giren yerler için çeşitli unsurların öne çıkması başarı koşullarını artıracaktır. Bu unsurlar sosyo-kültürel ve tarihsel yakınlık, ekonomik gelişmişlik düzeyi farklarının az olması, coğrafi yakınlık-ulaşım maliyetleri şeklinde izah edilecektir.

3.6.1. Sosyo- Kültürel ve Tarihsel Yakınlık

Sosyo-kültürel ve tarihsel yakınlık faktörleri, anlaşılabilir yazılı metinler halinde belirtilmese de zaman zaman bölgeselleşmelerin başarısında önemli bir rol oynamaktadırlar. Bölgeselleşme sürecinin başarısında, siyasi yakınlık önemli bir unsur olarak görülmektedir (Ulusoy ve Akdemir, 2001: 76). Askeri ve siyasi bloklara üye olmak, bölgeselleşme sürecinin başarısı için önem arz eden tamamlayıcı bir unsur olarak belirtilmektedir (Tokol, 2004: 68). Almanya'nın kültürel toplulukları ile Belçika'nın Flaman ve Valon bölgeleri örnek gösterilebilir. Birbirine yakın yaşam tarzı ve kültürel unsurları olan yapıların, diğer birimler ve merkezde ayrışması ve farklılaşması kolaylaştırırken, yeni bir birlik kurma imkânları da artar. Bu yakınlıklar tarihten gelen çeşitli işbirliklerinin mirası şeklinde olabileceği gibi yakın dönemde beliren ortak çıkarlar ve hedefler doğrultusunda da ilerleyebilir. Benzer süreçlerden geçen kişi ve kurumların bir araya gelmesi daha kolay olacaktır.

3.6.2. Ekonomik Gelişmişlik Düzeyi Farklarının Az Olması

Bölgeselleşme sürecine giren ülkelerin ekonomik olarak birbirlerine benzemesi gerekmektedir. NAFTA, AB üye ülkelerinin tamamının liberal-kapitalist ekonomik sistemi benimsedikleri görülmektedir (Özer, 2005: 86). Tarafların, ekonomik gelişmişlik farkları ne kadar az ise başarılı olma şansları o kadar fazla olmaktadır. Gelişmemiş bir ülkenin, gelişmiş bir ülkenin mallarıyla rekabet etmesi ve onunla bir entegrasyona girmesi çok güç görünmektedir (Akgüç, 2002: 67). Geri kalmış bölgelerin hızla kalkındırılması için ve bölgeler arasında dengenin sağlanması için ekonomik kaynakların dağılımına ve kullanımına önem verildiği görülmektedir. Ülkelerin uygulamış oldukları bu ekonomik politikalar, adil rekabetin gelişmesi

üzerinde olumsuz etki yaratabilir. Bütünleşme sürecinde refah sonuçlarının farklılık göstermesi durumunda, farklılaşmaya sebebiyet veren ülkenin ya da bütünleşme sürecinin diğer ülkelerinin, zarar görmüş olan diğer ülkeye zararını tazmin etmesine tazmin prensibi denilmektedir (Tokol, 2004: 124).

Ekonomik koşulların benzer olması, özellikle küreselleşmenin getirdiği ticari ilişkiler ve hizmet akışı doğrultusunda işbirliği yapmayı kolaylaştırır. Ortak refahın sağlanması, bütçe ve vergi gibi konularda uzlaşmayı sağlayabilir. Özellikle merkeze daha fazla vergi veren ve diğer bölgelerden daha fazla milli gelir üreten bölgeler, merkezi bütçeden ayrılma eğilimindedirler.

3.6.3. Coğrafi Yakınlık-Ulaşım Maliyetleri

Siyasal kararların alınmasında coğrafi etmenlerin belirleyiciliği yüksektir. Jeopolitik unsurlar, bölgeselleşme hareketlerinde de kendini gösterir. Coğrafya olarak birbirine yakın olan ülkelerin oluşturdukları ekonomik entegrasyonların başarı şanslarının genel olarak daha yüksek olduğu görülmektedir. Ülkelerin coğrafi yakınlığı, maliyet avantajı sağlamaktadır. Ortak coğrafyayı paylaşan ülkelerin, birtakım ortak özellikleri de taşıması onlara avantaj sağlamaktadır (Bauman, 2006: 56). Coğrafi olarak birbirine yakın olan ülkeler veya bölgeler, sınır ticareti, taşıma ve ulaşım gibi avantajlardan kolaylıkla yararlanmaktadırlar. Özellikle geniş bir yüzölçümüne yayılan devletlerde, coğrafi olarak yakın olan birimlerin bu tarz bölgeselleşme eğilimlerine girdiği söylenebilir.

3.7. BÖLGESELLEŞME VE DEVLET SİSTEMLERİ

Bölgeselleşmenin federal devlet, üniter devlet ve bölgeselleşmiş devlet modellerindeki yerel yönetimler üzerindeki etkisinin aynı olmadığı görülebilir. Bu çerçevede farklı yönetsel sistemlerde bölgeselleşme durumları incelenecektir.

Federal devletlerde yetki paylaşımı, anayasa ile belirlenmektedir. Yetki paylaşımı, tek taraflı olarak federe veya federal yönetim tarafından değiştirilememektedir. Üniter devlette ise özerk yapılı yönetimlerin yetki paylaşımını kanun ile belirlenmektedir. Bölgeselleşmenin yerel yönetim birimlerine etkisini belirtmek gerekirse; federal devlet modeli, üniter devlet modeli ve bölgeselleşmiş devlet modeli olarak sıralanabilir (Uygun, 2007: 45).

3.7.1. Federal Devlet

Birden çok devletin (federe devletlerin) bir araya gelmesiyle ortaya çıkan karma yapılı devlet biçimine federal devlet denilmektedir. Coğrafi büyüklük, kültürel farklılık gibi etmenler federal devletlerin oluşumuna neden olabilir. Konfederasyon veya federasyon olarak iki gruba ayrılmaktadır. Konfedere devletlerde merkez oldukça güçsüzdür. Federal devletlerde ise merkez, yerel ve kültürel farklılıkların karşısında birliği temsil eder. ABD kuruluş dönemlerin konfederal bir devletken daha sonra federal sisteme dönüşmüştür. AB de bugünkü haliyle bir devlet statüsünde olmasa da konfederal özellikler gösterir.

Federal (birleşik) devletler, iç ilişkilerini sağlamakla birlikte dış ilişkilerinde tek bir devlet gibi hareket eden federe devletlerin bir araya gelmesiyle kurulmaktadır. Federal devlet yapılanmasının hepsinin kendine özel bir yapısı olabilir. Federal devlette iktidar, federal devlet ile federe devlet arasında bölünmektedir. Federe devletler, yetkilerini federal devlet yönetiminden almadığı gibi, federal devlet yönetimi de yetkilerini federe devlet yönetiminden almamaktadır. Her iki devlet yönetimi de yetkilerini Anayasa'dan almaktadır.

Federasyon ile federal devlet arasındaki yetki paylaşımı farklılık gösterebilir. Genel olarak Federal ve federe devletler arasında yetki paylaşımında iki unsur öne çıkar. Bunlar ekonomi ve dış politika konularıdır. Birleşik devlet toprakları tek pazar olarak tanımlanmıştır; federe devletlerin birbirine karşı gümrük uygulamaları yoktur. Birleşik devletler ayrıca dış politika konusunda federal devletin egemenliğindedir (Ateş, 2015: 159). Dolayısıyla ekonomide ve dış siyasette bir birlik vardır.

İsviçre, Almanya ve ABD, federal devlet yapılanmasının uygulandığı ülkelere örnek gösterilebilir. Sınırlı konularda ve alanlarda ortak hareket eden ve uluslararası alanda üye devletlerin egemenliklerine müdahale etmeyen devletler topluluğuna konfederasyon denilmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte oluşturulan Bağımsız Devletler Topluluğu, konfederasyona örnek verilebilir (Muratoğlu, 2014: 294).

3.7.1.1 Almanya'da Yerel Yönetim ve Özerklik

Federal devlet geleneğinin Kıta Avrupası'ndaki en önemli örneği olan Almanya'daki özerk yönetimler tarihsel bir temele dayanmaktadır. Federal Alman yerel yönetimleri, imparatora karşı verilen bağımsız kent geleneğinin devamı şeklinde algılanmaktadır (Roskin, 2009: 236). Alman özerk yerel yönetimleri, kendi sınırları içerisinde mahalli nitelikteki kamu hizmetlerinin tamamını yürütme yetkisine sahip temel kuruluşlar olduğu belirtilmektedir (Arslan, 2013: 98-100). Özerk yerel yönetimler bu tür sorumluluklarını yerine getirebilmek için personel, mali kaynak ve yetki ile donatıldıkları ifade edilmektedir. Federal Alman yerel yönetimlerinde istihdam edilenler, kamu sektöründe çalışanların %35-40'nı oluşturmaktadır. Genel kural merkezi yönetimin iznine ihtiyaç duymadan karar alıp yaşama geçirebilecek yetkiye sahip olmalarıdır. Anayasal konumları bakımından Alman yerel yönetimlerinin geniş bir özerkliğe ve serbestliğe sahip oldukları bilinmektedir. Mali kaynaklar ve hizmet kapasitesi bakımından da ayrıcalıklı bir konuma sahip oldukları ifade edilmektedir. Almanya'yı özerklik yönünden diğer Avrupa ülkeleri ile kıyasladığımızda, Almanya'nın en üst düzeyde yerel yönetimlere sahip olduğu görülmektedir (Yalçındağ, 2006: 11). Almanya'nın Ortaçağ'a kadar uzanan tarihi geçmişi, kültürel, toplumsal, ekonomik ve siyasal yapısı; ülkenin sahip olduğu temel kuruluşları ve kamu yönetimi anlayışı sayesinde yerel yönetimleri Avrupa'nın en üst düzey yerel yönetimleri arasında yer almaktadır.

Federal Almanya'da yerel yönetimler demokratik devlet yapılanmasının vazgeçilmez yapı taşları olarak görülmektedir. Anayasa veya kanunlarla açık bir biçimde merkezi yönetime verilmeyen tüm hizmet ve yetkiler özerk yerel yönetimler tarafından yerine getirilmektedir. Merkezi idare ise, ancak anayasa veya kanunlarla kendisine verilen görev ve yetkileri yerine getirmektedir. Federal Alman yerel yönetimleri, temelde, toplumsal refahın sağlanması, etkili ve eşit bir refah devleti modeline göre oluşturulduğu belirtilmektedir. Refah devleti modeline göre, yerel yönetimlerin en önemli amacı, mahalli sınırlar içerisindeki hemşerilerin sosyal refahını artırmak olduğu ifade edilmektedir (Bağlı, 2011: 49).

Federal Almanya'daki yerel yönetimleri iki grupta toplamak mümkün görünmektedir. Birinci grupta, kırsal alanlardaki yerel yönetim birimleri yer almakta ve bu gruptakiler de iki basamaklı bir yapı sergilemektedir. İki basamaklı yapının ilk

basamağını belediyeler, ikinci basamağını da ilçeler oluşturmaktadır. İkinci grupta ise, bağımsız, ilçeden ayrı belediyeler (ilçeler, bağımsız belediyeler) girmektedir. Federal Almanya'daki özerklik, merkezi yönetimce yerel yönetimlere tarihsel süreç içerisinde "bağışlanmış" değil, tam tersine yerel yönetimler tarafından uzun bir mücadelenin sonucunda elde edilmiş bir hak olduğu belirtilmektedir. Elde edilmiş olan bu hak yerel yönetimlere yalnızca mahalli nitelikteki hizmetlerin daha hızlı ve daha iyi görülmesi amacıyla verilmediği söylenmektedir. Elde edilmiş olan bu hak yerel nitelikteki toplulukların kendilerini yönetme yeteneklerini geliştirmek için kullanıldığı ifade edilmektedir. Bir başka ifadeyle; demokratik ve katılımcı bir yapı kurmak, zenginleştirmek, yaygınlaştırmak ve korumak için de kullanılmaktadır (Kent, 2006: 128). Demokrasi ile yerel yönetimler arasında güçlü bir ilişkinin olduğu söylenmektedir. Yerel yönetimler, demokratik yapının sağlanmasında ve vatandaşların demokratik bir bilinç kazanmasında etkili olan yapıları ifade etmektedir.

3.7.1.2. Amerika'da Birleşik Devletleri Yerel Yönetim ve Özerklik

Federal devlet örneğinin Avrupa dışındaki en tipik örneği Amerika Birleşik Devletleri, egemenliği federal devlet ile federe devletler arasında paylaşmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde kendi kendini yönetme ve yerel özerklik düşüncesi federe devlet olarak 1787 anayasasına yansıdığı söylenmektedir. 1787 Anayasasında 13 eyalet olarak başlamış ve günümüzde bu sayı 52 eyalete kadar çıktığı görülmektedir (Arslan, 2013: 164-165).

Amerika'daki Federe Devletleri arasında eşitliğin temel ilke olarak belirlendiği ifade edilmektedir. Federal Anayasa ile birlikte her federe devletin kendi anayasası da bulunmaktadır. Federal Yüksek Mahkemesi, federal devlet ile federe devletler arasındaki yürütme ve yasamaya ilişkin ihtilafları çözmektedir. Amerika'da yerel yönetimlerin tarihi 18. Yüzyıla dayanmaktadır. Yerel yönetimlerin, Amerika'da uzun bir geçmişi olmasına rağmen uniform ya da tek merkezli bir model olarak ortaya çıkmadığı belirtilmektedir. Amerika'da yerel yönetimler, Federal Anayasasında düzenlenmediği bilinmektedir. Yerel yönetimlerin düzenlenmesi konusundaki yetkinin federe devletlere bırakıldığı bilinmektedir. Federe devletler, Federal Anayasasına aykırı olmamak şartıyla yerel yönetimlerle ilgili düzenlemeleri diledikleri gibi yapabilirler. Federe devletlere bırakılan bu yetkiden dolayı, yerel yönetimlerin personeli, organları ve yapıları eyaletten eyalete farklılık göstermektedir

(Arslan ve İbiş, 2014: 150). Bundan dolayı her yerel yönetim birimi kendine özgü bir takım nitelikler taşımaktadır. Bu durum, sistematik bir model içerisinde mahalli idarelerin değerlendirmesini zorlaştırmaktadır.

Amerika'da güçlerini merkezi yönetimden almayan yerel yönetimlerin oldukça bağımsız bir yapı sergiledikleri bilinmektedir. Sahip oldukları bu statüyü halkın egemenliği tezinden aldıkları ileri sürülmektedir. Özerkliğin sınırlanması konusunda Amerika'da birçok yöntem uygulanmaktadır. Yerel yönetimler konusunda federe devletlerin yasama yetkilerinin sınırsız olmadığı belirtilmektedir. Belediye başkanı ve valinin veto etme yetkisinin yanında yargısal denetimin önemli rol oynadığı ifade edilmektedir. Vatandaşların ve sivil toplumların katılımı çok önemli bir kontrol mekanizması oluşturmaktadır. Amerika'da federe devlete göre yerel yönetimlerin yapıları ve üstlendikleri görevler farklılık gösterdiğinden bu farklılığa bağlı olarak mali özerklik ve gelirler de farklılık arz etmektedir. Yerel yönetimlerin genel anlamda geniş mali özerkliği olduğu söylenmektedir. Yerel yönetimlerin başlıca gelir kaynakları bağışlar, yardımlar, borçlanmalar ve vergiler şeklinde sıralanmaktadır (Türker, 1999: 84). Yerel yönetimler gelirlerini farklı kaynaklardan sağlamaktadırlar. Ayrıca, her federe devlet kendi vergisel politikasını oluşturabilir.

3.7.2. Üniter Devlet

Üniter (merkeziyetçi) devlet, basit devlet veya tek/tekçi (monist) devlet olarak da ifade edilebilir. Üniter devlet, tek egemenlik, tek millet ve tek ülke ilkelerine göre örgütlenmektedir. Yasama, yürütme ve yargının merkezde toplandığı ve teklik gösterdiği devlet modeli olarak da belirtilmektedir. İdari yönden yönetimin gerçekleştirilmesi amacıyla ülke, il, ilçe ve diğer kademeli birimlere ayrılabilir. Oluşturulan birimlerin, kanunla belirlenmiş olan idari yetkiler dışında, yargı ve yasama yetkileri bulunmamaktadır (Çınarlı, 2011: 303). Devleti meydana getiren tüm unsurların (millet, ülke, siyasi iktidar) tek olduğu ve bölünmez olduğu ifade edilmektedir. İlk bölümde değinilen ulus-devletler, 19. Yüzyıldan bu yana ağırlıklı olarak üniter devlet olarak örgütlenmişlerdir. Bu süreçte toplumun homojen olduğu varsayılmıştır. Farklılıkların çoğunluk içinde eritilebileceği düşünülmüştür. Üniter sistemler doğası gereği demokratikleşme konusunda oldukça cimridir. Güçlü bir siyasi irade arayışı içinde sistemin merkezi biçimde oluşması sağlanmıştır (Ateş, 2015: 156-157). Küreselleşme döneminde ise yukarıda değinildiği gibi farklılıkların

öne çıktığı bir dönem başlamıştır ve ulus-devletler bölgeselleşme baskısıyla karşılaşmıştır. Günümüzde Fransa ve İngiltere gibi bazı üniter devletlerin etnik ve dilsel nedenlerle bölgeselleşmeye gittiği ve bölgesel özerklikten yararlandığı görülmektedir.

3.7.2.1. Fransa’da Yerel Yönetim ve Özerklik

Fransa, ulusal egemenlik kavramının doğduğu ve ulus-devlet modelinin oluşmasında etkileriyle üniter devlet modeli fikrini ortaya çıkaran ve geliştiren ülke olmanın yanında günümüz hukuk sistemine farklı ekol ve modeller sunmasıyla da bilinmektedir. Merkeziyetçi yönetim sistemi bunların en önemlilerinden biri olarak ifade edilmektedir. Merkeziyetçi yönetim sistemi, Fransa’nın şahsında somutlaştığı belirtilmektedir (Arslan, 2013: 229). Üniter devlet yapıları, geleneği nasıl ortaya çıkmış olursa olsun bu yapıların dışındaki hukuksal oluşumlara her zaman şüphe ile bakıldığı söylenmektedir. Fransa’nın merkeziyetçi bir yapıyı ya da üniter devlet modelini tercih etmesinin tesadüfi olmadığı ileri sürülmektedir. Tarihsel arka planında feodal dönemden gelen bölünmüşlüğü, parçalanmışlığı ve yerel nitelikteki güç odaklarının direncini kırmaktan geldiği belirtilmektedir (Roskin, 2009: 142). Bir başka ifadeyle; Fransa’nın üniter devlet modelini veya merkeziyetçi yapıyı seçmesinin zorunlu bir tercihten kaynaklandığı ön plana çıkmaktadır (Kayıkçı, 2003: 24-25).

24 Mart 1968’de General De Gaulle ülkenin evriminin getirdiği yeni durumun artık, merkezileşmeyi sağlayan illerin birliği ve bütünlüğü ilkesinin artık geçerli olmadığını belirtmiştir. 1981’de François Mitterand, Fransa’nın gerçekleşmesi için güçlü ve merkezi bir iktidara sahip olduğunu, bugün ise tam tersinin gerekli olduğunu belirtmiştir (Çiner, 2010: 24). 1982 yerel yönetim yasasından önce Fransa’da yerel yönetimler (collectivités locales) olarak tanımlanan bölge, il ve komün, 2003 Anayasa değişikliklerinden sonra collectivités territoriales olarak tanımlanmıştır. Bu bir yandan bu birimlerin yerel bir yandan da mülki idarenin parçası olduğu anlamına gelmektedir (Çiner, 2010: 17).

3.7.2.2. İngiltere’de Yerel Yönetim ve Özerklik

Kıta Avrupası geleneği karşısında Anglo-Sakson geleneğinin temsilcisi İngiltere’de yerel yönetimlerin tarihi 1066 Norman işgali öncesi dönemine kadar

uzanmaktadır. 1835 Belediye Kanununun İngiltere’de kabulüne kadar, yerel yönetim birimi olan belediyeler soylu sınıflar tarafından yönetiliyordu. Yerel yönetimleri sevk ve idare edecek olan kişiler kral tarafından atanmıştır. Sulh hukuk hâkimlerine ilk başta parlamentonun çıkarmış olduğu kanunlarla ya da kralın izni ile kısmi yerel nitelikteki görevler verilmiştir. Diğer batı ülkelerinden farklı olarak İngiltere yerel yönetimlerin gelişmiş yapıları olduğu vurgulanmaktadır (Roskin, 2009: 28-30). Sanayi Devrimi’ne kadar bu gelişmiş yapıların devam ettiği ancak, sanayi devriminin ortaya çıkarmış olduğu olumsuzluklar nedeniyle bu yapıların değişime uğradığı bilinmektedir. İngiltere’de reform sürecinin 1835 yılında başladığı belirtilmektedir. Yerel yönetimlere temsili ve demokratik bir niteliği ise 19. Yüzyılın sonlarında kazandırdığı söylenmektedir. 1888 yılında belediye ve il meclislerinin oluşturulduğu açıklanmaktadır. 1894 yılında ise bu meclisler yerel yönetimlerin karar organı haline getirilerek halk tarafından seçilmesi yoluna gidildiği belirtilmektedir. İngiltere, 1894 yılında yerel demokrasi bakımından önemli bir dönüm noktası yaşadığı ifade edilmektedir (Arslan, 2013: 38; Yamaç, 2014: 15).

İngiltere’de yerel yönetimler kanunlarla kendilerine verilmiş görev ve yetkileri yerine getirmektedirler. İngiltere’nin yazılı bir anayasası olmadığı için yerel yönetimlerin görev ve yetkilerini parlamentonun çıkardığı yasalar belirlemektedir. Yasalarla birlikte içtihatlar da önemli bir başka kaynak olarak gösterilebilir. İngiltere’de yerel yönetimler ve diğer kamu kurumları parlamentonun yoğun gözetim ve denetimi altında olduğu belirtilmektedir. Parlamento yerel yönetimlerin görev ve yetkilerini sınırlayabilir, karar organlarını görevden alabilir ve özerkliğini sınırlayabilir. Yerel yönetimlerin sunmuş olduğu hizmetler ulusal nitelikteki hizmet ve düzenlemelerin tamamlayıcısı olarak görülmekte ve bu nedenle de müdahale etme gerekli görülmektedir. Parlamentoda çoğunluğa sahip olan parti yerel yönetimlerin görev, yetki ve sorumluluklarını değiştirebilir. Bir başka ifadeyle yerel yönetimlerin örgütlenmesini, sunacakları hizmetin standardını ve işlevlerini değiştirebilir. İngiltere’de yerel yönetimlerin uzun bir geçmişi olmasına rağmen özerk ve etkin bir yönetim sisteminin oluşturulamadığı vurgulanmaktadır. Özellikle 1970’lerde Muhafazakâr Parti lideri Margaret Thatcher iktidarında refah devleti kavramına karşı çıkılarak, bugünde etkilerini gösteren neo-liberal politikalara geçilmiştir. Haklardan ziyade sorumluluklara vurgu yapan bu ekonomik modelde, kamu harcamalarının kısıldığı ve yerel yönetimlerin de bu durumdan payını aldığı belirtilmektedir. Refah

devleti anlayışı ile birlikte gündeme gelen ve yerel yönetimler tarafından yerine getirilen bazı hizmetlerin merkezi yönetim tarafından kurulan örgütlere aktarıldığı bilinmektedir. İngiliz yerel yönetimleri diğer Avrupa ülkelerine nazaran çok geniş mali özerkliğe sahip olmasına rağmen Margaret Thatcher iktidarında yerel yönetimlerin harcamalarının kısıldığı ifade edilmektedir (İnanç ve Ünal, 2006: 134). İngiltere'nin yerel yönetimlere çok büyük önem verdiği görülmektedir. Yerel yönetimlerin İngiltere'de güçlü olmasının nedeni köklü bir geçmişe sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

3.7.3. Bölgeselleşmiş Devletler

Üniter devletlerde var olan yerel birimin merkez karşısında yeniden düzenlenmesine, bölgesel devlet denilmektedir. Avrupa'da bölgesel devletlerin varlık göstermeye başlaması, üniter devlet yapılanmasının başarısızlığından kaynaklandığı düşünülmektedir. Avrupa'nın çeşitli bölgelerden oluştuğu fikri ve bu bölgelerin birleşmesiyle oluşan ulus-devletlerin içinde bölgelerin kendi değer ve durumlarını yeniden ortaya koyma isteği yakın zamanda belirginleşmektedir (Ingmar, 2007). Fransa, İspanya ve İtalya bölgesel özerk yönetimlere örnek olarak gösterilmektedir. Üniter devlet bünyesinde farklı etnik, dilsel, tarihi ve dini özelliklere sahip bölgelerin farklı düzeyde özerklikten (siyasi/idari) yararlanmaları, bölgesel devlet ya da bölgesel devleti oluşturmaktadır. Bölgesel devletin, üniter devlet yapılanmasında yer alan il, belediye veya köylerden daha geniş bölgelere ayrıldığı ifade edilmektedir. Bölgesel devlet, kurulan özerk yönetimlerin yasama yetkisine sahip olunması olarak tanımlanabilir. Federal veya üniter devletlerde, ulus-altı özerk yönetim birimlerine tanınan yetkilerin güvencesi yönünden, toplumdaki siyasal gelenekler ve anayasalar büyük önem taşımaktadır. Birleşik Krallıkta, Kuzey İrlanda, Galler ve İskoçya'ya özerklik tanındığı belirtilmektedir (Uygun, 2014: 283). Bölgeselleşmenin merkeziyetçiliğe bir tepki olarak ortaya çıktığı belirtilmektedir. Kısacası, demokratik toplumların farklılığa ve değişime açık olmaları gerekmektedir.

Bölgesel devlet ya da bölgesel devlet olarak ifade edilen üniter devlet yapılanmasındaki bölgelerin özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Nalbant, 2012: 164):

1. Bölge, il veya belediye üstü yerel kademeyi belirtmektedir.

2. Bölge, bir devlet değildir ve kendi kaderini tayin etme hakkı bulunmamaktadır.

3. Bölgenin azami ölçütü, idari ve hukuki bir birim olarak tanınması şeklinde açıklanmaktadır. Bölgelerin çoğunun tüzel kişiliği olsa da her zaman için bu gerekli görülmemektedir. Plan bölgeleri, yasalarca düzenlenen ve iller arasında planlama görevi gören bir bölge tipine örnek verilebilir.

Bu çerçevede yerel yönetimler daha da ön plana çıkmış ve ulus-devletler çeşitli yasal prosedürler içinde yerel ve bölgesel birimlere haklar vermiş, çeşitli yetkilerini paylaşmış ve sistemlerini ayakta tutmak için yeni oluşumlara izin vermiştir.

3.7.3.1. İspanya’da Yerel Yönetim ve Özerklik

İspanya’daki yerel yönetimlerin tarihsel gelişim çizgisine bakıldığında farklı bir uygulamanın olduğu görülmektedir. İspanya, günümüzdeki yerel yönetimlerin yapısını 1812 Anayasası’ndan almaktadır. Napolyon modelinden esinlenerek oluşturulduğu söylenmektedir. İl ve belediye gibi iki kademeli yönetim biriminden meydana gelen bu yapı, 1978 yılına kadar İspanya’da uygulandığı belirtilmektedir. Demokratik bir hukuk devleti olan İspanya meşruti monarşi ile yönetilmektedir. İspanya Anayasası İspanya’daki özerk topluluk devletlerini ve bölge devletlerini düzenlediği gözükmektedir. İspanya’nın 1978 Anayasası, ülkeyi belediye ve illerden oluşan özerk topluluk bölgeleri, özerklikler devleti olarak tanımlamaktadır. İspanya, 2 özerk kentten ve 17 özerk topluluktan oluşmaktadır. İspanya Anayasası üniter devlet ve bölünmezliği vurgulamanın yanında diğer milletlerin dayanışmasını ve özerklik haklarını da kabul etmektedir (Esen, 2004: 335). İspanya Anayasası belediyeler, iller ve özerk topluluklarla ilgili çok ayrıntılı hükümler taşımaktadır.

İspanya’da bölgesel ve yerel yönetimlerin çok inişli çıkışlı bir gelişim gösterdikleri açıklanmaktadır. 1931 yılında yapılan belediye seçimlerinden sonra bölgesel ve ulusal toplulukların özerkliğinin ilan edildiği belirtilmektedir. 1931 Anayasası İspanya’yı üniter ya da federal devlet olarak tanımlamak yerine bütüncül devlet olarak tanımlamaktadır. 1931 Anayasası yerel yönetimlerle ilgili olan yasama yetkisini bölge parlamentolarına bıraktığı ifade edilmektedir. Anayasa ile yerel yönetimlere verilen bir çok görev ve yetkinin Franko iktidarında kâğıt üzerinde

kaldığı bilinmektedir. İspanya’da yerel yönetimler hem özerk topluluk yasalarına hem de İspanya devlet yasalarına bağlı oldukları belirtilmektedir. İspanya Anayasası’nda yerel yönetimlerin özerkliği güvence altına alındığından devlet veya diğer özerk topluluklarca özerkliğin zedelenmesi önlenmeye çalışılmaktadır (Şale, 2016: 1284). Ülkelerin karşılaşmış oldukları sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirdikleri görülmektedir.

3.7.3.2. İtalya’da Yerel Yönetim ve Özerklik

İtalya devleti, merkezi bir yapı oluşturmaya 19. Yüzyılda başladığı belirtilmektedir. Merkezi yapıya karşı çıkan birtakım siyasal akımlardan dolayı bölgesel devlet sistemine ulaşamadığı ifade edilmektedir. İtalya’nın bazı bölgelerinin göstermiş olduğu ekonomik başarının merkezi planlama yöntemi ile aynı başarının İtalya’nın diğer bölgelerine de taşınması hedeflendiği ileri sürülmektedir. Merkezi bir yapı oluşturma ile planlamanın hedefe ulaşmada başarısız olduğu bilinmektedir. Hedefe ulaşmada başarısız olunduktan sonra merkezi yönetimin yetkisinde olan politikaların sorumluluğunun özerk yerel yönetim birimlerine bırakılması için âdem-i merkezileşmeye gidildiği açıklanmaktadır. İtalya bu amaçla 1960 yılından sonra kurumsal ve anayasal reformlarla yerel yönetimlerin yetki ve özerkliklerini arttırdığı söylenmektedir. Yerel yönetim birimleri kendi yetki ve görev alanları içinde halk oylaması yapabilirdi. Vatandaşlar ayrıca dernek ve benzeri örgütlerin karar alma sürecine katılabilirdi (Soları, 2004: 55). Ulus-devletlerin karşılaşmış oldukları sorunlara karşı geliştirmiş oldukları yöntemlerin, bölge yönetimlerin ve yerel yönetimlerin gelişimini ve ülke içindeki konumunu etkilemektedir.

3.8. KÜRESELLEŞMENİN YEREL YÖNETİMLERE ETKİSİ

Bu bölümde, küreselleşmenin meydana getirmiş olduğu hızlı değişim, ulaşım-iletişim alanındaki sıçrama ve bilginin dünya genelinde hızla yayılması, merkezîyetçi yönetimden uzaklaşıp, yerelleşmeyi zorunlu kılan sonuçlara değinilecektir.

Hem demokratikleşme hareketi olarak hem de örgütlenme ve yönetim anlayışı olarak ortaya çıkan bölgeselleşme ve yerelleşme hareketleri, özellikle küreselleşme süreci bağlamında ortaya çıkan en önemli özelliktir. Çünkü ortaya çıkan bu süreç sanayi toplumunun katı merkezîyetçi yapısını ve temsile dayalı liberal demokrasi anlayışını hızla dönüştürmektedir. Bu değişimin yönü yerelleşme, bölgeselleşme,

katılımcı, çoğulcu demokrasi ve adem-i merkezîyetçiliğe doğru gitmesi beklenmektedir (Koçak, 2009; Özmüş, 2005). Ancak bu beklentinin pratikte beklenen etkileri gösterdiğini söylemek zordur. Bu sürecin ve değişimin gerçekten demokratik olabilmesi için piyasanın değil halkın etkisinin daha fazla olması beklenir. Ancak küreselleşme sürecinde insanların talep ve beklentileri değil, piyasaların ve ekonomik işleyişin beklentileri öne çıkmaktadır. Merkezi yapının zayıflaması, halkın temsilcilerinin sözlerinin daha az duyulmasına neden olacaktır. Bölgesel ve yerel düzeydeki çabalar, güçlü bir merkezin varlığı olmadan etkisiz kalacaktır.

Küreselleşme ile birlikte yerel yönetimlerin hızlı bir gelişim gösterdiği söylenebilir. Küreselleşmenin kamu hizmetlerinin en yakın yerel yönetim birimince yerine getirilmesi (subsidiyarite) ilkesini güçlendirdiği belirtilmektedir (Çiner, 2010: 45). Subsidiyarite ilkesinin Alman federalizmi ile ilişkisi ise özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'nın siyasal ve yönetsel yeniden yapılanma tartışmalarında alevlenir. Almanya'da federalizm konusunda yapılan tartışmalarda subsidiyarite ilkesinin önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir (Çiner, 2010: 46).

İlkenin bütünleşen Avrupa içinde doğrudan ilk ortaya atılışı ise, 1984 yılında A. Spinelli'nin Avrupa Birliği Antlaşması Taslağı çerçevesinde olmuştur. İlke, daha sonra, Avrupa'nın inşa sürecinde Tek Senette çevre politikasında karşımıza çıkmaktadır. Nihayet, ilkenin en somut biçimde karşımıza çıkışı ise öncelikle Maastricht Antlaşması'nın (1992) 3b maddesi ve Amsterdam Antlaşması'nın (1997) 5. maddesiyle gerçekleşmiştir. Subsidiyarite, AB ve Avrupa Komisyonu ile üye devletler arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla getirilen temel ilkelerden biri olmuştur. Birliğin yetkilerinin genişlemesi, yetkilerin dağılımının dengesi, devletlerin kimlikleri ve Avrupa'nın bütünleşmesinin desteklenmesi gibi sorunlar Maastricht Antlaşması ile çözülmeye çalışılmıştır. Bu siyasal ve hukuki tartışmalar Avrupa'nın siyasal entegrasyon süreciyle birlikte halen devam etmektedir (Çiner, 2010: 48).

Hızlı nüfus artışı, kentleşmenin getirdiği çarpıklık, alt yapı ve eğitim sorunlarının çözümünde merkezi iktidarın yeterince etkin olamayışı, yerel yönetimlerin önemini artıran unsurlar olarak ifade edilmektedir. Küreselleşme süreci, ulus-devletin yapısını ve niteliğini kökten değişime uğrattığı söylenebilir. Küreselleşme sürecinin yerel yönetim birimlerine etkisini daha iyi kavramak için üç temel başlıkta incelemek gerekmektedir. Yerel yönetim birimleri, yerel yönetimlerin

yapılanmasındaki değişim, yerel yönetimlerde sivil toplum etkisinin artması ve yerel yönetim reformunda küresel arayışlar olarak sıralanabilir (Balay, 2007: 8).

3.8.1. Yerel Yönetimlerin Yapılanmasındaki Değişim

Hizmeti yerine getirmek amacıyla yerel düzeydeki birimlerin yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Yapılandırmanın sadece yerel yönetimler için değil, tüm kamu hizmetlerini kapsayan bir dönüşüm ve değişim sürecini içermesi gerekmektedir. İlk dönemlerde yerel yönetimin günümüzdeki yerel yönetimlerden çok farklı bir fonksiyona ve yapıya sahip olduğu ifade edilmektedir. Yerel yönetimler öncelikle cezalandırılma, suçlu takibi, ulusal savunma, askeri yapılanma gibi görev ve hizmetleri yerine getirmek amacıyla oluşturulmuştur (Yalçındağ, 1991: 123). Küreselleşme sürecinde gerek özel sektör, gerekse kamu kuruluşlarının hizmet verme ve örgütlenme anlayışlarının yeniden yapılanması ve sorgulanması gerektiği vurgulanmaktadır (Bayraktutan, 2010).

Mevzuat değişikliklerinin yeniden yapılanma yönünde yapılması, önemli bir gelişme olarak gösterilmektedir. Tüm dünyada hızlı gelişme gösteren yönetim ve yeni kamu yönetimi anlayışı, yeniden yapılanma yönündeki düzenlemeleri beraberinde getirmektedir. Yerel yönetimlerin sadece merkezi hükümetin uzantısı ve sınırlı hizmeti yerine getiren bir anlayışın yanlış olacağı ifade edilmektedir. Yerel yönetimler, yerel demokrasinin, saydam, katılımcı, demokratik ve özerk olması gereken bir kuruma doğru gittiği söylenebilir (Ökmen, 2006: 84). Özellikle kamu örgütlerinin hızlı değişen dünyada, kamu kuruluşlarının ayak uydurmaları gerektiği ve topluma en iyi hizmeti verebilmeleri için stratejik planların geliştirilmesi gerektiği belirtilmektedir.

3.8.2. Yerel Yönetimlerde Sivil Toplum Etkisinin Artması

Sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimler, toplumun talep ve beklentilerine daha doğru ve kolay çözümler sunabilme avantajı sağlamaktadır. Yönetişimin (governance) yönetimden (government) farklılığı olarak belirtilen bu durum, bazı soru işaretlerine neden olabilir. Toplumdaki gayri resmi ve resmi tüm yapılar, sivil toplum kuruluşları tarafından temsil edilmektedir. Sivil toplum, toplumun içinde yer aldığı tarihten, kültürel gelişmelerden, doğal kaynaklardan, kalkınma seviyesinden ve siyasi kültürden etkilenerek gelişme göstermektedir. Sivil toplum, finansal çevrelerin etki

alanlarından ve devletten ayrı bir oluşumu ifade etmektedir. Ortak ihtiyaçlara ve değerlere sahip bireylerin, bir araya gelerek oluşturduğu normları ifade etmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının, dışarıdan herhangi bir kuvvet tarafından desteklenmediği ve kendi iç dinamikleri ile hareket ettiği ifade edilebilir (Bulut, 2003: 441). Sivil toplum, vatandaşların baskı ve denetim görmeden farklı konularda aktif oldukları bir model olarak görülmektedir.

Yerel yönetim kademeleri, sivil toplum kuruluşları gibi yönetim sürecine katılım imkânı sunan yönetim düzeylerini ifade etmektedir. Siyasi iktidarın belirlenmesi sürecinde halk, seçimden seçime temsili bir katılım gösterirken; yerel yönetim kademelerinde temsili katılımdan ayrı katılım kanalları da oluşturulmaktadır. Oluşturulan katılım kanalları sayesinde halk, doğrudan ve sürekli katılım imkânı bulmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarındaki katılım kadar olmasa da yerel yönetimlerin de bu konuda çok önemli avantajlara sahip oldukları ileri sürülmektedir. Yerel yöneticilerin, yasal sınırları zorlayarak halkın yönetime katılımını arttırmak için yeni katılım kanalları oluşturma eğiliminde oldukları söylenebilir. Sivil toplum kuruluşları, küreselleşmenin güçsüzleştirmiş olduğu birey, grup, toplum ve ulusların çıkarlarını dile getirme konusunda yardımcı olmaktadır. Böylece halkın yerel yönetim sürecine katılması, kendileriyle ilgili konularda alınacak kararlara daha etkin çözümler bulmasını kolaylaştırmaktadır. Ancak bu etkiler, küresel çok uluslu şirketlerin yaptığı etki kadar güçlü değildir.

3.8.3. Yerel Yönetim Reformunda Küresel Arayışlar

Yerel yönetim reformunun sadece yerel yönetim niteliğindeki birimlerin yeniden düzenlenmesi ve yapılanması olmadığı, tüm toplumsal ilişkilerin ve devlet yapılanmasının yeniden düzenlenmesi olduğu ifade edilmektedir. Yerel yönetim reformları, belirli aralıklarla hükümetler tarafından gündeme getirilmektedir. Yerel yönetim birimlerinden hareketle tüm toplumsal ilişkilerde kurulacak yeni bir düzenleme, bunun doğal sonucu olarak kaybeden ve kazanan tarafların yeniden tanımlanması ve belirlenmesi sonucunu yaratmaktadır. Yerel yönetim reformunun “bitmeyen senfoni” olarak nitelendirilmesi, sorunun böyle bir niteliğe ve kapsama sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Yerel yönetim reformlarının böyle bir kapsama sahip olması, bir tür bıkkınlık ve acelecilik sergileyen nitelermelerden uzak durmayı gerektirmektedir (Güler, 2001: 7).

Değişim, hızla küreselleşen dünyanın en önemli olgularından biri olduğu belirtilmektedir. Değişim olgusundan dolayı yaşanan hızlı değişime devletlerin ayak uydurmaları ve değişimi yakalamaları gerekmektedir. Devletlerin varlıklarını sürdürmeleri için bir zorunluluk haline geldiği belirtilmektedir. Yönetimin rolünde, niteliğinde ve işlevinde yapılan köklü değişime reform denmektedir. Yaşanan bu değişim, yönetimin kıt olan kaynaklarının âdem-i merkeziyete ve siyasete uygunluk; hukukilik ve iktisadilik ilkelerine göre de etkin bir biçimde kullanılabilir olması ile ilgili olduğu ifade edilmektedir. Bu yöndeki reformlar, devletin sınırlı olan kaynaklarının verimli ve etkin kullanılmasını sağlamaktadır. Reform ayrıca, toplumdaki bireylerin devlete olan güven bağının sağlanması açısından da önemli bir zorunluluk olduğu belirtilmektedir. Gelişen toplumsal ihtiyaçlar, yeni koşullar karşısında kendini yenileyebilecek yapıda ve güçte yeni bir kamu yönetimi anlayışı yaratmak, reform çalışmasının en temel amaçları arasında sayılmaktadır. Yönetimsel yapı, kendi içindeki dinamiklerle yenilemeyi başarıp değişimin üstesinden kolayca gelebilecek kapasitede olursa reform çalışmalarına gerek olmayacağı belirtilmektedir (Aran, 2005: 37). Reform çalışmaları, bürokrasinin azaltılması, demokrasinin yeniden tesis edilmesi ve yerelleşme konularını içermektedir. Merkezin yerel yönetimler üzerindeki vesayet denetimini azaltmak ve yerel yönetimleri güçlendirmek de reform çalışmaları arasında yer almaktadır.

Ulus-devletin yeniden yapılanması, devletin belirlenmiş olan ekonomik, politik ve toplumsal hedefler doğrultusunda yeniden örgütlenmesidir. Bu kavram ulus-devletin “kendiliğinden” değişimini ya da yeniden yapılanmasını değil, doğrudan bilinçli olarak insan müdahalesi ile değişimini ve yeniden yapılanmasını kapsamaktadır (Güler, 2016: 129).

Günümüz toplumlarının dünya ile bütünleşebilmesinin yolu, ortaya çıkan değişim ve dönüşüme kendi iç dinamikleri ile kendini yenileyebilecek ve iktisadi olarak da kendini yeniden üretebilecek bir güce kavuşturulmaktan geçmektedir. Devletin bunu yapabilmesi için yerel ve merkezi düzeyde yeni bir kamu yönetimi modeli geliştirilerek yeniden örgütlenmesi gerekmektedir. Yenilenmiş merkezi ve yerel düzeydeki kamusal mekanizmalar ülkenin dünya ile bütünleşmesinin ve demokratik bir yapının oluşmasının başlıca güvencesidir (Güler, 2016: 289).

Bu bölümün sonucu olarak, ister üniter ister federal şekilde örgütlenmiş olsun, küreselleşme döneminde bütün devlet sistemlerinin yerel yönetimler ve bölgeler konusunda çeşitli adımlar attıkları söylenebilir. Yerel yönetimlerin daha fazla önem kazandığı bu süreçte gerek demokratik değerler gerekse piyasa ilişkileri üzerinden olsun ulus-devletlerin değişim baskısı altında olduğu görülmektedir.

SONUÇ

Bu çalışma ulus kavramı, ulus-devletin küresel dönemde geçirdiği dönüşümü bölgesel ve yerel birimlere etkisi bağlamında incelemiştir. Öncelikle çalışmada değinilen konular özetlenerek toparlanacak olursa, bu incelemede ilk olarak ulus ve ulus-devlet kavramlarının dayandığı unsurlar, bunların analizindeki farklılıklar ve yaklaşımlar ele alınmıştır. Daha sonra ikinci bölümde oldukça geniş çaplı bir konu olan küreselleşmenin özellikle ulus-devlet boyutunu ilgilendiren noktaları incelenmiş ve bu konudaki yaklaşımlar ve değerlendirmeler incelenmiştir. Daha sonra bölgeselleşme ve yerel yönetimler boyutunda küreselleşme sürecinin getirdiği yeni bakış açıları ele alınmıştır.

Devletin yapı taşlarından birini meydana getirdiği bilinen ulus, ulusçuluk kavramını içerisinde barındırmaktadır. Ancak bütüne bakıldığında ulus kavramı her ne kadar geniş bir kavram olsa da ulusçuluk ve ulus-devlet kavramlarını tüm detaylarıyla ortaya koyamadığı söylenebilir. Küreselleşme sürecinde farklılık unsurunun ön plana çıkmasıyla, ulusun birlik ve bütünlük anlayışı zedelenmiş ancak bir taraftan da eski dönemlerin katı merkezîyetçi ve demokrasiden uzak uygulamaları da yer yer son bulmuştur.

Geleneksel ulus-devlet yapılanması yerini ulus-altı ve ulus-üstü yapılara, eski totaliter ve otoriter yapılanmanın yerini egemenliği paylaşan demokratik ve minimal devlet anlayışına bırakmıştır. Çünkü küreselleşme ile birlikte demokrasi, katılım, esneklik, insan hakları ve hesap verebilirlik gibi uygulamalar nitelik kazanmakta ve bu güçlü uygulamalar yeniden şekillenmeye zorlanmaktadır. Bu durum birey, grup ve ulusların ekonomik, kültürel, siyasal ve hukuksal olarak insanların inanç ve beklentilerini karşılama noktasında daha faydalı olabilir.

Ulus kuramları, ulusların devlete dönüşme sürecinde farklı yapı ve unsurları öne çıkararak analiz yapmaktadır. Dolayısıyla burada ekonomik, kültürel, siyasal, merkezileşme, sınıfsal çatışma ve baskı süreci öne çıkan temel unsurlardır. Kısacası ulus kuramları, uluslaşma sürecinde ulus-devletlerin neden birbirinden farklı özellikler taşıdığını ortaya koymaktadır. Ekonomik temelli ulus kuramlarından ilki olan ve kalkınmayı destekleyen Ulus-yaratma (Nation Building) Ekolünün, ulus-devletlerin birbirinden farklı özellikler göstermesine neden olan Jeo-politik

bölünmelerin tespitinde ve kimliklerin şekillenmesi noktasında büyük bir etkiye sahip olmaktadır. Küreselleşme döneminde yeni bir ulus yaratmak oldukça zordur; bu durumu Irak, Afganistan gibi örneklerde görmek mümkündür. Ekonomik bütünlük ve işleyişi oturtmak önceki yıllara göre daha zordur ve bu nedenle ulus-yaratma kavramını farklılıkları göz ardı edici olumlu bakış açısının her coğrafyada işleyebileceğini söylemek zordur. Ayrıca sınıfsal yapıların değişmiş olması, ekonomik işleyişin finansal sermaye gibi soyut kuramlara dayanması, zengin-fakir arasındaki ayrımın açılmasına rağmen sosyal taleplerin yeni bir devrime evrilmemesi gibi nedenlerle bu yaklaşımın tam olarak küresel dönemdeki gelişmeleri açıkladığı söylenemez. Ancak küreselleşmenin getirdiği çelişkiler ve özellikle ABD hegemonyası altında ilerleyen ilişkilerin anlaşılması için yararlı boyutlar sunar.

Devletten ayrı faaliyet gösteren, resmi kimlikleri olmayan, kişilerin gönüllü olarak katıldığı ve demokrasinin olmazsa olmaz oluşumlar, sivil toplum örgütleri olarak tanımlanmaktadır. Çalışmanın konusu açısından sivil toplum örgütlerinin küresel çapta bir önem kazanması ve bunların devletin aldığı ve alacağı kararlara etki etme düzeyine gelmesiyle ilgilidir. Devletin hâkimiyet alanı azalırken sivil toplum örgütlerinin hâkimiyet alanı gelişmektedir. Özellikle küreselleşme süreci ile birlikte toplumsal ihtiyaçların karşılanması noktasında ulus-devletlerin etkisiz kalması, kar amacı gütmeyen ve gönüllülük esasına dayalı sivil toplum kuruluşlarının ortaya çıkması gerçeğini de değiştirmemektedir. Sivil toplum kuruluşları, küreselleşme ile birlikte güçsüzleşen birey, grup ve ulusların çıkarlarını dile getirme konusunda yardımcı olmaktadır. Sivil toplum kuruluşları ile diğer küresel boyutlu kuruluşların bu etkisi yadsınamaz derecede güçlenmiştir. Bu nedenle sivil toplum ile küresel sivil toplum kuruluşlarının tam anlamıyla toplumsal ihtiyaçları karşılaması ve demokrasinin daha iyi uygulanması için uluslararası alanda aktif rol almasını sağlamak, özellikle küresel şirketlerin etkisini azaltmak ve halkın sesini duyurmak için gereklidir.

1789 Fransız Devrimi ile birlikte ortaya çıkmaya başlayan egemen yapı kurma ve birlik oluşturma tartışmaları ulus-devlet formuna dönüşmüştür. Ancak bu yapının 20. Yüzyılda tek başına analiz edilmesi zorlaşmaktadır. Bu konuda ulus-devletler, siyasi, kültürel ve ekonomik açıdan dış etkenlerin baskıları, yönlendirmeleri ve belirleyiciliği altındadır. Ulusların devlete dönüşme süreçleri gibi küreselleşme olarak

adlandırılan dönemde de bireyler ve devletler yeni bir oluşum içine girmişlerdir. Ulus-devletler bir yandan bu geçiş döneminde başlangıçtaki formunda kalmak için farklı konularda direnç göstermekte bir yandan da devam eden bu süreci etkilemeye ve belirlemeye çalışmaktadır. Küreselleşme bu süreci etkileyen ve yönlendiren en önemli baskı olarak görülmektedir.

Küreselleşme kavramı, dünya üzerinde meydana gelen hızlı, karmaşık, dinamik ve çok yönlü bir yapıyı açıklamak için kullanılmaktadır. Küreselleşme kavramı dinamik ve çok yönlü bir süreç olduğu için üzerinde hem fikir olunan bir tanım bulunmamakla birlikte bugüne kadar yapılan bütün tanımlamaların da eksik olduğu söylenebilir. Çalışmada küreselleşmenin sahip olduğu siyasal, kültürel ve teknolojik gibi çok boyutlu bir yapıya sahip olmasından dolayı farklı yönlerden farklı tanımların ve tarihsel boyutu ile ilgili farklı görüşlerin olduğu belirtilmiştir. Küreselleşme dünya çapında bilginin yayılmasını kolaylaştırdığı gibi dışarıdan müdahaleleri de kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla olumlu ve olumsuz sonuçları bünyesinde beraber taşımaktadır.

Dijital teknolojinin yaratmış olduğu imkânlar ve ticari alandaki serbestlik anlayışı sayesinde, bağımsız olan ulus-devletlerin ekonomileri küresel sermaye kuruluşlarına bağlanmıştır. Haberleşme ve ulaştırma alanındaki sıçrama, uluslararası ticaretin önündeki engelleri kaldırdığı gibi finans piyasalarını da etkilemiştir. Küreselleşme aynı zamanda kültürler arası etkileşimi artırmakta ve homojen bir kültür oluşturmaktadır. Dünyada meydana gelen ekonomik, siyasal, kültürel ve toplumsal değişiklerin etkisiyle ulus-devletin klasikleşmiş yapısında da değişimin olduğu görülmektedir. Özellikle 1980 sonrası ulus-devletin bir form değişikliği yaşadığı söylenebilir. Bütün bunlar, küreselleşme ile birlikte ulus-devletin içerik değiştirmesinden kaynaklanmaktadır. Klasikleşmiş devlet yapılanması yerini ulus-altı ve ulus-üstü yapılara, totaliter yapılanmanın yerini egemenliği paylaşan ve minimal devlet anlayışına dayalı bir yapılanmaya bırakması, ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel, inanç ve beklentilerin daha iyi karşılanması noktasında fayda sağlayabilir.

Küreselleşmenin ortaya çıkarmış olduğu sonuçlar arasında, karşılıklı bağımlılığın artması, yoksul ve zengin ülkeler arasındaki gelir dağılımının bozulması, toplumların homojenleşmesi, mesafelerin ortadan kalkması ve emniyetsizliğin artması sayılabilir. Ayrıca küreselleşme, ekonomik yapının hızlı gelişmesine yol açarak

toplumsal yapının davranış kalıplarını bütün yönleriyle değiştirmiştir. Küreselleşme, daha çok tüketen toplum modelini ve yoksullaşmış bir insan modelini beraberinde getirmiştir Küresel ölçekte meydana gelen bu gelişmeler, ulus-devletin egemenlik ve otoritesini sınırlandırmakta; karar alma ve kontrol mekanizmasını devre dışı bırakmaktadır. Bu durum ulus-devleti mutlak otorite olmaktan çıkarmıştır. Bu durumun çeşitli olumlu yanları olduğu gibi ekonomik etkiler açısından bakacak olursak olumsuz yanları da bulunmaktadır.

Bu çalışmanın temel varsayımı, girişte belirtildiği gibi, küreselleşmenin ulus-devletin karar-verme mekanizmalarını zayıflattığı yönündedir. Bölgeselleşme ve yerelleşme yönündeki eğilimler demokrasiyi geliştirmek umuduyla desteklense de piyasaların kontrolünde bir karar-alma süreci yaratmıştır. Sivil toplumun ve demokratik seçimlerin bu etkiyi sınırlayabilme kapasitesi azdır. Devletler de ekonomik nedenler ve zorunluluklar nedeniyle küresel sermaye ile işbirliği yapma eğilimindedir. Bu durumda tarihsel, kültürel, siyasal ve ekonomik boyutlarıyla bir bütün olan ulus-devletin çeşitli unsurları zedelenmektedir. Ekonomik unsurun en çok etkilendiği söylenebilir. Devamında kültürel ve siyasal boyutlar da bu etkilenmeye dahil olacaktır.

Küreselleşme, sermayenin önünde hiçbir engel tanımayan kapitalist sistemin yeni dönüşümü olarak tanımlanmaktadır. Küresel ölçekte entegre olmak, siyasi olarak ulus-devletin zayıflamasına neden olur. Küresel ölçekte meydana gelen yeni ekonomik sistem, ulus-devleti etkisiz hale getirerek bölgesel nitelikli kuruluşların yeni birer aktör olarak ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Küresel aktörler, ulus-devletin gücü yerine, ulus-devletten daha güçsüz ve daha küçük olan bölgesel ya da yerel birimlerle muhatap olmak istemektedirler. Bölgesel ve yerel nitelikli kuruluşların ortaya çıkmasındaki amaçlardan biri de küresel aktörlerin, ulus-devletin gücü ile muhatap olmak istemedikleri gösterilebilir. Küresel aktörler, bölgesel ve yerel nitelikli oluşumları hedef alarak küresel sermayenin çıkarlarına hizmet etmesini istemektedir. Burada bir yanda ulus-devletin meşruiyeti sorgulanırken bir yandan da ekonomik açıdan yeni birim olarak bölgesel ve yerel nitelikteki oluşumlar önem kazanmışlardır.

Küreselleşme süreci ile birlikte uluslararası sermayenin ulusal sınırları aşarak bağımsız bir hal aldığı ve küresel ekonominin kontrolünü elinde bulundurduğu, ulus-devletin karar mekanizmasını daralttığı vurgulanmaktadır. Çünkü küreselleşme ile

birlikte ortaya çıkan sorunlar ve bu sorunların giderilmesi için ortaya atılan çözüm önerilerinin küresel nitelikte olması ulus-devletlerin dışı kapalı yaşamasını zorlaştırmaktadır. Ekonomik olarak aktif ve bağımsız hareket edemeyen ulus-devletler, uluslararası alanda pasif kalmaktadır. Burada önemli olan bu süreci ele alıp olumsuz yönlerine dikkatleri çekmek ve bu konuda yapılabilecekleri yapmak ya da olumlu yönlerinden yararlanmak adına yeni bir forma evrilebilmesidir. Küreselleşme sürecinin yaratmış olduğu bu baskı ve olumsuz etkileri en aza indirecek önlem ve önerilerin uluslararası platformda ele alınmasının yararlı olabileceği ifade edilebilir.

Küreselleşme sürecinin yaratmış olduğu sonuçlara ilişkin bir görüş birliğinin olmadığı ifade edilmektedir. Küreselleşme kavramını şiddetli bir şekilde eleştirenler olduğu gibi olumlu yaklaşan görüşlerin de olduğu belirtilmektedir. Küreselleşme, bazı görüşlere göre ülkeler arası gelişmişlik farkını azaltarak ekonomik refahı artıracığı belirtilirken bazı görüşlere göre de yeni sömürgecilik anlayışı olarak görülmektedir. Küreselleşme karşıtlarının ve destekleyenlerinin farklı dünya görüşü ile baktığı bu kavrama yönelik nimetlerden en iyi şekilde faydalanmak ve bu süreci kendi lehlerine çevirmek için stratejiler geliştirilmesinin fayda sağlayabileceği ifade edilebilir. Çünkü küreselleşme ile ilgili sağlıklı ve doğru analizlerin yapılması, günümüzde yaşanan pek çok ulusal ve uluslararası sorunların çözümü noktasında fayda sağlayacaktır.

Küreselleşme süreci ile birlikte artan iletişim ve ulaşım olanakları sayesinde uluslararası alanda yeni işbirliği ve örgütlenme biçimleri ortaya çıkmıştır. Katılımcı demokrasi, yerellik, insan hakları, özgürlük ve çevrenin korunması gibi değerler küresel nitelik kazanmışlardır. Bütün yönetim şekillerinde olduğu gibi ulus-devlet de çoğulcu ve katılımcı demokrasi, hesap verebilirlik, özgürlük, saydamlık, bölgeselleşme, esneklik ve yerelleşme gibi güçlü eğilimlerin baskısı altında değişime ve yeniden şekillenmeye zorlanmaktadır. Bu kapsamda ulus-devletlerin küçültülmesi, bürokrasinin azaltılması, özelleştirme, yeni siyasal reformlar, ekonomik, kültürel ve toplumsal politikaların dönüşümü gibi stratejik gelişmeler, ulus-devletlerin politikaları haline gelmiştir. Ortaya çıkan bu gelişmeler ulus-devlet anlayışının işleyişini sorgulamakta ve değişime yöneltmektedir. Ulus-devletlerin merkezîyetçi anlayışlarını yeniden şekillendirerek veya yönetimde etkinlik sağlayarak daha yaşanabilir bir ülkenin oluşmasına katkı sağlayabilir.

Küreselleşme sürecinin ekonomi, siyasi, çevre, insan hakları, teknoloji, küresel örgütler ve toplumsal yapıda bir dönüşüm ortaya çıkardığı gibi toplumsal yapının örgütleniş biçiminde de önemli bir değişim meydana getirdiği söylenebilir. Küreselleşme karşıtı hareketler, 1990'lı yıllarda dünya genelinde küreselleşme sürecinin yaratmış olduğu olumsuz sonuçlara karşı farklı düşünce yapısındaki insanların mücadele ettiği grupları ifade etmektedir. Küreselleşme karşıtı hareketlerin oluşumunda kitle iletişim araçlarının örgütlenme yönünden çok önemli bir araç olduğu söylenebilir. Siyasal bir temele sahip olmayan ve genel toplumsal bir hareket olan bu grupların odak noktaları; anti-emperyalist ve anti-kapitalist bir yapıya sahip olmalarıdır. Ayrıca çok farklı görüşte insanı ortak amaç etrafında bir araya getirdiği için de heterojen bir yapıya sahip olduğu da söylenebilir. Küreselleşmenin beraberinde getirdiği memnuniyetsizliği toplumun en az şekilde etkilenmesi için bu konunun hem ulusal hem de uluslararası düzeyde ele alınması toplumlar için olumlu sonuçlar elde edilmesini sağlayabilir. Ayrıca dünyadaki hareketlerin meydana getirdiği protesto ve gösterilerin, neo-liberal politikaların sorgulanmasında ya da yeni alternatifler geliştirme konusunda çok faydalı olacağı söylenebilir.

Küreselleşme süreci ile birlikte ortaya çıkan yerel demokrasi, katılım, özgürlük, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi nitelikler bölgeselleşme ve yerelleşmeyi öne çıkarmıştır. Bu bağlamında yerel yönetim ve bölge yönetimleri vurgulanarak etkin kılınmaktadır. Çünkü küreselleşme süreci ile birlikte yaşadığımız dünyada yaşanan gelişme ve değişimlerle birlikte ortaya çıkan sorunların çözümünde yerel ve bölge yönetimleri etkin rol oynayabileceklerdir. Bu nedenle bölgeselleşme ve yerelleşme, küreselleşme sürecinde etkinliği artırmak için üzerinde durulması ve geliştirilmesi gereken yeni kavramlar olarak vurgulanmaktadır. Bu oluşumların ortaya çıkmasının temel nedenlerinden biri de küreselleşenin yaratmış olduğu evrensel bir kültür ve hayat tarzına karşı, farklılıkları sağlayabilmesidir.

Ülkelerin bölgeselleşmeye gitme nedenlerinin başında, ticari düzenlemeler ve ekonomik entegrasyon gelmektedir. Ülke içerisinde dengeli büyümenin sağlanamaması, bölgelerarası orantısızlığa neden olmaktadır. Bölgelerarası orantısızlık günümüz AB'nin en çok mücadele ettiği konuların başında gelmektedir. Bölgeselleşmeye neden olan bir diğer önemli neden ise, siyasi nedenler gösterilmektedir. Üniter devletin siyasi, ekonomik ve kültürel olarak yetersiz kalıp

tıkanması, bölgeselleşmenin siyasi nedenini oluşturmaktadır. Bunların yanında etnik, dini, dilsel ve kültürel unsurlar da bölgeselleşmenin en önemli nedenleri arasında sayılmaktadır. Ülkelerin bu bağlamda bölgeselleşme sürecine girmesi, bölge halkının siyasal işlemlerin karar alma süreçlerine daha aktif bir katılım göstermelerine önemli bir katkı sağlayacağı söylenebilir. Hem bu sayede yerel halk, kendi yaşamına ilişkin vermiş olduğu kararlardan dolayı da başka bir sorumlu aramayacaktır. Tabii ki burada yerel ve bölgesel halkın almış olduğu kararlara saygı duyulması da gerekmektedir. Böylelikle katılımcı demokrasinin güçlendirilmesi ve geliştirilmesi, birey, grup ve toplumların daha fazla bilinçlenmesini ve yönetim sürecine aktif katılımını sağlayacaktır. Bu nedenle, bölgeselleşme ve yerelleşme, merkezin katılımı karşısında esnekliği sağlayacak aktif birer araç olmaları ve katılımcı demokrasinin güçlendirilmesi konusunda pek çok açıdan yararlı olabileceği ifade edilebilir. Çünkü bölgeselleşme ve yerelleşme, ulus-devlet içinde azınlıkta kalan toplulukların kendi kültürlerini ayakta tutabilmenin aracıdır. Yerel ve bölge yönetimleri halkın gerçek istek ve ihtiyaçlarına daha iyi cevap vereceklerdir.

Merkezi yönetimin idari otoritesi altında, bölgelerarası gelişmişlik farkını ortadan kaldırmak ve sosyolojik gerekçelerle oluşturduğu bölgelere plan bölgeleri ve ekonomik bölgeselleşme denilmektedir. Merkezi yönetimin idari vesayeti altında bulunan, genel hizmetlerin görüldüğü, siyasi yetkileri olmayan ancak idari özerkliğe sahip olan ve yetki genişliği ilkesine göre yönetilen yapıya ise idari bölge denilmektedir. İdari bölge, hem idari özerkliğin hem de genel yönetim hizmetlerinin görüldüğü ikili bir işlev görmektedir. İdari bölgenin siyasal yetkilerle donatılmış olanına ise siyasal bölge denilmektedir. Siyasal bölgeler egemenlik yetkisine sahip olmadıkları için birer bağımsız devlet olarak tanımlanmamakta ve siyasal yetkilere sahip oldukları için de idari bölge olarak görülmemektedir. Ancak kendi kendilerini yönetme ve siyasal sürece aktif olarak katılmaktadırlar. Kültürel bölge ise, etnik, dini, dilsel ve kültürel niteliklerle tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, farklı amaçlara yönelik olarak oluşturulan bölgelere gerekli olan kaynakların ayrılması, planların uygulanabilirliği açısından son derece yararlı olacaktır.

Siyasi özerklik; siyasi gücün, merkezi yönetim ile yerel yönetim arasında paylaşılması ilkesine dayandırılmaktadır. Siyasi yerinden yönetim bütünlük göstermeyen bir yapılanma modeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasi özerklik,

yerel nitelikteki toplulukların kendi kaderlerini belirleme imkânını beraberinde getirmektedir. Federal devlet modeline sahip olan ülkeler, merkezi yönetim politikalarının daha az etkisinde kalmaktadırlar. Siyasi özerklik, merkezi iktidar tarafından iyi sağlanıp, muhafaza edildiği takdirde, toplumdaki siyasi çatışmaların engellenmesi açısından olumlu sonuçların ortaya çıkmasını sağlayabilir.

Bunun yanı sıra küreselleşen dünyada, bölgeselleşme ve yerelleşme dinamikleri bağlamında, katılımcılık, çoğulculuk, yerellik, şeffaflık ve demokratikleşme gibi eğilimlerin ortaya çıktığı bu süreçte yerel ve bölge yönetimlerinin hem daha demokratik bir yönetim modeli hem de daha verimli ve etkin bir kamusal mal ve hizmet sunma birimi olarak önem kazanmaktadır. Bölge ve yerel yönetim birimlerinin tam anlamıyla bağımsız olarak hareket etmeleri ve kendi başlarına yeterli olabilir şekilde düşünülmesi yanlıştır. Yerel yönetimler ile bölge yönetimleri merkezi hükümetin karşısında değil, tam tersi yanında yer alarak, kamusal mal ve hizmetlerin sunulması açısından, kamu yönetimi alanının önemli bir yanını oluşturabilirler. Bunu yapabilmek için de merkezi hükümet ile bölge ve yerel yönetimler arasında koordinasyon ve işbirliğinin çok iyi sağlanması gerekmektedir.

Bölgeselleşme hareketlerinin başarılı olması için, sosyo-kültürel ve tarihsel yakınlık, ekonomik gelişmişlik düzey farklarının az olması, coğrafi yakınlık- ulaşım maliyetlerini, askeri- siyasi yakınlık, farklılaşmanın tazmin prensibi ve ekonomik yapı benzerliğinin iyi sağlanması gerekmektedir. Bu bağlamda; ekonomi, ticaret, güvenlik, yakın sınırlar, etnik, dini, dilsel ve kültürel unsurlar, bölgeselleşme girişimlerinin ifade edilmesi ve açıklanması açısından yararlı olabilir. Çünkü bunlar arasında ilişki kurmak dengeleri sağlamak açısından önemlidir.

Üniter devlette özerk yönetimlerin yetkileri kanun ile belirlenirken, federal devletlerde anayasa ile belirlenmektedir. Bundan dolayı her yerel yönetim ve bölge birimi kendine özgü birtakım özellikler taşımaktadır. Küresel ölçekte meydana gelen değişim ve dönüşümler merkezi ve yerel yönetimleri değişime zorlamaktadır. Federal devlet, üniter devlet ve bölgeselleşmiş devlet yapılanmalarından hangisi olursa olsun varlığını sürdürebilmek için küresel ölçekte meydana gelen bu değişime ve dönüşüme ayak uydurması gerekmektedir. Federal, üniter ve bölgeselleşmiş devletlerin değişim ve dönüşüme ayak uydurması da sürekliliğinin sağlanması açısından yararlı olabilir.

Tabii ki bu konuda halkın göstereceği duyarlılık ve tepkilerde, gelişmelerin doğru sonuca ulaşması açıdan çok önemlidir.

Küreselleşme süreci ile birlikte yerel yönetimlerin büyük bir gelişim gösterdiği belirtilmektedir. Ayrıca küreselleşmenin subsidiarite ilkesini de güçlendirdiği söylenebilir. Kamu hizmetlerinin yürütülmesi, gelir dağılımı ve istikrarın sağlanmasında yerel yönetimlere önemli rol düşmektedir. Küreselleşmenin meydana getirmiş olduğu değişim, ulus-devletleri merkeziyetçi yapıdan uzaklaştırıp, bölgeselleşme ve yerelleşmeye doğru itmektedir. Merkeziyetçilikten uzaklaşma eğilimi kamu hizmetlerini halka yaklaştırmakta ve demokratik bir yapının oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle yaşanan hızlı değişime, gelişen toplumsal ihtiyaçlara ve yeni koşullar karşısında kendi iç dinamikleri ile kendini yenileyebilecek güçte ya da yapıda yeni bir kamu yönetimi anlayışı yaratılmasını sağlayacaktır. Bu sayede halkın kendini ilgilendiren konularda yönetime etkin katılımı ve ortaya çıkan sorunların doğru ve yerinde saptanması ve çözüm önerilerinin/yollarının geliştirilmesi daha kolay olacaktır.

Bu çerçevede, dünyanın farklı ülkelerinde, yerel ve bölge yönetimlerinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi noktasında ortak yeni bir anlayış ortaya çıkmıştır. Yerel ve bölge yönetimleri üzerinde merkezi yönetimin denetiminin azaltılması ve bu yönetimlere özerklik verilmesi konuları çoğu ülkede gelişme göstermeye başlamıştır. Bu konu ulus-devletlerin anayasalarında ve uluslararası kurum ve kuruluşların gündeminde daha net bir biçimde yer edinmeye başlamıştır. Bu bağlamda, katılımcı demokrasinin güçlendirilmesi konusunda ve merkezin katılımı karşısında esnekliği sağlayacak bir alternatif araç olarak yerel ve bölge yönetimlerine çok görev düşmektedir. Ayrıca bu yapılar sadece etkin ve verimli kamusal mal ve hizmet sunan birimler değil aynı zamanda demokratik bir yapının oluşturulması noktasında da önemli bir işlev görecektir.

Federal Almanya'da yerel yönetimler, demokratik bir yapı kurmak ve zenginleştirmek için aktif olarak faaliyet göstermektedir. Almanya'da genel kural merkezi hükümetin iznine ihtiyaç duymadan yerel yönetimlerin karar alma yetkisine sahip olmalarıdır. Amerika, yerel yönetimlerin düzenlenmesi konusundaki yetki ve sorumlulukları federe devletlere bırakmıştır. Fransa'nın üniter devlet modelini tercih etmesi ise tarihsel bir temele dayanmaktadır. İngiltere etkin bir kamu yönetimi

sistemini oluşturamadığı için yerel yönetimler, parlamentonun yoğun gözetim ve denetimi altında faaliyetlerini sürdürmektedirler. İspanya Anayasası ise üniter devlet vurgulamasının yanında diğer milletlerin özerkliğini de kabul etmektedir. Ulus-devletlerin, kendi gereksinimi ve yaşam koşulları doğrultusunda kendine özgü uygulamasını belirlemeye çalıştığı söylenebilir. Geçmişten günümüze devletlerin uyguladığı ve benimsediği farklı örgütlenme modellerinin olduğu görülmektedir. Federal, bölgeselleşmiş ve üniter yapıları devletlerde yerel yönetimlere kaynak aktararak güçlendirilmesi, yerelleşme eğilimlerinin gerçekleştirilmesi noktasında fayda sağlayabilir.

Dünyanın çeşitli yerlerinde meydana gelen kültürel ve etnik hareketlenmeler ayrılıkçı grupların ortaya çıkmasına neden olduğu söylenebilir. Belçika'da Valon ve Flaman bölgesi, Fransa'da Korsika, İspanya'da ise Bask ve Katalanya bu ayrılıkçı gruplara örnek gösterilebilir. Dünyada meydana gelen gelişim, kamu yönetiminin yapı ve işleyişini etkilemektedir. Etkin bir kamu yönetiminin kurulmasında ya da sağlanmasında, yerelleşme ve bölgeselleşmenin önemli bir rolü olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, yönetimde bütünlüğün sağlanması ve demokrasinin gelişmesi için yerel yönetimlerin etkinliklerinin artırılması gerektiği irdelenmiştir. Yerel yönetimler demokratik sistemin temelini oluşturmaktadır. Yerel yönetimlerin etkin olmadığı yerlerde demokrasinin iyi işlemediği söylenebilir. Yerel yönetimler, yerel halkın gerçek istek ve ihtiyaçlarına daha iyi cevap vermektedir. Bu bağlamda, yerel yönetimlerin gücünü de dikkate alarak bu birimlerin daha çok geliştirilmesi gereklidir. Ulus-devletlerin bu işlevi yerine getirebilmesi için ulus-altı ve ulus-üstü yapılarla işbirliği yapmak zorundadır.

Görünen odur ki, küreselleşme ulus-devletin yapısal ve işlevsel fonksiyonlarında çok ciddi değişimlere neden olmuştur. Bu süreçte işlevi azalan ulus-devletin farklı grup ve yapıları bir arada tutuma özelliği de azalmaktadır. Ancak ulus-devletler küreselleşmenin meydana getirmiş olduğu olumsuz etkilerinden korunabilmek için ulus-altı ve ulus-üstü yapılarla işbirliği yapmak zorundadır. Yerelleşme ve bölgeselleşme bu süreçte ortaya çıkan olumsuzluklara birer alternatif oluşturacağı ve giderek yaygınlaşacağı gözükmektedir. Ulus-devletin küreselleşme karşısında azalan gücünü bölgeselleşme ve yerelleşme yükseltecektir. Yerelleşme ve bölgeselleşme karşısında devletler çeşitli noktalarda direnseler de bir yandan

demokratik talepler diğer yandan ekonomik gelişmeler neticesinde ulus-devletlerin bu konuda yeni adımlar atacakları öngörülebilir.

Çalışmadan çıkarılabilecek en genel sonuç, ulus-devletlerin zorunlu olarak veya isteyerek bölgeselleşme ve yerelleşme konusunda çeşitli adımlar attıkları, bu adımların bazen taviz veya gerileme bazen demokratikleşme olarak görülebileceğidir. Ancak ulus-devletin küreselleşme sürecinde tek başına karar verici güç olmadığı net olarak söylenebilir. Şirketlerin etkisi, sivil toplumun etkisinden daha fazladır. Tabii ki farklı ölkelerde bu süreç farklı işlemektedir. İster üniter ister federal şekilde örgütlenmiş olsun, küreselleşme döneminde bütün devlet sistemlerinin yerel yönetimler ve bölgeler konusunda çeşitli adımlar attıkları görölmüştür. Yerel yönetimlerin daha fazla önem kazandığı bu süreçte gerek demokratik değerler gerekse piyasa ilişkileri üzerinden olsun ulus-devletlerin değişim baskısı altında olduğu görölmektedir. Ancak ortak noktaları, devletlerin küreselleşmenin etkilerinden kaçamadıklarıdır. Sürecin nasıl devam edeceği, kurulacak yeni işbirlikleri ve ekonomik gelişmelerle yakından ilgilidir. Bu konuda hiçbir yerel ve bölgesel çaba küçük ve etkisiz görölmemeli, yerelleşme, bölgeselleşme, yerel ve katılımcı demokrasi güçlendikçe sorunların üstesinden daha kolay gelinebileceği unutulmamalıdır.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen henüz ulus-devletin yerine ikame edilecek meşru bir otoritenin olmadığı ve küreselleşme süreci ile birlikte meydana gelen yeni koşullarda bile ulus-devlet varlığını devam ettirmektedir. Ulus-devletlerin karar alma süreçlerinde, bölgesel ve yerel birimlere vereceği tavizler ve yetkiler, merkezi gücü tamamen zayıflatmayacaktır. Ancak merkez-yerel zarar görmesini de engelleyemeyecektir. Bu zararın, doğru analizlerle kısa-orta ve uzun vadede yönetilebilir olması her Şeyden önemlidir. Merkez-yerel dengesi tutturulmak zorundadır. Böylece ulus-devletin yeni bir krize girmesi engellenebilir. Ulus-devletlerin gireceği krizler, yerel ve bölgesel düzeyde de hissedilecek ve halihazırda bekleneni veremeyen küreselleşme süreci daha da kötü sonuçlara yol açacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, İ. A. ve Kitapçı, İ. (2009). Bir Mali Yerelleşme Deneyimi Olarak İsveç. *Maliye Dergisi*, (157), 85-104.
- Adda, J. (2002). *Ekonominin Küreselleşmesi*. (Çev. S. İnce). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ağaoğulları, M. A. (2010). *Ulus-Devlet ya da Halkın Egemenliği*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Akbulut, M. U. F. ve Göküş, M. (2017). Küreselleşme ve Yerelleşme Sürecinde Bölgesel Kalkınma Ajansları, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, Cilt 20 (1), s. 79-88.
- Akçay, F. (1990). Azgelişmiş Bölge, TVA ve GAP. *Türk İdare Dergisi*, 62(387), 56-67.
- Akgeyik, T. (2009). Teknolojik Değişim ve Post Fordist Eğilimler ve Endüstri İlişkilerinde Yeni Arayışlar. *Çimento İşveren Dergisi*, 14, 3-16.
- Akgüç, O. (2002). *Bölgeselleşme Olgusunun Türk Ekonomisine Etkisi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Aksoy, N. D. ve Arslantaş, H. A. (2010). Ulus, Ulusçuluk ve Ulus-Devlet. *TÜBAR Dergisi*, 28(28), 31-39.
- Aktan, C. C. (1998). Globalleşme, Bölgeselleşme ve Yerelleşme. *Dış Ticaret Dergisi*, 3(10), 1-5.
- Anderson, B. (2001). *Milliyetçiliği Anlamaya Giriş, Tartışılan Sınırlar Değişen Milliyetçilik*. (Çev. M. Armağan). İstanbul: Şehir Yayınları.
- Anderson, B. (2007). *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması* (Çev. İ. Savaşır). İstanbul: Metis Yayınları.
- Aran, U. (2005). *Türk Kamu Yönetiminde Değişimin Genel Çizgisi: Reform Arayışlarının Karşısındaki Beklentiler ve Güçlükler*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Arıbaş, K. (2007). *Küresel Çağda Siyasi Coğrafya*. Konya: Çizgi Kitabevi.

- Arıkboğa, E. (2018). Yerinden Yönetim ve Merkezileşmiş Büyükşehir Sisteminde Yetkilerin Dağıtılması, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, 1-34.
- Arslan, M. ve İbiş, M. (2014). Amerika Birleşik Devletleri'nde Mahalli İdarelerin Mali Yapısı ve Merkezi İdare İlişkileri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 9(1), 149-173.
- Arslan, R. (2013). *Demokratik Yönetim Sistemleri*, Bursa: Dora Yayınları.
- Ateş, D. (2006). Küreselleşme: Ne Kadar Tek Boyutlu. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 1(7), 25-38.
- Ateş, D. (2015). *Demokratik Siyaset*, Bursa: Dora Yayınları.
- Ayan, E. (2010). Küreselleşme-Ulus Devlet Karşılığının Gerçeklikleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(14), 75-87.
- Aydın, M. (2002). *Küreselleşmenin Siyasi Boyutu ve Güvenlik Stratejilerine Etkileri, Güvenlik Boyutunda Küreselleşmenin Siyasi, Ekonomik, Sosyal, Hukuki ve Askerî Yansımaları ve Türkiye*. Sempozyum
- Aydın, R. (2017). Self -Determinasyon ve Ayrılma Hakkı Çerçevesinde Katalonya'nın Bağımsızlık Sorunsalının Değerlendirilmesi, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(11), s. 524-555.
- Aykutalp, A. (2017). Yurttaşlığın Değişen Yüzü: Ulus-Devletten Küreselleşmeye Yurttaşlığın Dönüşümü, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, No. 13: 420-443.
- Bağlı, M.S. (2011). Alman Yerel Yönetim Yapısı. *Türk İdare Dergisi*, (473), 43-74.
- Bakan, S. ve Tuncel, G. (2012). Küreselleşmenin Ulus Devlet Üzerindeki Etkisi. *Birey ve Toplum*, 2(3), 51-65.
- Balay, R. (2007). Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 1-15.
- Bauman, Z. (2006). *Bölgeselleşme Toplumsal Sonuçları* (Çev. A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bayar, F. (2008). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, (32), 25-34.

- Bayar, F.(2006). Küreselleşme Sürecinde Güvenlik Kavramı: Öneri ve Teklifler. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 4(8), 87-98.
- Bayraktutan, Y. (2003). *Global Ekonomide Bütünleşme Trendleri: Bölgeselleşme ve Küreselleşme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bell, S. A. D. (2003). History And Globalisation: Reflections on Temporality. *International Affairs Journal*, 79(4), 803-813.
- Beriş, E. H. (2006). *Küreselleşme Çağında Egemenlik*. Ankara: Lotus Yayınları.
- Bozkurt, Ö. Ç. (2012). *Temel Kavramlar ve Tarihçe, İlkeler ve İşlevlerle İşletme*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Brubaker, R. (2009). *Fransa ve Almanya'da Vatandaşlık ve Ulus Ruhu* (Çev. V. Pekel). Ankara: Dost Kitabevi.
- Bulut, Y. (2003). Sivil Toplum, Devlet ve Yerel Yönetimler. *Türk İdare Dergisi*, (441), 35-46.
- Calhoun, C. (2009). Milliyetçilik, (Çev. B. Sütçüoğlu). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Canatan, B. (2001). *Yerellik İlkesi*. Ankara: Galeri Kültür Yayınevi.
- Carnoy, M. (2014). *Devlet ve Siyast Teorisi*, (Çev. Aykut Örküp, Simtel Coşar, Mehmet Yetiş), Dipnot Yayınları.
- Castells, M. (2013). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Binyılın Sonu*. Cilt: 3, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cebeci, K. (2008). Küreselleşme Bağlamında Ulus-Devletin Egemenlik Gücünün Dönüşümü. *Sayıştay Dergisi*, (71), 23-34.
- Çetinkaya, Y. D. (2003). *Orta Katman Aydınlar ve Türk Milliyetçiliğinin Kitleleşmesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çınarlı, S. (2011). İskoçya Yerinden Yönetim Deneyimine Genel Bir Bakış. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 11(2), 299-307.
- Çiner, C. U. (2010). Devlet Reformunda Yerelleşme ve Bölgeselleşme: Türkiye'ye Karşılaştırmalı Bir Bakış, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi*.

- Dağbaşı, Y. A. (2006). *Ulus-Devlet*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demir, H. ve Karakütük, M. (2003). Yerel Yönetimler ve Hizmette Yerellik: Subsidiarite İlkesi. *Bilgi Dergisi*, 7, 65-77.
- Demircan, E. (2006). Yeni Ekonomik Düzendeki Bütçe Sistemlerindeki Değişim Süreci ve Türk Kamu Maliyesinin Uyumu. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 2(13), 47-61.
- Dieckhoff, A. and Jaffrelot, C. (2010). *Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek: Kuramlar ve Uygulamalar* (Çev. D. Çetinkasap). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dikkaya, M. ve Deniz, F. (2006). Ekonomik Küreselleşmenin Yol Açtığı Problemler: Teorik Bir Bakış. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 163-181.
- Dura, C. ve Kılıçarslan, Z. (2011). Ulus-ötesi Şirketler ve Ulus Devlet: Güç Kayması Üzerine Bir Araştırma. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 92-102.
- Durgun, Ş. (2000). Modern Devlet Olmanın Zorunlu Koşulu Ulus-Devlet Midir?. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(3), 109-123.
- Emre, Y. (2015). “Anthony Giddens ve Uluslararası İlişkiler: Yapılanma, Modernite ve Küreselleşme”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 11, Sayı 44 (Kış 2015), s. 5-23
- Ener, M. ve Demircan, E. (2006). Küreselleşme Sürecinde Yeni Devlet Anlayışı ve Türkiye. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(2), 198-218.
- Erızkan, H. N. (2002). Küreselleşmenin Tarihsel ve Düşünsel Temelleri Üzerine. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 5(18), 58-65.
- Erman, A. (2011). *Kimlik ve Egemenlik: Ulus, Devlet ve Güvenlik Sorunları*. İstanbul: Truva Yayınları.
- Eroğul, C. (1997). *Emperyalizmin Yeni Masalı: Küreselleşme*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Erözden, O. (2008). *Ulus-Devlet*. İstanbul: On İki Levha Yayınları.
- Ersal, A. (2012). *Türkiye’de Ulus Devlet*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

- Esen, S. (2004). *İspanya, Kamu Yönetimi Ülke İncelemeleri*. Ankara:İmge Kitapevi Yayınları.
- Fingleton, B. (2003). *European Regional Growth*. Springer-Verlag Berlin Heidelberg Press, New-York.
- Fişek, K. (2005). *Yönetim*. Ankara: Paragraf Yayınevi.
- Friedman, T. (2003). *Lexus ve Zeytin Ağacı: Küreselleşmenin Geleceği* (Çev. E. Özsayar). İstanbul: Boyner Holding Yayınları.
- Giddens, A. (2000). *Elimizden Kaçıp Giden Dünya: Küreselleşme Hayatımızı Nasıl Yeniden Şekillendiriyor* (Çev. O. Akınhay). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Giddens, A. (2002). *Sağ ve Solun Ötesinde: Radikal Politikaların Geleceği*, (Çev. M. Sözen ve S. Yücesoy), İstanbul: Metis Yayınları.
- Giddens, A. (2004). *Modernliğin Sonuçları*, (Çev. E. Kuşdili), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2008). *Ulus-Devlet ve Şiddet* (Çev. C. Atay). İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Gökalp, E. (2007). Milliyetçilik: Kuramsal Bir Değerlendirme, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt:7, Sayı: 1, 279-298.
- Gökalp, Z. (2014). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Gökdere, A. (2001). Küreselleşmeye Genel Bir Bakış. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 75-96.
- Göksu, V. (2013). Siyasal Kimlikler ve Merkez-Çevre Dikotomisi Bağlamında Türkiye’de Merkez Sağ ve Merkez Sol, *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 2, 69-93.
- Göngen, M. A. (2013). Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu Küreselleşmeyi Yöneten Üç Ana Kurum: IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (29), 117-134.
- Gözen, R. (1997). Küreselleşme ve Uluslararası İlişkiler. *Liberal Düşünce Dergisi*, 2(7), 74-91.

- Güder, S. (2016). Milliyetçilik Tartışmalarında Tarih ve Geçmişin Rolü: Eric J. Hobsbawm ve Anthony D. Smith'in Teorilerinin Karşılaştırmalı Analizi, *İnsan ve Toplum*, 6(2): 7-26.
- Güler, B. A. (2001). Yerel Yönetimlerde Reform Sorunu. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 10(3), 7-12.
- Güler, B. A. (2016). *Yeni Sağ ve Devletin Değişimi Yapısal Uyarılama Politikaları 1980-1995*. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.
- Gültiken, N. (2006). Ulus, Ulus-Devlet, Uluslaşma Kavramlarına İlişkin Tartışmalar ve Türkiye. *CÜ. İİBF. Dergisi*, 7(2), 157-168.
- Hablemitoğlu, Ş. (2004). *Küreselleşme: Düşlerden Gerçeklere*. Ankara: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Held, D. ve McGrew A. (2008). *Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Heywood, A. (2016). *Küresel Siyaset* (Çev. N. Uslu ve H. Özdemir). Ankara: Adres Yayınları.
- Hirst, P. ve Thompson, G. (2007). *Küreselleşme Sorgulanıyor*, Ankara: Dost Kitabevi.
- Hobsbawm, E. J. (2006). Gelenekleri İcad Etmek, (Ed.) E. Hobsbawm, & T. Ranger içinde, *Geleneğin İcadı*, İstanbul: Agora Kitaplığı, s. 1-18.
- Hobsbawm, E. J. (2010). *1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik: Program, Mit ve Gerçeklik* (Çev. O. Akınhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ingmar, K. (2007). *Bölgeler Avrupası*, (Çev. Turhan Kahyaoğlu), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- İlhan, S. (2009). Yeni Kapitalizmin Karanlık Yüzü: İnsanlık ve Ahlakilik Söylemlerinin Sahiciliği Üzerine. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 45-56.
- İnanç, H. ve Ünal, F. (2006). İngiltere'de Yerel Yönetimler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (16), 125-140.
- İnce, M. (2009). Küreselleşme ve Yerelleşme: Bir Çelişki mi?. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11(1), 259-275.

- Jessop, B. (2016). *Devlet Teorisi-Kapitalist Devleti Yerine Oturtmak*, (Çev.: Ahmet Süreyya Özcan), Epos Yayınları.
- Karadeli, C. (2005). Küreselleşme ve Dünya Düzenleri, (Der. Cem Karadeli) *Küreselleşme ve Alternatif Küreselleşme* içinde. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Karlık, R. (2002). *Uluslararası Ekonomik Mali ve Siyasal Kuruluşlar*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Kayasü, S., Pınarcıoğlu, M., Yaşar, S. ve Dere, S. (2003). *Bölgesel Ekonomik Kalkınma ve Rekabet Gücünün Artırılması: Bölgesel Kalkınma Ajansları*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Kayıkçı, S. (2003). 1982 Reform Yasası Sonrası Fransa’da Yerel Yönetimler ve Yerel Özerklik Şartı. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 12(3), 22-47.
- Kazgan, G. (2015). *Küreselleşme ve Ulus-Devlet Yeni Ekonomik Düzen*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Keane, J. (der.) (1993). *Sivil Toplum ve Devlet*, Ayrıntı Yayınları.
- Keleş, R. (2009). *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, Cem Yayınevi.
- Kent, B. (2006). Almanya’da Belediyeler Üzerinde Vesayet Denetimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(1), 123-142.
- Kızıl, Ç. (2007). Ulus-Devlet ve Milliyetçilik. *Birikim Dergisi*, <http://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/165/ulus-devlet-ve-milliyetcilik#>. Wehflu0 PIU, Erişim:12 Mart 2017.
- Kocaman, M. E. (2016). Ayrılıkçı Hareketler Denkleminde “İskoçya Ve Katalanya”, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(15), S. 249-264.
- Koçak, H. (2009). Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Yerel Demokrasi ve Kentsel Yaşam. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(10), 133-142.
- Koçtürk, O. M. ve Eker, M. (2012). Dünyada ve Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Çokuluslu Şirketlerin Gelişimi. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 18(1), 25-45.
- Köse, Ö. (2003). Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü. *Sayıştay Dergisi*, (49), 11-27.

- Küçük, A. (2015). Egemenlik (Hâkimiyet), Halk Egemenliği ve Milli Egemenlik Tartışmaları ve Egemenlik Anlayışında Esaslı Dönüşüm. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 6, 311-361.
- Külünk, M. (2006). *Küreselleşen Dünyada Türkiye*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Kürkçü D. D. (2013). Küreselleşme Kavramı Ve Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımları *The Turkish Online Journal Of Design, Art And Communication - Tojdac*, 3(2):
- Leca, J. (1998). *Neden Söz Ediyoruz, Uluslar ve Milliyetçilikler* (Çev. S. İdemen). İstanbul: Metis Yayınları.
- Legrain, P. (2002). *Open World: The Truth About Globalisation*. UK: Time Warner Books.
- Lipset, M. S. (1967). *Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments: An Introduction*. New York: Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives The Free Pres.
- Mahmutoğulları, M.(2002). Küreselleşme Karşıtı Hareketler “Nasıl Bir Dünya” Sorusuna Yanıt Verebilecek mi?. Web: <http://www.antimai.org/gr/mmodtu.htm> adresinden 14 Mart 2017’de alınmıştır.
- Marcou, G. (2002). *Regionalization for Development and Accession to the European Union: A Comparative Perspective*. Budapest: Open Society Institute.
- Marshall, T. H. ; Bottomore, T. B. (2006). *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar*, Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Mengi, A. ve Algan, N. (2003). *Küreselleşme ve Yerelleşme Çayında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Muratoğlu, T. (2014). Almanya Federal Cumhuriyeti’nde Devlet Yapılanması. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(6), 291-366.
- Murtazoğlu, F. (2004). Acarlıların Siyasi Özerklik Hakkının Sûjesi Haline Gelmeleri ve Türkiye’nin Bu Sürece Etkisi. *Bilig Dergisi*, (9), 41-82.
- Nalbant, A. (1996). Bölgesel Devlet: Yeni Bir Devlet Biçimi mi? (I) Kuramsal Temeller. *Amme İdaresi Dergisi*, 29(2), 25-36.

- Nalbant, A. (2012). *Üniter Devlet Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye*. İstanbul: On İki Levha Yayınları.
- Oğuz, E. S. (2011). Toplum Bilimlerinde Kültür Kavramı. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(2), 123-139.
- Okur, F. ve Çakıcı, A. B. (2007). Küreselleşme Sürecinde Yerelleşme ve Yerel Demokrasi. *Akademik Bakış*, Sayı: 11, 1-12.
- Oran, B. (2001). *Küreselleşme ve Azınlıklar*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Ortaylı, İ. (1998). Millet Kimliği Üzerine. *Türkiye Günlüğü Dergisi*, (50), 45-56.
- Ökmen, M. (2005). *Küreselleşme Sürecinde Yerelleşme Eğilimleri ve Yerel Yönetimler, Yerel Yönetim Yazıları-1: Reform*. (Edit: M. Kösecik, H. Özgür), Nobel Yayınları, Ankara, 539-564.
- Ökmen, M. (2006). *Uyum Sürecinin İdari Politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye Perspektifinde Küreselleşme-Yerelleşme Dinamikleri*. Ankara: Alfa Aktüel Yayın.
- Ökmen, M. ve Koçak, S. Y. (2010). Küreselleşme Çerçevesine Yerelleşme ve Bölgeselleşme Eğilimleri, (Ed. O. Tekir, Ş. Öner) Tartışılan Boyutlarıyla Küreselleşme içinde, Ankara:Gazi Kitapevi, s. 189-202.
- Önen, M. (2002). *Küreselleşmenin Hukuki Boyutu ve Güvenlik Stratejilerine Etkileri, Güvenlik Boyutunda Küreselleşmenin Siyasi, Ekonomik, Sosyal, Hukuki ve Askerî Yansımaları ve Türkiye*. Sempozyom
- Özçağlar, A. (2003). Türkiye’de Yapılan Bölge Ayrımları ve Bölge Planlama Üzerindeki Etkileri. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 1(1), 3-18.
- Özer, Y. (2005). *Dünya Ekonomisinde Gelişmeler: Bölgeselleşme*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Özkırmı, U. (2016). *Milliyetçilik Kuramları “Eleştirel Bir Bakış”*. Ankara: Doğubatı Yayınları.
- Özmüş, L. (2005). *Desantralizasyon (Yerelleşme) ve Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı*, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Kurultayı, 20-35.

- Özmüş, L. (28 Mart - 1 Nisan 2005). Desantralizasyon (Yerelleşme) ve Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı, *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı*, Ankara, 1-9.
- Özşungur, F. (2014). Belediye Başkanlarının Seçilebilme Yeterliliği Kriterlerinin Değerlendirilmesi, *Yasama Dergisi*, Sayı: 26, 5-29.
- Öztürk, N. (2002). IMF'nin Değişen Rolü ve Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (4), 112-119.
- Özyakışır, D. (2006). Ulus-Devlet ve Millî Egemenlik Bağlamında Teorik Bir Küreselleşme Eleştirisi. *Jeopolitik Dergisi*, (31), 78-80.
- Palabıyık, H. (2001). Türk Devlet Telakkisinde 'Tebaa' Anlayışının Tarihi ve Dini Bazı Kökenleri. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (16), 145-165.
- Palabıyık, H. (2004). *Avrupa Kentsel Şartı*. İzmir: Birleşik Yayınları.
- Parlak, İ. (2010). Ulus Devletteki Dönüşüm. *Doğu Batı Dergisi*, 13(54), 139-168.
- Pettit, P. (1998). *Cumhuriyetçilik*, (Çev. Abdullah Yılmaz), Ayrıntı Yayınları.
- Polat, T. (2012). Küreselleşme-Yerelleşme ve Türkiye'de Yerel Demokrasinin Geliştirilmesi. *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 475, 131-146.
- Robertson, R. (1999). *Küreselleşme: Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Roger, A. (2008). *Milliyetçilik Kuramları*, (Çev. A. Ufuk Kılıç), İstanbul: Versus Kitap.
- Roskin, M. G. (2009). *Çağdaş Devlet Sistemleri*, Ankara: Adres Yayınları.
- Sağ, V. ve Aslan, M. (2001). Ulus, Uluslaşma ve Ulus Devlet, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2):173-183.
- Sanlı, L. (2005). *Politik Kültür ve Toplumsal Hareketler*. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Santamaria, Y.(1998). *Ulus-Devlet: Bir Modelin Tarihi* (Çev. S. İdemen). İstanbul: Metis Yayınları.
- Sarıbay, A. Y. (1998). *Siyaset, Demokrasi ve Kimlik*. Bursa: Asa Kitabevi.
- Sarıbay, A. Y. (2001). *Postmodernite, Sivil Toplum ve İslam*. İstanbul: Alfa Yayınları.

- Sarıbay, A. Y. (2002). *Kültürel Bir Olgu Olarak Küreselleşme*. Kayseri: Ufuk Kitapları.
- Sarıbay, A. Y. (2004). *Modernitenin İronisi Olarak Globalleşme*, Everest Yayınları.
- Savran, G. A. (1987). *Sivil Toplum ve Ötesi- Rousseau, Hegel, Marx*, Alan Yayınları.
- Schulze, H. (2005). *Avrupa'da Ulus ve Devlet*, Literatür Yayınları.
- Soları, S. (2004). Decentralisation of Competencies and Local Development Agencies, in NortEastern Italy. *Local Economy Journal*, 19(1), 47-64.
- Soyak, A. (2002). *Küreselleşme, İktisadi Yönelimler ve Sosyopolitik Karşıtlıklar*. İstanbul: Om Yayınevi.
- Steger, M. (2006). *Küreselleşme* (Çev. A. Ersoy). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Şahin, K. (2007). *Küreselleşme Tartışmaları Işığında Ulus-Devlet*. Ankara: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Şahin, Y. E. (2005). *Küreselleşme ve Bölgeselleşme Sürecinde Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yaşanan Değişim*, Konya: 1. Yerel Ekonomiler Kongresi Bildiriler Kitabı.
- Şale, H. Y. (2016). İspanya'da Merkezi Yönetim ve Yerel Yönetimler Arasındaki Mali İlişkide Hizmet ve Gelir Bölüşümü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(44), 1282-1292.
- Şaylan, G. (2003). *Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Şaylan, G. (2008). *Temsili Liberal Demokrasinin Önlenebilir Krizi*. Ankara: İmge Yayınları.
- Şen, B. (2008). Küreselleşme: Anlamlar ve Söylemler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (18), 147-162.
- Şen, Y. F. (2004). *Globalleşme Sürecinde Milliyetçilik Trendleri ve Ulus-Devlet*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Şenkal, A. (2005). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Tağraf, H. (2002). Küreselleşme Süreci ve Çok Uluslu İşletmelerin Küreselleşme Sürecine Etkisi. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(2), 33-47.

- Tenikler, G. (2004). *Gözden Geçirilmiş Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılımlarına İlişkin Avrupa Şartı*. İzmir: Birleşik Yayınları.
- Tokol, A. (2004). *Bölgeselleşme ve Endüstri İlişkilerine Etkisi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Tözüm, H. (2002). Küreselleşme: Gerçek mi Seçenek mi?, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, (18), 147-167.
- Tuna, O. D. (2005). *Küreselleşme Karşıtlığının Gelişimi Üzerine*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Tuncer, H. (2002). *Küreselleşmenin Ulus-Devlet Üzerindeki Etkileri, Güvenlik Boyutunda Küreselleşmenin Siyasi, Ekonomik, Sosyal, Hukuki ve Askerî Yansımaları ve Türkiye*. Sempozyum, 77-89.
- Türker, M. (1999). *Amerika Birleşik Devletlerinde Mahalli İdareler*. Ankara: Dünyada Mahalli İdareler Yayınları.
- Ulusoy, A. ve Akdemir, T. (2001). *Mahalli İdareler*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Uygun, O. (2001). *Küreselleşme ve Ulus-Devlet*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Yayınları.
- Uygun, O. (2007). *Federal Devlet, Temel İlkeleri, Başlıca Kurumları ve Türkiye’de Uygulanabilirliği*. İstanbul: XII Levha Yayıncılık.
- Uygun, O. (2014). *Devlet Teorisi*. İstanbul: On İki Levha Yayınları.
- Wallerstein, I. (1996). *Tarihsel Kapitalizm* (Çev. N. Alpay). İstanbul: Metis Yayınları.
- Wallerstein, I. (2010). *Bildiğimiz Dünyanın Sonu*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Yalçındağ, S. (1991). Türk Yerel Yönetimlerinde Yeniden Yapılanma. *Amme İdaresi Dergisi*, 24(3), 120-134.
- Yalçındağ, S. (2006). *Federal Almanya’da ve Türkiye’de Yerel Yönetimler*. Ankara: Yerel Yönetimler Maliyesi Basılmamış Kitap.
- Yamaç, M. (2014). İngiltere’de Yerel Yönetimler. *Namık Kemal Üniversitesi Dergisi*, (4), 1-22.

- Yazgan, H. (2012). Bir Kavramsal Çerçeve Olarak “Avrupalılaşma”: Kapsam, Gereklilik ve Sınırlar. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(4), 126-132.
- Yeldan, E. (2001). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yıldırım, M. (2003). Sivil Toplum ve Devlet, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2): 226-242.
- Yıldırım, U., Şengül, R. ve Bulut, Y. (2000). *Türkiye İçin Yeni Bir Model Önerisi: Bölge Yönetimi*. Türkiye Ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yerel Yönetimler Sempozyumu, Ankara.
- Yıldırım, Y. (2013). *Sosyal Forum’dan Öfkeliiler’e*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yılmaz, A. (2004). *İkinci Küreselleşme Dalgası, Kavram Süreç ve Sorunlar*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Yılmaz, E. A. ve Akbulut, A. (2015). Küreselleşme Sürecinde Ulus-Devletin Rolü Ulus-Devletler Güçleniyor mu?. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 71-88.
- Yüksel, F. “Sivil Toplum ve Yerel Yönetimler”, <http://www.libertedownload.com/LD/arsiv/29/16-fatih-yuksel-sivil-toplum-ve-yerel-yonetimler.pdf>, erişim: 12 Mart 2017.
- Yüksel, H. (2014). Mali Yerelleşme ve Yerel Ekonomik Büyüme İlişkisi Üzerine Ampirik Bir Çalışma: Türkiye Örneği. *Amme İdaresi Dergisi*, 47(4), 139-159.
- Yüksel, M. (2001). *Küreselleşme, Ulusal Hukuk ve Türkiye*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı Süleyman ALAĞAŞ
Doğum Yeri ve Tarihi Beşiri 1990
Medeni Hali Bekar
İletişim Bilgileri

EĞİTİM

2003-2006 Beşiri Lisesi
2009-2013 Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü
2013-2017 Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı

İŞ DENEYİMİ

02/2016-06/2016 MEB
06/2016- Maliye Bakanlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı'nda Gelir Uzman Yardımcısı

YABANCI DİL

YDS 36

YAYINLARI
